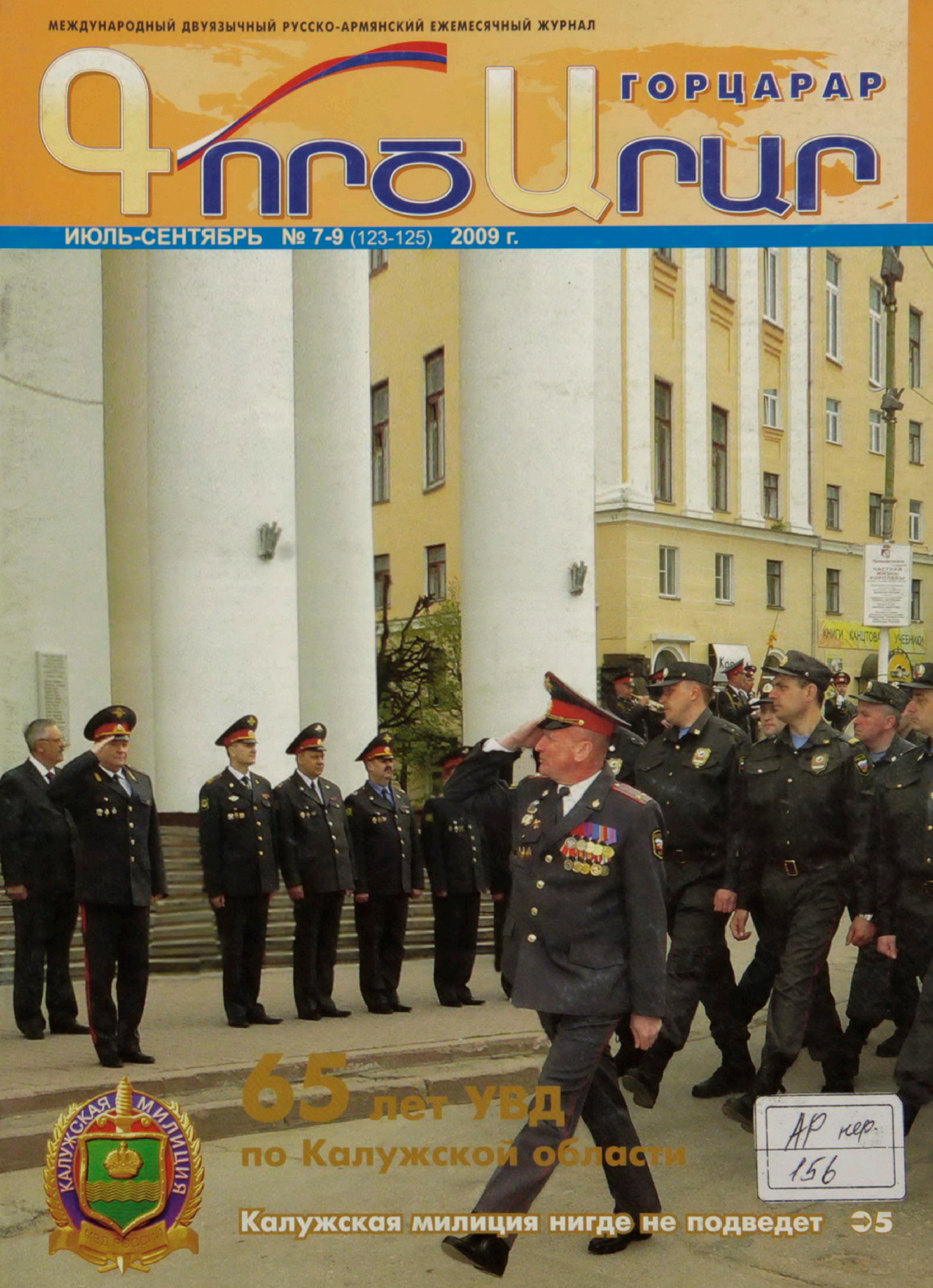

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДВУЯЗЫЧНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКИЙ ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Գործարար
ГОРЦАРАР
ИЮЛЬ-СЕНТЯБРЬ № 7-9 (123-125) 2009 г.
65 лет УВД
по Калужской области
Калужская милиция нигде не подведет 5
КАЛУЖСКАЯ МИЛИЦИЯ
МВД РОССИИ

КОЛЛЕКТИВУ РЕДАКЦИИ МЕЖДУНАРОДНОГО ДВУЯЗЫЧНОГО РУССКО-АРМЯНСКОГО ЖУРНАЛА «ГОРЦАРАР»

Дорогие друзья!

Поздравляю вас с 10-летием выхода в свет вашего издания.

За прошедшее десятилетие журнал стал популярным среди читателей разных национальностей.

Важно, что он даёт возможность приобщиться к содержательному чтению, воспитывает чувство интернационализма, утверждает принципы добрососедства и соучастия, отстаивает непреходящие духовные ценности. «Горцарар»в полной мере отвечает своему названию - «Деятельный».

Творческий коллектив редакции много делает для сохранения добрососедских отношений между калужанами различных национальностей, а также для налаживания конструктивного межнационального диалога народов России и Армении.

Желаю вам и вашим читателям доброго здоровья, счастья и благополучия.

Губернатор
Калужской области **А. Д. Артамонов**

Уважаемый Ваграм Владимирович!

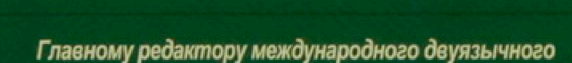
Примите самые искренние поздравления с 10-летним юбилеем со дня выхода первого номера – международного двуязычного русско-армянского журнала «Горцарар».

За эти годы журнал стал популярным не только среди жителей области, но и среди многочисленных российских и зарубежных читателей. На его страницах находят отражение проблемы и вопросы экономики и культуры области, межнациональных отношений, демократизации общества.

Редакция журнала регулярно публикует актуальные материалы о развитии и укреплении дружбы между армянским и российским народами, об истории государственных и культурных связей наших стран. Особенно заслуживает внимание деликатная и выверенная позиция в сфере межнациональных отношений, объективность журнала при освещении текущих социально-экономических и культурных событий области. Поэтому журнал пользуется заслуженным авторитетом среди армянской диаспоры.

Желаю Вам, уважаемый Ваграм Владимирович, и всему коллективу редакции новых творческих успехов в дальнейшей работе на благо России и Армении.

В. В. Сударенков, Член Совета Федерации
Федерального Собрания Российской Федерации

Главному редактору международного двуязычного

русско-армянского журнала «Горцарар» Бекчяну В. В.

Уважаемый Ваграм Владимирович!

Примите искренние поздравления с 10-летним юбилеем Вашего издания, слова благодарности за его объективность и информационную насыщенность, постоянное внимание к освещению деятельности органов внутренних дел Калужской области. Ваши публикации вносят существенный вклад в профилактику правонарушений, формирование позитивного общественного мнения о работе стражей правопорядка. Надеемся на дальнейшее взаимодействие и деловое сотрудничество.

Желаем редакционному коллективу всегда оправдывать высокое доверие читателей, не сдавать завоеванных позиций, достойно отвечать на вызовы времени, а также личного благополучия и большого человеческого счастья!

Начальник
УВД по Калужской области
Генерал-майор милиции

О. И. Торубаров

Католикос Всех Армян Гарегин II: «Россия – это святое...»

Армения стала первым в мире христианским государством, и сегодня, спустя семнадцать веков, маленькая страна поражает своим трепетным отношением к вере. В их храмах нет золота и позолоты - армянские церкви сооружены из темного, скорбящего камня.

Городок Эчмиадзин – в котором находится резиденция предстоятеля Армянской апостольской церкви Гарегина II – тоже весь из темного камня- дома, магазины, церкви. Из неброского на вид, но такого крепкого…

Католикос Всех Армян Гарегин II, узнав о просьбе дальневосточных журналистов записать интервью, мягко улыбнулся и тихо сказал: «Россия – это святое...».

- Ваше Святейшество, мы приятно удивлены демократичностью Армянской церкви. Нам позволяли снимать службу в храмах. Священники легко шли на контакт с журналистами.

- Наша церковь имеет широкий кругозор и широкое мышление. Это историческое наследие нашей церкви и нашего народа, мы рады, что благодаря этому духу, благодаря этому характеру наша церковь имеет братские отношения с другими церквями-сестрами. Это передалось нам исторически, в следствии того, что наш народ жил разбросным по всему миру, эта рассеянность оставила печать на нашем мышлении на нашем поведении. Еще со средневековья идут слова отцов нашей церкви, чтобы мы в общении с другими народами общались только на языке любви и уважения.

Согласно этих заповедей наш народ жил на протяжении веков. Мы рады, что вы заметили и засвидетельствовали это в общении со священнослужителями и чадами нашего народа.

- Первая Ваша поездка в качестве предстоятеля Армянской церкви была в Россию. Почему?

- Это очень естественно. Это исходит из вековой дружбы наших двух народов и наших государств, эти добрые и дружественные отношения сформировались на протяжении веков и продолжаются и ныне. Что выражается как на межгосударственном уровне, так и на уровне межцерковных отношений. Думаю, что за время пребывания в Армении вы заметили, что по отношению к чадам русского народа армяне имеют особое отношение и теплоту. То же самое, испытывал и я, общаясь с руководителями России и Русской Церкви, а также с простым верующим русским народом. Исторически наши теплые отношения сложились и потому, что Армения всегда жила в окружении нехристианских наций. И всегда была под давлением вероотступничества. И, естественно в подобных трудных ситуациях наш народ искал помощи и поддержки у единоверных народов, и, естественно, у русского народа.

Сегодня географическая и политическая ситуация иная: нет уже той религиозной опасности потерять свою веру, однако в политическом и географическом смысле наши интересы продолжают совпадать с Российскими. Мне это очень приятно. С этим сознанием и на основе нашей вековой дружбы мы сегодня рады, что наши отношения продолжаются с той же теплотой и с тем же усердием. Эта стало причиной и того, что именно в России мы имеем наибольшую армянскую диаспору. Потому что мы Россию воспринимаем как свою вторую родину.

- Армянская поэтесса Сильва Капутикян сказала, что граница между Россией и Арменией проходит по сердцам. За время пребывания в Армении понимаешь, что это правда. Столько тепла, столько сердечности. Но в то же время четко видится картина многовековых страданий армянского народа. Об этом говорят даже камни...

- Наша страна всегда подвергалась разрушениям со стороны иноземных захватчиков. Они не только покоряли наши территории, оставляя после себя разрушения и урон. Но главное, что они хотели – заставить наш народ отступить от своей веры. Веры, которую наш народ воспринимал как свое естество, как цвет своей кожи. Для сохранения веры многие армяне шли на мученическую смерть и отдавали свою жизнь. Наибольшею трагедию наш народ испытал в 1915 году, когда был геноцид армян Османской империей.

Мы возносим хвалу Господу, что сегодня наша страна независима, и помним всегда о том, что в трудные времена именно русский народ одним из первых оказывал поддержку армянам. Мы исполнены надеждой, что любовь и человеколюбие должны исключить повторения подобных трагедий в жизни какого бы то ни было народа.

- Ваше Святейшество, Вы следите за жизнью в России, смотрите российские телеканалы?

- Естественно. Я слежу как за внутренней, так и за внешней жизнью России и возношу молитву, чтобы Россия всегда была могучей державой. Молюсь и за то, чтобы российский народ жил благополучной жизнью. Наш народ и наша страна имеет наилучшие и братские отношения с Россией. Хорошо русским – значит, хорошо и армянам – для меня это не разделимо. Почти восемьдесят лет советской истории нас еще больше сблизили, хоть в то время церковь и подвергалась гонениям, но мы стали ближе и на бытовом уровне. А это очень важно.

- Знаю многих армян, которые хорошо живут в России, но тоскуют по Армении.

- Наш народ неразрывно связан со своей родиной, это чувство в разы сильнее, если есть родственники в Армении. Но, слава Богу, что коммуникации дня сегодняшнего и тесные отношения с Россией в определенной мере могут облегчить чувства ностальгии. Экономические трудности сегодняшнего времени не способствуют множественным взаимным визитам. И слава Богу, что попечительское, дружественное отношение властей России по отношению к чадам нашей церкви дает возможность жить армянам в России спокойно и свободно и быть достойными гражданами России, и созидать там свое духовное отечество.

- Ваше Святейшество, напоследок позвольте несколько блиц-вопросов. Ваш любимый цвет?

- Люблю яркие цвета.

- Что для Вас отдых?

- Это та редкая возможность, когда удается отключиться от всех дум и забот. Это бывает только тогда, когда я нахожусь в молитвенном состоянии.

- Какими иностранными языками Вы владеете?

- Английским, немецким и, естественно, русским.

- Тогда почему интервью даете на армянском через переводчика?

- По-русски публично не говорю, потому что не силен в грамматике великого и могучего.

- На каком автомобиле Вы передвигаетесь?

- На разных, в гараже их несколько, больше доверяю российскому ЗИЛу.

- Ваши любимые писатели?

- Затрудняюсь всех перечислить, очень люблю Достоевского.

- А в живописи?

- Айвазовский.

➲4

3➲

- Музыку какую больше любите?
- Классику.
- Любимое блюдо?
- Чем проще, тем лучше. Обожаю мацони и мёд.
- Рюмку знаменитого армянского коньяка позволяете?
- К спиртному равнодушен совершенно. Помню мои частые встречи с покойным патриархом Алексием II проходили только за чашкой чая.
- Что больше всего цените в этой жизни?
– Служение, которое плодоносит добрыми плодами.

СПРАВКА: **Католикос Армянской Апостольской Церкви Гарегин II родился в 1951 году, в небольшом армянском селе Воскеhат. В 1965 году поступил в богословскую семинарию города Эчмиадзин. В 1970 году был рукоположен во диакона, изучал богословие в Бонне, обучался в духовной академии Русской православной церкви. В октябре 1999 года, после смерти Католикоса Всех Армян Гарегина I, избран Предстоятелем Армянской Церкви.**

Александр ЯРОШЕНКО,
спецкор «Российской газеты».

АРМЯНЕ В РОССИИ

Известный российский ученый-этносоциолог, член-корреспондент Российской Академии Наук Юрий АРУТЮНЯН в качестве иностранного члена НАН РА принимал участие в годичном собрании республиканской академии. Мы воспользовались предоставившейся возможностью и попросили ученого ответить на несколько вопросов.

- Армянская диаспора России – одна из самых многочисленных, сильных и хорошо организованных армянских диаспор. Вы посвятили свою жизнь ее научному изучению. Расскажите о ней, пожалуйста, хотя бы в очень общих чертах.

- Согласно официальной переписи 2002 года, общее число армян в России составляет один миллион сто двадцать тысяч. Реально это число значительно больше. Оно составляет приблизительно один миллион четыреста тысяч. Между переписями число российских армян увеличилось в два раза. Это, как нетрудно понять, прямое следствие тех испытаний, которые выпали на долю армян в 80-90-е годы минувшего столетия. В международном плане из всех армянских диаспор это самая большая диаспора. Она сегодня значительно превосходит армянскую диаспору США, которая также значительно возросла между последними переписями и сегодня составляет 800 тысяч.

- Это статистика. Но ведь за этими числовыми показателями стоят живые люди, человеческие судьбы. Они живут в чужой стране, общаются на чужом языке, проходят период «акклиматизации», адаптируются к непривычной обстановке, интегрируются в общество... Все это довольно сложные и болезненные процессы... Армянская диаспора растет не только в количественном, но и в качественном отношении.

- Понятно, что количественные изменения, о которых мы уже сказали, сопряжены и с качественными изменениями. Эти изменения выражаются в том, что армяне в России очень сильно дифференцировались. Они очень сильно отличаются по своему положению в Российской Федерации. Это связано с глубиной адаптации, интеграции в российскую среду и сохранности этнических признаков и характеристик.

- Среди российских армян есть свои «старожилы», то есть уже интегрированные, и, с другой стороны, есть недавно переехавшие в Россию. Они, как нетрудно догадаться, оказываются в неравном социальном и экономическом положении. Что говорит статистика по этому поводу?

- По социальным параметрам можно привести совершенно четкие и определенные цифры. Армяне, давно проживающие в России, значительно опережают русское население и по социальному статусу, и по уровню образованности. Это самая образованная категория армян, самая конкурентоспособная. Но, что касается армян, прибывших в Россию значительно позднее, в последние годы, то здесь картина диаметрально противоположная – и по сохранности этнической культуры, и по социальным параметрам. Среди российских армян, которые уже интегрировались и адаптировались к российской действительности, 40% составляют люди с высшим образованием. В среде новоприбывших армян – 20% населения с высшим образованием. Если первая группа занимается в основном квалифицированным умственным трудом и, соответственно, выполняет высокооплачиваемую престижную работу, то вторая, как правило, занята в сфере физического труда, на строительстве, в торговле и т.д.

- А как обстоит дело со знанием армянского языка? Долгое проживание в отрыве от родной языковой среды, постоянного общения на нем неизбежно должно привести к постепенному утрачиванию, забыванию языка. Какие процессы наблюдает и констатирует этносоциология? Что говорит по этому поводу статистика?

- Что касается владения армянским языком, то здесь мы наблюдаем обратную картину. Те армяне, которые давно живут в России, родились в России, знают армянский значительно хуже, чем те, которые оказались в России сравнительно недавно. Этносоциологические исследования позволяют приводить конкретные показатели, проводить конкретный сопоставительный анализ различных групп армянского населения России.

- Но ведь армянский язык, будучи главным показателем, все же не является единственным критерием национальной принадлежности. Какие еще факторы играют определяющую роль для сохранения национального самосознания, национальной самобытности?

- Наиболее устойчивый определитель, индикатор для сохранности – это, конечно, национальное самосознание. Самосознание можно условно разделить на две категории. Первая категория – самоидентификация, когда человек считает себя армянином, но при этом он не вникает в это понятие. Он считает себя армянином по чисто внешним признаком, как бы автоматически. Это связано прежде всего с национальностью родителей и в какой-то мере с контактной средой. А уже осознанное национальное самосознание – мы условно называем его «привычным» самосознанием – это чувство родства со своим народом. При этом, само по себе самосознание становится как бы вторичным фактором. Человек, достигший такого уровня понимания своей национальной принадлежности, ассоциирует свое самосознание с системой индикаторов. Он считает армянский своим родным языком, даже если не очень хорошо владеет им. А самое главное – он считает своей родиной Армению. Конечно, мы должны считаться и с психологическими атрибутами самосознания, но они находятся в подчинительной связи с перечисленными выше факторами. Национальное самосознание проявляется в самых разных сферах жизни, в правовых отношениях, в каждодневном общении с другими людьми, в этнокультурных контактах и т.д.

Вопрос об этнической сохранности стоит остро. Хотим мы этого или не хотим, конечно, идет необратимый процесс ассимиляции, обрусения армянского населения. Несколько поколений еще могут сохранять свое национальное самосознание, могут общаться на армянском языке в кругу семьи и друзей, но из поколения в поколение связь с армянскими корнями, с армянскими традициями ослабевает. С этим, как говорится, ничего не поделать.

Гурген КАРАПЕТЯН.

65 лет УВД по Калужской области

Калужская милиция нигде не подведет

Оглядываясь на пройденное

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 5 июля 1944 года была создана Калужская область, а 13 июля приказом НКВД СССР за № 00812 было создано Управление НКВД по Калужской области. Еще шла война. Некоторые территории были освобождены от фашистской оккупации только в сентябре 1943 года. Прокатившийся смерч войны, последствия оккупации, условия военного времени требовали срочного формирования и укрепления органов внутренних дел. Для руководства этим процессом нужен был настоящий профессионал, организатор и волевой человек, который смог бы ввести все единое целенаправленное русло борьбы с преступностью.

Именно таким человеком стал подполковник госбезопасности **Матвей Коновалов**. Приказ назначенного начальника областной милиции за номером один гласил: «Всем начальникам РО УНКВД Калужской области. Сего числа вступил в исполнение обязанностей начальника Управления НКВД Калужской области. По всей работе РО выполняйте Мои указания». Размашистая и уверенная подпись «подполковник госбезопасности Коновалов». За плечами первого начальника УВД было уже четырнадцать лет чекистской работы и образование в три класса сельской школы.

Коновалов М. И.

На основании того же приказа НКВД СССР, каким было создано Управление, была сформирована и его структура. Осуществляли правоохранительную деятельность 27 районных отделений УНКВД и три отделения милиции Калуги. С командой первому начальнику повезло.

Первым всегда труднее, и очень важно, чтобы не растворилась светлая память о замечательных людях, чья жизнь была отдана борьбе с преступностью. Радует, что первый начальник УВД не только оставил после себя добрую память, но и стал создателем целой милицейской династии на калужской земле. Стоит назвать имена и других руководителей УВД, как уже ушедших из жизни, так и ныне здравствующих, внесших свой вклад в становление, развитие и совершенствование деятельности калужской милиции.

Это: участник Великой Отечественной войны **Ширяев Федор Николаевич**, бывший командир партизанского отряда в Заполярье **Куроедов Сергей Демьянович**, фронтовик **Сергей Ильич Затолокин**, главный милицейский «строитель» **Михаил Николаевич Астахов**, партизан, лауреат национальной общественной премии «Честь и доблесть», Почетный гражданин Калужской области **Эммануил Михайлович Данилов**. В прошлом году отметили 95-летие патриарха калужской милиции **Еринарха Яковлевича Деева**. Является опорой в деятельности областного сове-

та органов внутренних дел и внутренних войск **Юрий Сергеевич Кожевников**. Продолжает службу в «горячих точках» **Денисов Николай Федорович**.

Большая роль в деятельности милиции сегодняшнего дня принадлежит ветеранской гвардии (мостику из прошлого в будущее) несущей прекрасную эстафету преемственности, сегодняшнего дня. Важным стержнем, объединяющим в единое целое верность нелегкому милицейскому делу, являются многочисленные милицейские династии.

За прошедший период калужская милиция закалена и борьбой с преступностью, и теми испытаниям, которые выпали на долю всей страны. Более ста сотрудников органов внутренних дел в составе ограниченного контингента советских войск прошли огненными дорогами Афганистана. В апреле 1986 года, когда произошла крупнейшая в истории атомной энергетики авария на Чернобыльской АЭС, с честью выполнили долг ликвидаторов аварии 65 калужских милиционеров.

С 1994 года калужские милиционеры принимают участие в поддержании конституционного порядка в Чеченской Республике и в других горячих точках Северо-Кавказского региона. Прошли испытания боевыми действиями более 2600 калужских часовых правопорядка, 16 из которых остались на вечной милицейской вахте. 80 героев награждены Орденами Мужества.

Как бы ни менялись времена и условия, в которых проходит служба, главной задачей была и остается: борьба с преступностью, защита жизни и спокойствия наших граждан.

Нынешнее время на первый план выдвинуло задачу повышения доверия населения к стражам правопорядка, установления обратной связи, роста имиджа правоохранительных органов. О позитивных сдвигах в этом направлении свидетельствует увеличение более чем на 17 процентов числа обращений граждан в милицию. Еще один яркий показатель – результаты социологических опросов. Положительную оценку деятельности дали 69,8 процентов жителей районов области и 56 процентов калужан.

Биография калужской милиции продолжается, и в нее будет еще вписано много новых и ярких страниц.

И героями может гордиться
Милицейская наша семья.
Не нарушив заветных традиций,
Завтра встанут в наш строй сыновья.

Остановленные мгновения времени

65-летие существования УВД по Калужской области отдел информации и общественных связей УВД ознаменовал изданием книги о людях в милицейских погонах, посвятивших свою жизнь борьбе с преступностью, защите законности и правопорядка. О тех, кто создавал и развивал калужскую милицию, о ветеранах, передающих из поколения в поколение эстафету преемственности. И о тех, кого выбрало время сегодня и кому приходится отвечать на его вызовы Она так и называется «О людях в милицейских погонах. Очерки и зарисовки различных лет».

Помимо краткой истории калужской милиции за 65 лет книга включает себя 6 разделов, которые рассказывают о десяти начальниках УВД, возглавлявших в разные периоды калужскую милицию, о «резерве особого назначения» – ветеранах органов внутренних дел, о деятельности служб и лучших сотрудников. Особое внимание уделено рассказу о женщинах милиции. Последний раздел – дань памяти тем сотрудникам калужской милиции, для которых долг оказался выше жизни, которые остались на вечной милицейской службе. Книга издана в красочной обложке и богато иллюстрирована.

Эта книга как документальный и достоверный рассказ о прошлом и настоящем дне часовых правопорядка Калужской области вызвала живой интерес и большой общественный резонанс.

Одновременно книга стала вкладом пресс-службы областной милиции в практическую реализацию информационной политики МВД Российской Федерации, в повышение имиджа сотрудника милиции, в формирование положительного общественного мнения о деятельности органов внутренних дел.

Свет его души

Ранним утром 13 июля калужане, спешащие по своим делам, невольно притормаживали у входа в здание УВД по Калужской области. Их внимание привлекала конструкция, прикрытая полотном шоколадного цвета. А в 11 часов вся улица перед УВД была заполнена людьми. Молодые милиционеры, только что вступающие на стезю часового правопорядка, офицеры с большими звездами и люди с седыми висками и лицами, на которых время оставило свои отметины. Три поколения калужских стражей правопорядка собрались на особое для них событие. Общностью, которая объединила всех, была встреча с легендарным человеком, с благодарной человеческой памятью, воплощенной в мраморе. Открывалась мемориальная доска Почетного гражданина Калужской области, генерал-майора милиции **Эммануила Михайловича Данилова**. За плечами этого удивительного человека долгая жизнь, жизнь, посвященная служению Родине, являющаяся образцом для подражания многих поколений сотрудников и ветеранов органов внутренних дел. Он был одним из двухсот тысяч партизан и подпольщиков, сражавшихся в тылу немецко-фашистских армий «Центр». За доблесть и мужество, проявленные в партизанской борьбе против немецких захватчиков, **Эммануил Данилов** был награжден орденом «Знак Почета» и медалью «Партизану Отечественной войны» второй степени.

Шестнадцать лет возглавлял он областное УВД, что дано далеко не каждому, и все эти годы калужская милиция находилась на хорошем счету. Когда Данилов ушел в отставку, он практически остался в строю, возглавив областной совет ветеранов органов внутренних дел и внутренних войск, бессменным руководителем которого являлся шестнадцать лет. Почетный член российской ветеранской организации, лауреат национальной общественной премии «Честь и доблесть», Почетный гражданин Калужской области, генерал-майор Данилов делал все, чтобы увековечить память о славных делах калужских милиционеров, передать молодежи идеалы и духовно-нравственный опыт старшего поколения. 11 марта текущего года ему бы исполнилось 85 лет. Как дань памяти и призна-

Книга о людях в милицейских погонах

Мемориальная доска Данилову Э. М.

Городской Голова Н. Любимов поздравляет с наградой Т. Пичко

Начальник УВД генерал-майор милиции О. И. Торубаров награждает ветерана Кузнецова В. Р.

тельности областной совет ветеранов органов внутренних дел и внутренних войск на одном из своих заседаний поднял вопрос об увековечивании памяти генерал-майора милиции Эммануила Михайловича Данилова. Руководство УВД поддержало инициативу Совета об установке на здании Управления мемориальной доски-барельефа, посвященной Э. М. Данилову, приурочив это к 65-ой годовщине образования УВД по Калужской области.

Аналогичным было решение Городской Думы от 24 июня 2009 года. На волнующее событие прибыл городской Голова Калуги **Николай Любимов** и председатель Городской Думы **Александр Иванов**. Много добрых, искренних и трогательных слов услышали собравшиеся от начальника УВД генерал-майора милиции **Олега Торубарова** и еще одного генерала в отставке, проработавшего с Эммануилом Михайловичем не один десяток лет, как на службе, так и в ветеранской организации, **Юрия Кожевникова**. Поделился своим воспоминаниями и рассказал о том, как воплощалась в реальность идея увековечивания памяти генерала Данилова, нынешний руководитель областного совета ветеранов Владимир Костенко.

Особая атмосфера установилась, когда к микрофону подошла верная спутница, верная подруга Эммануила Михайловича, с которой он отметил бриллиантовую свадьбу, Надежда Григорьевна Данилова. Сдерживая слезы, она поблагодарила всех за оценку жизни мужа и памяти о нем. А потом, улыбнувшись своей необыкновенной улыбкой, она показала на группу людей, стоящих неподалеку: «Мы все пришли к тебе, Эммануил, вся наша большая семья, вся твоя милицейская династия. Вот здесь стоят твои внуки, продолжающие твое милицейское дело. Уже без тебя пришел в жизнь маленький Ванечка. Ему всего два месяца, но он тоже здесь».

Вдова Данилова Э. М. – Надежда Григорьевна, дети и внуки

И всем вдруг показалось, что они пришли отметить знаменательную дату в жизни замечательного человека, будто этот светлый человек незримо присутствовал рядом. Люди несли цветы, а Эммануил Михайлович смотрел на них добрым проницательным взглядом Великий поэт прошлого сказал: «***Не могут люди вечно быть живыми, но славен тот, чье будут помнить имя***». Об Эммануиле Михайловиче Данилове помнят и будут помнить. А жить в благодарной человеческой памяти – это высшая награда.

Эстафета праздничного дня. Звучало много добрых слов

В полдень 13 июля праздник продолжился. Совсем по особому прошло традиционное еженедельное совещание руководящего состава Управления. Началось оно с общего поздравления начальника УВД генерал-майора милиции **Олега Торубарова** с 65 годовщиной образования УВД. Несколько человек чествовали, как с круглыми, так и не круглыми датами их рождения. Городской Голова **Николай Любимов** и председатель Городской Думы **Александр Иванов** вручали грамоты и благодарности работникам милиции общественной безопасности города Калуги. А затем начальник УВД поблагодарил приглашенных на совещание ветеранов аппарата Управления за их активную жизненную позицию, за их вклад в дело воспитания молодых сотрудников милиции. Генерал вручил ветеранам-активистам юбилейные медали и праздничные наборы, главным украшением которых стала изданная к этой дате книга «О людях в милицейских погонах».

Тринадцать – число счастливое. Праздник гармонии

На торжественном собрании 13 июля 2009 г.

Именно в таком ключе прошло торжественное собрание, посвященное юбилею УВД. Статус и значимость происходящего подчеркивало место проведения – концертный зал областной филармонии, где обычно проводятся наиболее важные и

Штандарт Губернатора и ключи от машины вручаются начальнику ОВД по Козельскому району Н. Слесареву

На торжественном собрании 13 июля 2009 г.

престижные мероприятия. Зал был заполнен людьми в погонах, парадная форма которых придавала собранию особую атмосферу. Где-то за пределами зала остались каждодневная обыденность, служебные и житейские проблемы. Был праздник. Пересказывать его, даже фрагментарно, - бесполезное дело, хотя все, кто потрудился над созданием этой встречи поколений, поработали с полной самоотдачей.

Поздравить калужских стражей правопорядка пришли Губернатор **Анатолий Артамонов**, председатель Законодательного Собрания области **Павел Каменский**, Городской Голова **Николай Любимов**, председатель Городской Думы **Александр Иванов**, областной прокурор **Константин Кожевников** и другие гости.

Начальник УВД генерал – майор милиции **Олег Торубаров** рассказал об истории становления и развития калужского УВД и

Мисс УВД-2009 Кристина Максимова

выразил уверенность, что людьми, которых выбрало сегодняшнее время, в эту историю будет вписано немало ярких и незабываемых страниц.

Губернатор вручил государственные награды. Медаль «За отличие в охране общественного порядка» получил заместитель начальника отдела оперативно-розыскной части по линии уголовного розыска **Ярослав Карпунин**, а Почетное звание «Заслуженный врач Российской Федерации» - начальник центра психофизиологической диагностики МСЧ УВД Татьяна Абрамова. Переходящий Почетный вымпел Губернатора и автомобиль УАЗ ушел в Козельский отдел внутренних дел как лучшему подразделению милиции общественной безопасности. Семи офицерам присвоено звание «Заслуженный сотрудник органов внутренних дел в Калужской области». Пять лучших участковых уполномоченных милиции стали «Заслуженными участковыми уполномоченными Калужской области».

Председатель Законодательного Собрания области Павел Каменский вручил Дипломы форума «Общественное признание» и медали «За вклад в ветеранское движение». Ведомственные награды сотрудники получали из рук начальника УВД Олега Торубарова. Памятной медалью «65 лет УВД по Калужской области» были награждены ветераны органов внутренних дел, занимающие активную жизненную и социальную позицию.

В память о тех, кто остался на вечной милицейской службе, была минута молчания и возложение цветов к памятному обелиску. Продуманный сценарий превратил торжественное собрание в прекрасную встречу поколений и в радость человеческого общения. Звучала музыка в исполнении духового оркестра УВД,

Участницы конкурса Мисс УВД-2009

встречались дружными аплодисментами выступления народных коллективов. Порадовали живым звуком и прекрасными голосами Заслуженная артистка Российской Федерации Лидия Музолева, обладатель национальной премии «Овация», Игорь Милюков, лауреат премии «Милосердие белых ночей», Павел Можакин. Украшением праздника были участницы недавно прошедшего конкурса «Мисс УВД-2009».

Лейтмотивом торжества стали слова из гимна калужской милиции: «**Геройская традиция в сердцах у нас живет, калужская милиция нигде не подведет**».

Инна БАТАЛОВА.
Фото Алексея ГОРЮНОВА.
Фото Инны БАТАЛОВОЙ из архива УВД.

Инну Баталову отметили в Министерстве внутренних дел Почетной грамотой

Недавно начальник УВД по Калужской области – генерал-майор милиции Олег Торубаров вручил Инне Николаевне Баталовой Почетную грамоту, подписанную рукой Михаила Суходольского, временно исполняющего обязанности министра МВД Российской Федерации. Генерал-полковник милиции Михаил Суходольский благодарит сотрудницу отдела информации и общественных связей УВД по Калужской области за образцовое исполнение служебных обязанностей и достигнутые успехи в работе. Редакция журнала «Горцарар» поздравляет Инну Баталову, ведь итоги ее деятельности, высоко ценимые калужской милицией, признаны и Министерством внутренних дел России.

Загадки забытых предков: Кто мы? Откуда? Куда идем?

КОД РАЗУМА: СЛОВЕСНАЯ АЛГЕБРА ГАРМОНИИ

Такое впечатление, что чем дальше, тем больше сгущается время, жизнь идет все стремительней, а развитие человечества нарастает настолько экстремальными и ускоряющимися темпами, притом так зигзагообразно и рискованно, что это нередко вызывает справедливые опасения – возможно, и небезосновательные – приближения некого критического рубежа, а каждый день приносит открытия, не вызывающие уже даже удивления. Но никто не ожидал сюрпризов от такой «кабинетной» науки, как языкознание, изученной учеными всех мастей на протяжении как будто бы всем нам известной письменной истории вдоль и поперек, развивших ее, казалось бы, во всех мыслимых направлениях... И тем более не приходилось ждать в данной области революции, покушающейся на основы, переворачивающей все существующие представления не только на происхождение и развитие языков, но даже и – прямая взаимосвязь! – историю как всех народов, так и цивилизации в целом. Кроме того, претендующей на предвидение будущего и предрекающей в ближайшие годы Апокалипсис, с чем, надо сказать, уже согласны и многие ученые, самое же главное, наиболее важное и суперсенсационное, пороговое для восприятия сознанием современного человека, а для иных и запредельное – приводящей убедительные рациональные доказательства... ГОСПОДА БОГА!

Открытие существования живого изначального праязыка и секрета богоданного кода разума, но апеллирующее не к вере, а знанию, заставляет нас вновь поглубже призадуматься над извечным вопросом о смысле бытия, тем более, что вместе с тем предлагается осуществить всемирный проект, способный потенциально повлиять на всю сферу социальных отношений в глобальных масштабах, а, может быть, и в состоянии изменить к лучшему и облегчить жизнь миллионов людей. В этом смысле эти строки являются обращением прямо к ним, минуя различные бюрократические препоны в виде государственных или других структур. И, возможно, что в начале нового тысячелетия это явится толчком, который подвинет людей к трамплину для перехода к иному, более счастливому этапу развития человечества... Как знать?..

Мыслимо ли представить человека и человечество без языка? При этом мы всю жизнь пользуемся им, нисколько не задумываясь над тем, как он устроен. А язык состоит из слов, обозначающих те или же иные понятия. Они же, в свою очередь, состоят из корней, суффиксов, приставок и предлогов, уже на этом уровне несущих определенную информацию. Это и есть базовая составляющая языка и, чтобы его изучить, надо войти в нее, а у каждого языка она своя. Бывают схожие языки, тогда мы говорим о родственных языках, языковых семьях и т.п. К этому мы все привыкли и не задумываемся над тем, откуда все это взялось, и всегда ли так было? Вопрос этот в первую очередь касается происхождения слов.

Среди языков мира имеется отличный, форматирующийся по иной, совершенно уникальной схеме – армянский. И если уж его можно с чем-то сравнить, то лишь с организмом, деревом, у которого на неизменной корневой базе произрастает ствол основы и отпочковываются на сучьях сами словалистья, в отличие от языков иных семей, при необходимости легко заменяемые, но при этом требующие обязательного осмысленного восприятия, т.е. смысл незнакомого слова должен быть понятным хотя бы приблизительно: не раз приходилось наблюдать, как армяне в разговоре при нехватке слов сходу изобретали новые и, что самое поразительное для иноязычных, их при этом понимали! Такое свойственно детям, но чтобы подобным занимались взрослые… это и есть особенность армянского языка, потенциально, как растение, нацеленного на рост, развитие. Тем страннее кажется тот факт, что и в нем, пусть и в меньшей степени, чем во всех, хватает заимствований из других языков, особенно из греческого и латинского. И меня всегда удивляло, почему национальные языковеды никак не могут создать адекватных армянских слов? Теперь-то уж я знаю, почему... С некоторых пор по определенным причинам я решил исправить данное обстоятельство, казавшееся упущением. К великой своей гордости, ныне уже смешной, удалось создать немалое число новых слов, по моему нескромному мнению, вполне достойных того, чтобы войти в языковой фонд. Но однажды я столкнулся с тем, что сразу заставило прекратить словотворчество и заняться... дедукцией. А все началось с одного-единственного слова – «теория». В любом словаре можно прочесть, что слово это греческого происхождения, от глагола «теорио», означающего «рассматриваю». На армянский язык его даже перевели как «тэсуцюн», что осмысливается примерно как «видение», с ударением на первом слоге, от «тэс» – «увидь». Чем же меня заинтересовало это слово? Дело в том, что в армянском языке имеется весьма распространенная многозначная словочастица «тхьэ»(the), чаще всего связанная с допущением, основа слова «ethe», означающего «если». В сочетании с другими частицами она образует множество слов, например: «theev» (хоть, хотя; а буквально в отдельности – «если и»), «the inch» (что именно), «the inchpes»(каким образом) и т.д. Имеется и сочетание «тхе ворь» (the vor), что значит «если бы». Причем «ворь», в отдельности означающее «который», пишется двумя буквами – «во» и «рь». Буква «vo» (пишется как «п») в армянском считается особенной: в начале слова она так и читается, а во всех остальных случаях, т.е. в середине или конце, она читается уже как «о». Есть в армянском и частица «эа», чаще произносящаяся как «я», являющаяся основой слова «эутиун», т.е. «сущность» (напрашивается сравнение с русским «я», не так ли?). Достаточно соединить их вместе и получается слово «теория», которое, исходя из смысла, должно означать «суть если бы» (удивительно, но именно так и предлагали в свое время называть это понятие славянофилы!), а точнее – «сущность допущения». Однако ведь это и есть точный смысл якобы заимствованного слова «теория» и совершенно ясен его смысл на армянском! Но тогда причем здесь греческое «теорио»? И кто тогда у кого что заимствовал? Тем более, зачем было переводить его на армянский как «тэсутьюн»? Затем обнаружилось нечто не менее любопытное. Есть распространенное во многих языках слово «тест». В армянском оно тоже имеется, считается заимствованием и пишется с «т» на конце. Но если писать вместо нее близкую по звучанию «th», то начинаешь воспринимать его уже по-армянски, как образование от глагола «тэснэл» (видеть), примерно как «рассмотрение, (д)осмотр». Но ведь это и есть как раз смысл слова «тест»! А если приставить вначале слово «hait» (известное, открытое), а в конце суффикс «(h)at»(частица, единица), то получаем... «аттестат», а если еще и окончание «утиун» (показатель явления) или «цум» (незавершенность процесса), то получается... вот именно, «аттестация». Какие же это заимствования, если на армянском они воспринимаются как родные? С этого-то все и началось. Я проанализировал достаточное количество слов, считавшихся заимствованиями, чтобы прийти к однозначному выводу: все они при слегка ином прочтении букв давали тот же ошеломляющий результат – становились отчетливо и вполне понимаемыми с позиций корневой базы уже армянского. Причем самое поразительное в том, что в тех самых языках, откуда они якобы были заимствованы, этого понимания либо не было вовсе, либо они были настолько неубедительными, что ничего, кроме улыбки, это вызвать не могло. Типичный пример – слово «механизм». В армянском оно так и пишется, через «х», хотя в греческом этой буквы нет, там другая буква, которая есть и в армянском – «кх»(q), читающаяся как английская «k» (кхей). Слово это объясняется как «рычаг Ники» – имеется в виду богиня победы Ника. В армянском же есть словосочетание «ми кханис», что значит «несколько», т.е. «состоящая из нескольких частей», а если произнести это слово как «микхани(ц)см», то по-армянски оно воспринимается еще и как производное от «ми кханицс» (несколько раз), приобретя и дополнительную смысловую нагрузку как «многократно повторяющийся процесс». Двойственный смысл, точно определяющий двоякую сущность устройства: «нечто, состоящее

➲10

9⊃

из нескольких частей и осуществляющее многократный процесс» – вот ведь насколько объемлюще обозначено понятие, с двойным смыслом (забегая вперед, скажу, что это часто свойственно древнему языку - предки были явно умнее нас с вами, поскольку такое сделать нам вряд ли под силу). Причем же здесь какой-то непонятный рычаг да еще невесть зачем приплетенной языческой богини? Самое же главное в том, что декодировка слова с помощью армянского языка заставляет задуматься над тем, как вообще предки могли создать это слово? Ну, какие такие механизмы могли быть в те давние, предшествовавшие Древней Греции, времена? Но слово существует, уже самим своим фактом доказывая наличие в далеком прошлом на планете высокоразвитой цивилизации. А вместе с тем и то, что навязанные нам представления о тех временах весьма далеки от действительности...

Количество расшифрованных слов все росло, с каждым разом давая до странности точное понимание смысла до того кажущихся непонятными слов. Как, например, «вертикаль»... это же «вэрьдзикхял»: от «вэрь» (вверх, наверх) и «дзыкхэл» (тянуть, тягать), по-русски даже созвучно можно произнести как «вверхтягал» – неслучайное сходство! Особенно же меня восхитило слово «терапевт», в котором каждая частица имела четкую осмысленность: «ther» – основа слова «тхерьутхиун/недостаток», но можно интерпретировать и как «болезнь», «ар» – «приостановка процесса (например, движения)», «ev» – союз «и», «t» – частица, указывающая на отрицание. Что получилось? «Тот, кто может приостановить и ликвидировать болезнь». Точное определение, не правда ли?

Таким вот образом удалось расшифровать сотни слов из языков самых разных семей, а чем больше их становилось, тем отчетливее понималось, что это же можно проделать со всеми остальными: под каждым словом любого языка можно отыскать армянскую изнанку, что позволяет уточнить исходное правильное произношение и точный смысл. Но как такое вообще возможно? По ходу попыток осмысления столь поразительного открытия мне не давала покоя мысль, что при декодировке слова «теория» я что-то упустил, было там нечто очень важное, оставшееся незамеченным. Слово «теорио», безусловно, греческое, но этот язык возник не на пустом месте, это ответвление от древнего индоевропейского или же, иначе, арийского языка. Расшифровать слова так, как это я сделал с помощью армянского, посредством никакого другого нельзя. А это может значить только одно: армянский язык изменился значительно меньше и более близок к собственно арийскому, по существу, является его современным воплощением. Иного разумного объяснения всему этому дать невозможно. Потом пришло еще более невероятное открытие, связанное с загадкой едва ли не самой странной буквы армянского алфавита – дифтонгом «во». Но для того, чтобы понять его суть, требуется совершить экскурс в историю появления буквы.

ЗАГАДКА ПРОИСХОЖДЕНИЯ СЛОВ И АЛФАВИТА

Великий Месроп Маштоц создал алфавит в 405 году по поручению царя Армении, поскольку страна к этому времени столетие, как оставалась без него. Дело в том, что с принятием христианства в 301 г. все древнейшие письменные свитки уничтожались, поскольку их не понимал уже никто, кроме языческих жрецов-кх(у)рмов. Старинная письменность, как принято считать, возникшая из клинописи (потому и уцелевших, что были на камне), как и все малоазиатские и ближневосточные письмена в то время, писалась справа налево без пропусков и, что немаловажно, в них отсутствовали гласные. Естественно, знать грамоту в те времена было делом чрезвычайно трудным и было прерогативой жрецов, монополизировавших право на знание. Маштоц был и священником, и ученым, считался одним из образованнейших людей своего времени, побывавшем во многих центрах цивилизации со своей миссией. Это тем более странно, что для эрудированного человека, знакомого со многими другими языками и алфавитами, создать новый на базе существующих, дополнив его рядом букв, охватывающих куда более широкий звуковой диапазон армянского языка, дело если и не то чтобы простое, однако и не очень трудное. Что же так долго и упорно он искал во всех библиотеках мира? Когда же сирийский архиепископ послал ему в дар чудом сохранившийся свиток со списком букв старинного армянского алфавита, он пытался организовать школу для его возрождения, но быстро понял невозможность этого. По преданию, вняв его долгим поискам и неустанным молитвам, однажды ему во сне явился сам Иисус Христос, десницей своей начертавший на камне, словно на снегу, буквы алфавита, с той поры и называющегося армянским и маштоцовским. Удивительный по красоте алфавит подарил своему народу великий Маштоц! 36 букв, с абсолютной точностью охватывающие весь диапазон звукоряда армянского языка, пусть и не буквально. Ритмически разбитые на 6 групп по 6 букв, они вместе с тем намекают на таблицу консонантизмов (6 по 3, 6 по 2 согласных и плюс 6 гласных), да вдобавок еще имели и цифровые значения. При том, что можно обнаружить у него определенное сходство едва ли не со всеми другими алфавитами, имеющими так мало общего между собой, нет сомнений в его эксклюзивности, предназначенности именно и только для армянского языка, поскольку в максимальной степени соответствуют характерным особенностям звучания армянской речи, насчитывающей как раз столько звуков. И, казалось бы, чего проще - каждому звуку свое соответствие в виде одной из букв. В основном, так оно и есть (за некоторыми исключениями), с чем и связаны все загадки маштоцовского алфавита... Взять, к примеру, букву «е», читающуюся так только в начале слова и как «э» во всех остальных. Но имеется и отдельная буква «э» – для фиксации этого звука в начале и в некоторых других случаях. Точно так же, как в русском, но дело в том, что в нем самом отдельная буква «й» появилась значительно позже именно для снятия «узких мест» в правописании, а вот в маштоцовском она имелась изначально вместе со всеми гласными, и вроде целесообразнее было бы, как и во многих алфавитах, не выделять вдобавок отдельного дифтонга. Принято считать, что дело в частоте использования, но есть и другие, достаточно часто встречающиеся дифтонги, а для них подобного исключения не было сделано. Да и сама буква «й» с причудами: нередко в начале слов, в определенных обстоятельствах, она произносится как своя же консонанта «h», и это при том, что отдельная буква, призванная отражать этот звук, также имеется, и непонятно, почему в подобных случаях не использовать именно ее, как и полагается теперь в соответствии с современной орфографией. То же, что с «е», с буквой «во», только еще загадочнее – без выделения отдельной буквы «о»! Если учесть, что в языке хватает слов, начинающихся с этого звука, в связи с чем и появилась в дальнейшем как дополнительная буква, совершенно непонятно, почему Маштоц не выделил ее как отдельный знак – ведь он создавал алфавит, по сути, с чистого листа, и мог, казалось бы, вводить любые, тем более такой часто встречающийся звук, притом хорошо зная, как с этим обстоят дела в иных алфавитах.

Загадочней всего секрет буквы «hiwn», обозначавшей краткое (или слабое) «в», соответствующее английскому «дабл ю» (w). Маштоц не мог не знать, что во многих языках, как и армянском, он трансформировался в звук «у» (или «ф»), как, например, в латинском, где «v» первоначально одновременно читалось и как «u», а в русском память об этом сохранилась в правописании: пишется «лавка» с «в», но произносится как «у» или «ф» (и эта последняя – и именно как таковая – также появилась в армянском куда позднее). Однако, в отличие от латыни, в маштоцовском алфавите предложена была и отдельная твердая «в»! Проблема в том, что в армянском «w» не встречается в начале слов и вроде нет никакого смысла выделять в качестве отдельной буквы – так и было сделано в 20-ых годах прошлого века при реформе алфавита, где на ее место и встала буква «у», фиксировать которую Маштоц предложил как сочетание «во» и «хьюн». В этом и кроется главная загадка! Само решение воплотить, таким образом, в виде сдвоенной буквы, обозначение звука «у» как раз и свидетельствует о том, что в речи произошла трансформация в нее слабого «в», а значит, логичнее в алфавите вводить букву именно в качестве «у». Введение же «hiwn» имело смысл только в том случае, если бы требовалось сохранить традиционное правописание, но и в этом случае буква остается той же, лишь изменившись в произношении, а ведь и сохранять-то было нечего, письменность

⊃11

10⊃

была утрачена, задачей же Маштоца и было создать алфавит, придумав написание каждой буквы. В том числе и призванного зафиксировать звук «у», причем в виде отдельного знака, а не сочетания двух других – кто ему мешал? Но он по непонятной причине находит совершенно неожиданное и загадочное решение. Возникает резонный вопрос: почему? Логичное объяснение этому возможно только одно: для Маштоца важно сохранение именно такого, не соответствующего имеющимся реалиям речи, фонетического воспроизведения букв алфавита, более того, он не может допустить и изменения в их количестве. А это, в свою очередь, приводит к другим важным осмысливаемым обоснованиям, заодно объясняющим и все предыдущие странности с буквами:

1. АРМЯНСКИЙ АЛФАВИТ СООТВЕТСТВУЕТ ИНОМУ, БОЛЕЕ РАННЕМУ ПЕРИОДУ ЯЗЫКА. 2. ДЛЯ САМОГО МАШТОЦА АЛФАВИТ НЕИЗМЕНИМ В ЦЕЛОМ. 3. ДЛЯ СВЯЩЕННИКА ЭТО МОЖЕТ БЫТЬ ЛИШЬ СВЯТЫНЯ.

Вывод, который из этого напрашивается, страшно даже сформулировать...

Все дело было как раз в сочетании частиц «the vor» и «theor», а точнее, в дифтонге «во». Чтобы оно было возможным, недостаточно одной лишь устной речи, в ней оно может смазаться и исчезнуть, как затерялось у греков, оставив лишь «теорио». Нужна письменность, мало того, должны быть их фонограмматические определения – не иероглифы, не пиктограммы или символы – руны, а именно буквы – знаки, фиксирующие звуки, чтобы существовала подобная конструкция. А это уже письменность иного уровня, но, выходит, не только не древнеармянская и тем более не клинопись, а буква с письма куда более давних времен - времен ариев, о ком мы, получается, практически ничего не знаем. Но, похоже, теперь уже можем узнать - сами языки дадут нам эту возможность при декодировке их посредством армянского языка. Что же касается знаменитого исходного библейского: «Вначале было Слово»... Однако для уточнения понимания библейского истолкования требуется его осмысление. Но не так, как это пытался сделать доктор Фауст у Гете, выстраивая цепочку определений в поиске исходного побуждения. Попробуем пойти иным путем, попытавшись понять смысл слова «логос» через армянский, при этом учитывая фактор звуковых искажений – в греческом, как известно, отсутствуют многие звуки, характерные не только для армянского, но и для большинства языков индоевропейской семьи, как, например, шипящие. И если предположить, что через звук «г» греки передали отсутствующий у них близкий по звучанию звук «х», а через «с» – «ц», получаем и его осмысленное понимание – «лохоц»! «Лох» в ряде диалектов армянского языка, как арцахском и сюникском, означает «все, целое, всецелость», «лохоц» же осознается как «часть целого, обладающая всеми признаками всецелости». Если подумать, это достаточно точное и емкое определение начала начал, «зародыша Вселенной», особенно с точки зрения философии... Но и это еще не все. Помимо того, что само слово «оц» означает «змея», оно вместе с тем выступает в качестве обобщающего окончания, подобно «uith» и «uthiun» (в русском им соответствуют окончания «(н)ость» и «ция»), только, в отличие от них, более связано с предметикой явления, показателем принадлежности (в русском - соответствующее обобщающее «о/е», как, например, в словах «чтиво», «естество» и т.д.), так что в данном случае «лохоц» можно перевести и как «всецелостное»... Словом, есть над чем подумать. Ясно одно: мудрость древних несомненна.

Расшифровка тысяч слов в самых разных языках привела к невероятному на первый взгляд для языкознания выводу: все языки мира являются инверсиями древнего первоязыка человечества, регрессировавших качественно в разной степени и развивавшихся уже самостоятельно, но в пределах образовавшейся в результате спада остаточной программы. Только армянский лишь количественно изменился, являясь просторечной формой арийского праязыка, что и подтверждает сама возможность декодировки слов в других языках посредством сохранившихся в нем и его диалектах корней. Но по своему уровню это был качественно иной язык. Заодно все это привело к не менее важному открытию, уже в этимологии. Его суть проста: всем известно, что информация передается с помощью слов. Но дешифровка показала, что и внутри самих слов закодирована информация, имеющая колоссальное значение. В них заключено знание древних, с несомненностью свидетельствующее о том, что вместе с языком человечество все больше и больше регрессировало – от высокоразвитой цивилизации в далеком прошлом, докатившись до крайней степени деградации и морального падения. Для доказательства сказанного достаточно понимания простой мысли: можно сомневаться в словах, поскольку нет гарантий от лжи, но нельзя сомневаться в смысле слов – иначе бы они вообще бы не появились. Что и есть единственно истинное доказательство, в отличие от всех научных и культовых, тоже ведь основывающихся на словах. Наоборот, именно декодировка общеизвестных вроде бы истин только и может подтвердить или опровергнуть их истинность. Удалось узнать многое, а ведь пока декодирована лишь ничтожная часть словарного запаса языков, но уже только это позволило понять, какие сокровища знаний, бездна сведений сокрыты в них. Самое же главное оказалось в том, что дало возможность осознать факт того, что предки не сомневались в существовании Бога. Не верили, а знали. Как, это другой вопрос. Умели. Потому что были иными. Верят те, кто не знает, тем, кто знает. С этого и начинается любая религия. А они именно знали. Как и то, что смысл жизни человека – испытание души, воплощенной в теле полуживотного, и каждый сам выбирает свою судьбу: быть творцом или тварью с соответствующей ответственностью. Вместе с тем стал отчетливо проявляться вектор направления цивилизации, изменившийся 3 тысячи лет назад – при любом исходе это окажется ее последней тайной... Предыдущая высокоразвитая цивилизация на Земле погибла именно по причине агрессивности и эгоистичности доминирующих тогда атлантов (как похоже!) во время Потопа 12 тыс. лет назад, изменившего климат Земли – общество, где каждый заботиться только о себе, при катастрофе обречено... Уцелевшее человечество деградировало до первобытного уровня, с которого его начало выводить сохранившее цивилизованность арийство. Это была эра благоденствия длиной в 10 тысяч лет – Золотого века человечества, поскольку общественное устройство ариев основывалось на высокоморальных принципах взаимоотношений, не допускающих эксплуатации человека. Но шанс на счастливое развитие был опять упущен – миссия арийства была прервана и так и осталась незавершенной. Виновниками вновь оказались потомки атлантов, уцелевшие после катастрофы и вновь размножившиеся за счет использования потенциала арийства, противопоставив государственно-рабовладельческую форму организации общества. В итоге тысячелетней борьбы арийство сумело справиться с ними (чему в немалой степени способствовала гибель в результате катаклизма острова Санторин – центра, а заодно вместе с ним всей повторной атлантической – крито-минойской – цивилизации), организовавшись по типу военной диктатуры, но в результате и сам Арийский мир рухнул, заразившись вирусом эгоизма атлантов, а на его обломках стали возникать и развиваться уже арийские государства, основанные на насилии, поддерживающемся денежной системой, отсутствующей у ариев, заменившей обмен куплей-продажей. Все эти кажущиеся невероятными факты удалось установить постепенно, декодируя слово за словом и в сопоставлении со всеми последними уточненными данными истории и археологии. Я подготовил множество статей, которые должны были стать главами в книге «Ар(мен)ийский крест», чем и хотел удивить мир. Но вместе с каждым следующим расшифрованным словом, новыми фактами возрастало и мое удивление: как все это могло остаться незамеченным Наукой? Получалось, что все научные обоснования о языке и истории оказались искаженными, если не сказать, извращенными специально. Как это следовало расценить? Как можно было не заметить столь очевидного? Да еще ТАКОГО! Меня долго одолевали сомнения, как мог я, сам ученый по складу, не доверять всей мировой науке? Чему верить, науке или собственным глазам? Мое недоумение разрешилось неожиданно, лишь благодаря получению сведений порогового характера и таким образом, что весьма непросто согласовать с позицией науки, но, несмотря на всю ирреальность, единственное давало ответы на все вопросы – как известно, если никакие другие объяснения не удовлетворяют, верным оказывается остающееся, каким бы невероятным ни выглядело... Лично на мое восприятие мира если это и повлияло, то лишь в сторону углубления: стало ясно, что непонятная с точки зрения

⊃12

11⊃

разумного рационализма причина, из-за чего человеку приходится страдать в несправедливо организованном обществе всю эру Рыб, это не только его вина, но и беда, ибо в ее инспирировании могут быть заинтересованы не одни те силы, что очевидно выигрывают от этого. Для меня же важно то, что в полученной информации целиком подтверждалась верность сделанных открытий, как и то, что любые сведения об этом всеми способами утаиваются, блокируемые ангажированными прислужниками неких могущественных сил, контролирующими человечество, паразитируя на нем, хозяйничая на планете. И по чьей вине взятый курс дикарского хищнического потребления с загрязнением Земли вместе с доведением человечества до крайней степени духовной деградации ведут только к одному – новому глобальному катаклизму, уничтожению цивилизации и гибели большинства населения планеты, после которого его одичавшим остаткам уже никогда не подняться, разве что еще больше деградировать, обратившись в обезьян.

Но путь спасения есть, его прообраз был указан нам самим Христом. Он - в создании иной параллельной реальности в противовес двум имеющимся ныне разделенной действительности некогда единого мира - в отношениях между людьми, которую можно внедрить через систему взаимопомощи по оказанию дружеских услуг, оцениваемых в лептах-баллах – условных единицах обмена, имеющими главное, отличающее от денег, качество: являясь показателем совершенных добрых дел, несут позитивную, а не негативную энергетику. Воплощение этой новой реальности в существующей действительности как гражданского общества может изменить и улучшить жизнь миллионов участников до того, как разразится глобальная Катастрофа, а после помочь возродить цивилизацию в Новом Мире. Функционировать же должна система взаимопомощи посредством Интернета и мобильной связи путем обмена предложениями на определенных сайтах. И это дело всех людей, зависит лишь от их доброй воли: спасение утопающих и впрямь дело рук самих утопающих… Наше же дело - гарантировать адекватность регистрации лепт на расчетных счетах его участников через диспетчеров, за что и несем ответственность. Но главная наша задача иная – создание футуробифуркационного центра «Арийский Ренессанс», чьими основными целями станут: 1. восстановление изначально данного Свыше людям праязыка путем декодировки слов во всех языках с помощью армянского для использования его в качестве международного; 2. поиск утраченных знаний древних, на порядки превосходящих имеющиеся; 3. реконструкция в сопряжении с последними данными археологии и критическим анализом истории реального прошлого.

Это – итоговый вывод и обозначенная задача. Обо всем этом и о том, как к этому удалось прийти при анализе прошлого и настоящего с помощью декодировки слов можно будет ознакомиться на страницах книги пока только на сайтах с указанием на мое имя и под общим обозначением «Ар(мен)ийский крест». В ожидании помощи для публикации в виде печатной книги с компенсацией расходов.

Наши сайты открыты для всех - именно потому, что это общее дело всех! Каждый может внести свои предложения и как в виде отдельных статей, так и по изменениям и дополнениям в уже размещенные. Вместе с тем любой человек, принявший участие в нашей деятельности, и главное – в их издании и/или распространении, может быть уверен в ее пользе и благотворности для себя и других: во всех смыслах. Для чего требуется в первую очередь преодолеть жесткую информационную блокаду – главное оружие враждебных сил на протяжении многих веков, ибо зомбированные в результате их пропаганды и беспощадно эксплуатируемые люди этого безумного мира Зазеркалья не в состоянии понять всю фальшь иллюзорной действительности и измениться, чтобы суметь противостоять близящемуся бедствию. Любое не то что противодействие, но и несодействие целям возрождения человечества чревато последствиями – каждый из нас несет ответственность за происходящее в мире. Ту или иную. В любом случае и без исключения.

АТОМНЫЕ НОМЕРА СЛОВ. ДРАГОЦЕННО – МЕТАЛЛИЧЕСКИХ

Величайшая сенсация на свете! За едва ли не все время существования человечества! Открытие, ниспровергающее основы основ и переворачивающее все нынешние представления о мире, доказывающее то, что всегда считалось недоказуемым с позиций науки и рационального логического познания –

АБСОЛЮТНОЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВО И ДОКАЗАТЕЛЬСТВО АБСОЛЮТА!

После лавины собственных открытий казалось, что уже никто не в состоянии удивить, а тем более – обнаружить нечто еще более сенсационное, достойное таких вот эпитетов. Однако такое невероятнейшее и, не сказать иначе, воистину судьбоносное для человечества открытие сделано, самым поразительным образом подтверждая истинность приводимых нами сведений, и остается лишь сожалеть, что уже к этой находке мы никак не причастны. И только хотели бы добавить некоторые соображения, поскольку не уверены, что до всех дошла как сама весть, так и все ее значение (не исключая и его авторов), которое нельзя назвать иначе как чудом. Но только после того, как постараемся, как можно точнее изложить смысл потрясающего сообщения, опубликованного в журнале «Ереван» за сентябрь 2007 г. в статье под названием: «С металлом в голосе» и в статье под названием «Армянский Алфавит как код Периодической системы химических элементов», опубликованной в предыдущем номере журнала «Горцарар», где показана связь армянских букв и химических элементов. Иначе как самым настоящим чудом это и нельзя назвать, но факт есть факт - изначальные названия металлов в армянском языке обозначали их атомные номера! С чем мы, в конце концов, имеем дело? И откуда они вообще взялись? Кто мог придумать металлам названия, таящие в себе их основную характеристику? Да и в человеческих ли возможностях это? В любом случае получается, что уровень знаний наших далеких предков был невероятно высок. Если же исходить из того, что эти слова – да и не только эти – даны нам Свыше, то остается только восхищаться гениальностью и креативностью решения, поскольку как раз сам язык и является самым надежным хранителем и передатчиком информации. Ведь и в наше время далеко не всегда под рукой может оказаться учебник химии с таблицей Менделеева, а многие ли помнят его наизусть, в отличие от слов родного языка? Пусть это похоже на бред, но тысячи лет назад, чтобы знать основы химии, достаточно было говорить по-армянски и помнить 36 букв алфавита, которого быть не могло, поскольку он появился намного позже. Но ведь это же форменный нонсенс! Получается, что существовали слова в языке, имея жесткую привязку с порядком букв в еще не созданном до Маштоца алфавите?! Это полный абсурд! Во всем этом ясно только одно: существующая очередность букв в армянском алфавите и их количество являются не результатом вольного творчества, а стройной системой, подчиняющейся определенным законам. И то, что великий просветитель вернул их к жизни, вовсе не значит, что он создал их вообще из ничего. А наличие «химического» феномена позволяет утверждать, что армянский алфавит - строгая система, связывающая и наполняющая слова и их написание логикой и смыслом. И восстановить эту систему и было задачей Месропа Маштоца, подарившего нам алфавит – величайшую загадку цивилизации, и сколько еще с ним будет связано открытий, неизвестно никому, кроме Создателя… Остается лишь сожалеть, что мы не знакомы с открывшими этот чудо-факт, чтобы иметь честь пожать руку, ибо считаем, что человечество просто обязано соорудить им памятник из чистого золота в Армении! Или даже лучше из сплава с серебром, свинцом и оловом - чтобы вдруг не исчезло, ибо, как известно из анекдота «армянского радио», золото, оставленное на чистом воздухе, обязательно испарится! Трудно переоценить сделанное ими удивительное открытие: ведь они не только совершенно неожиданным образом подтвердили истинность приводимых нами доказательств, что армянский язык является не только сохранившимся остаточным вариантом арийского праязыка, но и изначального первоязыка всех людей, что мы потомки величайшей высокоразвитой цивилизации, а само нынешнее человечество – всего лишь его деградировавшая тень, но и сумели сделать невозможное, найдя прямое свидетельство самой тайны происхождения человека! Суть же открытия можно сформулировать следующим образом: **АРМЯНСКИЙ АЛФАВИТ ИЗ**

⊃13

12➲

36 БУКВ ИМЕННО В ИЗВЕСТНОМ ПОРЯДКЕ БЫЛ ВМЕСТЕ С ИЗНАЧАЛЬНЫМ ПРОТОЯЗЫКОМ ДАН ВСЕМУ ЧЕЛОВЕЧЕСТВУ! Кем? А кто дал нам возможность говорить? «Аствать»! Бог! «Ас твать» и декодируется как «давший говорить»... И неважно, посредством кого... Никакого другого объяснения тому, как из букв слов, обозначающих армянские названия химических элементов, их порядковые номера в алфавите в виде цифр складываются в атомные номера этих химических элементов, нет и не может быть! И только полный невежда может назвать это случайностью... Нужно быть слепым, чтобы в упор не видеть очевидного, или тайным прихвостнем враждебных сил, чтобы упрямо отрицать Истинное... Ведь обнаружено, по сути, подтверждение на ином уровне того, о чем подробно говорится в нашем основном труде - объяснения важнейшего фактора происхождения человека, вроде бы, разумного, как и самой этой отличающей особенности – наличия секрета стимула рождения мысли – БОГОДАННОГО КОДА РАЗУМА! Так и хочется воскликнуть, обращаясь к человечеству: люди, вы искали доказательства – вот они!

Всем нам долго внушали, что существование Бога нельзя доказать или опровергнуть, что это вопрос только веры (или совести?), то есть старались заставить сомневаться, а значит – не верить. Это теперь ясно, как и то, что такое стало возможным вследствие деградации языков человечества, утративших свое основное качество - способность осмысленного понимания слов и истинного, в первую очередь - реальности Создателя, какую и давал древний праязык благодаря своим уникальным особенностям. Когда же нет понимания, остается только верить, но вера – недостаточная замена знанию, ибо оставляет место сомнению, чем и пользовалась всегда враждебная человечеству сила. И для самого разума одной веры также недостаточно, требуется осмысление, почему и появилась Наука, ставшая, вместе с Религией, двумя сторонами медали разделенного Знания... Но как их словам, так и правдивости любых иных слов мы, как современные, соответствующие нашему времени искушенные люди, вправе не верить – слишком много свидетельств обратного, но уверены в истинности смысла самих слов – иначе бы они вообще не появились – и не без, понятно, исходного языка. Являясь единственно полным истинным критерием истинности – словом, законченным и окончательным доказательством – золотым. Что и позволяет обнаружить декодировка слов в языках.

Проблема в другом – в нейрофизиологии, физиологии высшей нервной деятельности: код разума, который на материально-физическом плане правильнее назвать кодом, способствующим развитию интеллекта, вместе с ним у современного человека не в состоянии раскрыться до конца, ибо не может переключиться с упрощенных видов связей между нейронами в коре головного мозга, из-за этого не способного работать эффективно, на полную мощность, что и характерно для всех, говорящих на нынешних регрессировавших языках, использующих слова как понятия-символы, к тому виду синаптических контактов, какие позволяют импульсам проходить по разнообразным, позволяющим задействовать обширные участки головного мозга, схемам, по пути глубинно-корневого осмысления слов, посредством чего и благодаря уникальным особенностям праязыка – идеальной системе позиционирования с разветвленной системой времен – дающей способность постижения действительного (истинного) и позволяющей раскрыть огромный потенциал возможностей мозга человека, а значит, и его самого. Лишенный же такой идеальной программы мозг-компьютер в состоянии работать лишь по остаточному принципу и по различным по узости направления и скорости прохождения сигнала схемам, соответствующим тому или иному языку, у индоевропейских дающей максимум лишь приближение к идеальной, что в полностью раскрывшейся форме может сделать его обладателя носителем того, что называется разумом. Практически же недостижимого, ибо более простые схе-мы и низкий скоростной режим весьма затрудняют возможность выйти за пределы уровня, принятого обозначать как ум, в чем приближается уже к интеллектуальному уровню животных, нацеленных только на умение адаптироваться к окружающей среде, и лишь потребляющих, тогда как разум начинается с обратного - приспособления внешнего мира к своим нуждам, но предварительно творящего, прежде чем брать. И без вреда для него, ибо нарушение экологического баланса несет опасность для всего живого, а значит, и для него самого, а если это и можно назвать разумной деятельностью, то разве что с отрицательной приставкой. По этой же причине нынешнее человечество фактически повторяет путь канувшей в небытие цивилизации атлантов, которые тоже из-за деградировавшего языка были не более чем «умными», использующими свои интеллектуальные возможности, подобно животным, для достижения своекорыстных эгоистичных целей, пользуясь плодами принудительного труда других, из-за чего никак не заслуживали определения «разумный», а кроме того еще и потому, что пытались компенсировать недостаток знаний опасной магией, заигрывая с потусторонними силами, а это, как известно, к добру привести не может: Высшие Силы – Света – всегда при необходимости сами обращаются к человеку, а пытающийся установить контакт чаще всего выходит на сущности совсем другого знака, но ложно притворяющихся иными, ибо кто же в здравом уме пожелает иметь дело с собственным врагом, что будет его использовать в собственных целях и обязательно погубит? А понимание того, что связываются с силами Тьмы, не останавливает только тех, кто занимается делами, по своей сути и не отличающимися. Наличие разума – единственное определяющее и важнейшее отличающее свойство человека, но оно вместе с тем налагает и определенную ответственность, требующую соответствия этому уровню. Нежелание же руководствоваться им и мыслить, напрягая умственные способности, в соответствии с совестью, а жить лишь для удовлетворения естественных потребностей и эгоистических устремлений, идя на поводу инстинктов, низводят его до уровня животных. А поскольку это его собственный выбор, за него и придется расплачиваться соответствующим отношением, адекватным воздаянием. И это – не вопрос веры, а именно разума, осознания с его помощью цели и смысла своего существования – его первый вопрос самому себе и свидетельство его наличия. Но именно ответ на него и позволяет определить статус человечности, то есть в какой мере он им является, со справедливым решением его дальнейшей судьбы в результате божественного эксперимента. Парадокс: все хотят жить по-человечески, но каждый понимает это по-своему и в стремлении к нему достигает цели в большинстве своем такой ценой, что в итоге, как выясняется слишком поздно, теряет право на человеческий статус. Каждый делает свой выбор, за что получает воздаяние соответственно. Особенно это относится к тем представителям рода хомо вроде бы разумного, что слишком уже твердо стоят на земле, материалистам – во всех смыслах, не желающим понимать, что это самое их собственное мнение подспудно инспирируется некой ему же враждебной силой: как всей неправедностью жизни, подающей дурные примеры, так и агрессивной пропагандой лжи обо всем. И прежде всего к прислужникам науки, по своей сути и методологии провоцирующей атеизм. Им бы стоило прислушаться к словам лауреата Нобелевской премии Макса Планка, высказавшегося, как подобает истинному ученому, предельно осмысленно и точно: «Материя сама по себе просто не существует. Вся материя Вселенной возникает и сохраняется только благодаря силе, приводящей в движение атомарные частицы, создавая из них крошечное подобие Солнечной системы, состоящей из атомов. А поскольку во Вселенной не существует никаких абстрактных разумных и вечных сил, мы вынуждены считать такой силой разумный, мыслящий Дух. Этот Дух лежит в основе всякой материи. Но поскольку этот Дух не способен проявляться сам по себе и каждое существо наделяется частицей Духа, мы вправе считать себя созданиями, причастными Духу. Но так как существа, причастные Духу, не могли возникнуть сами собой и из себя самих, а были сотворены, у меня нет никаких сомнений в том, что этого таинственного Творца следует именовать точно так же, как Его называют все цивилизованные народы на нашей Земле, а именно – Бог».

Что можно добавить к этому великолепному и воистину научному обоснованию? Разве только то, что все, сказанное им, в частности, определения, абсолютно ясно и адекватно подтверждаются их декодировкой в самых разных языках. И не только эти слова. И не только это – слишком многие тайны мира сразу становятся понятными, как и то, почему это Знание было сокрыто от нас и кому это выгодно. Вот обо всем этом и подробно рассказывается в книге «Код разума».

➲14

13⊃

ОБ ИСТИНЕ И СУДЬБЕ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

Феномен Истины заключается в том, что если отказываешься Ее признавать – исходя из любых соображений – Она, даже непризнанная, продолжает оставаться собой, а вот ты оказываешься в дураках. Потому что, не желая знать Ее, не будешь в состоянии ни в чем толком разобраться, зато поддержишь тех, кто, всегда зная о Ней, всячески это скрывал, продвигая и утверждая ложь, ибо это позволяло им, постоянно обманывая и мороча голову, жиреть за твой счет. Благодаря знанию, которое, как известно, сила. И дает преимущество, но лишь до тех пор, пока не стала известной всем. Чего они лишиться не хотят еще и потому, что для них это смерти подобно, ибо сразу становится ясно, кто есть кто, а потеряв таким подлым образом приобретенное преимущество, лишаться и власти над тобой и уже не смогут, как раньше, тащить с завязанными глазами к гибели. Но чтобы получить эту силу, надо ее принять. Как? А для чего тебе дан разум? Верь только ему, а не тому, что утверждают другие, ибо они могут быть заинтересованы в навязывании лжи. Истина же всегда ясна и доказательна, а если факт противоречит существующим мнениям, значит неверны представления и надо менять их, а не скрывать сам факт, если даже это для кого-то весьма нежелательно... Интересно только, как теперь на все означенное, и особенно факт «металлического феномена» отреагируют Наука и все религии? Проигнорируют, как и всегда? Ведь иного объяснения никогда не найти, а деваться некуда, возразить-то нечего... Для нас это открытие важно особенно потому, что некогда к подобным же выводам относительно появления как армянского алфавита, так арийского праязыка пришли и мы, но сформулировать не решились: не хватало важнейшего и окончательного доказательства, какое теперь есть, почему и расцениваем слишком уж своевременно выявленный факт как чудо, помощь Свыше. Склоняем голову перед теми, кто сумел обнаружить это абсолютное доказательство, истинное в конечной инстанции – сказать «гениально!» – это ничего не сказать: ведь для того, чтобы найти, надо хотя бы знать, где искать, а если уж и мы даже не представляем, как подобную идею вообще можно было вообразить?.. Проверить алгеброй химии гармонию... Слава им, великая слава! Благодаря этому открытию проясняется загадка, до того являющаяся для нас необъяснимой: то, что иные слова древнего языка вообще не поддавались расшифровке по корням, в то время как соответствующие им слова в других языках, по существу, синонимы, как раз «декодировочной глубиной» обладали. Теперь ясно, почему: эти слова не имели смысла, точнее, смысл был, но не корневой, а совсем иной, призванный, как, например, в данном случае, обозначать их атомный номер. А ведь для армянского восприятия нехарактерно подобное, чисто словесное, неосмысленное запоминание понятия: то значение, какое было понятным во времена древнейшей высокоразвитой цивилизации, было утеряно их регрессировавшими потомками, и чудо еще, что ряд этих обозначений сохранился, а не заменился синонимами. Как это произошло в других языках - само по себе показатель того, что при арииизации Евразийского континента с конца плейстоцена, Ледникового периода, чаще использовались для обозначения таких понятий именно синонимы – как более понятные. Парадокс, но именно среди наиболее структурно-рецессивных языков, склонных к неосмысленному запоминанию слов, такие «непонятные» слова как раз и могли сохраниться, о чем и свидетельствует находка исконного обозначения олова – «калай». Чем заодно подтверждается, что поиск правильных слов изначального языка следует вести во всех языках мира, включая также искусственно созданные неживые. Это Божий Промысел – позволить сохраниться Свыше данным, имеющимся у древних, знаниям во всех языках, а ключ-декодер к ним - в одном. А обнаружение самого этого обстоятельства – свидетельство наличия возможности человечества перехода в иное состояние, к более высокой ступени эволюции. И рубежу времен. Именно это – что мы живем во времена кануна «конца истории», когда перед человечеством встанет вопрос: быть или не быть? – предсказывали все пророки, в особенности же величайший из прорицателей Мишель де Нотрдам. Мы признательны автору книги «Расшифрованный Нострадамус» Дмитрию Зиме, сумевшему разгадать многие секреты, сокрытые в работах великого провидца, раскрывших предстоящий путь, благодаря чему и пришлось серьезно заняться изучением и этих знаменитых пророчеств. И поняли, что они адресованы именно нам – и заодно всему нынешнему человечеству. Потому что целью провидца и было всеми сбывшимися предсказаниями показать знание о том, что ждет мир, и если не начнем меняться, нас ждет гибель. И указал альтернативу – светлое грядущее, в котором с изумлением распознали прямые ссылки на планируемую цель по возрождению человечества. Причем так детально, да вдобавок еще с такими точными привязками к нам самим, что сомнений не остается: Нострадамус безошибочно предвидел будущее, что невозможно без помощи Свыше... Однако не имеет смысла пытаться вкратце передать сведения обо всех скрытых от людей величайших тайнах мира, которые и раскрываются в «Коде разума», хотим лишь заявить, что это самая важная весть для современного человечества, ибо речь идет о его судьбе, связана с вопросом спасения цивилизации и мира. Об этом и предупреждал Нострадамус, чьи пророчества считаем для себя первым посвящением. До настоящего, после чего уже не сомневались в выборе пути – для нас вместе со всем человечеством. Третьей же помощью Высших Сил считаем выявление «металлического феномена», весьма своевременной для нашего дела, ибо современный человек, кого часто обманывали, перестал доверять словам и не в состоянии распознать истину, но может признать ее, если она будет подкреплена математикой (что означает «палец на палец» – «мате мати га» – счет на пальцах, как делают дети) – с цифрами (от «thiw») не поспоришь… К ним вправе добавить лишь следующее: если когда-нибудь удастся посредством разработанного нами метода лингвоанализа отыскать изначально данные людям обозначения химических элементов, которые нам могут помочь «вычислить» их атомные номера, можем быть уверенными, что тогда не только сумеем понять смысл порядка армянского алфавита, но и послания, закодированного в периодической таблице элементов Менделеева – можно не сомневаться, что заключенная в ней заповедь Божья будет самой судьбоносной для человечества, его будущего. Но, судя по всему, нам, как и всей цивилизации, вряд ли удастся дожить до этого дня, а значит, так и не суждено будет узнать, что же такого было предуготовлено Провидением и, следовательно, не исполнится вообще... И людям никогда уже не удастся прорвать узы трехмерности, а человек обречен будет обратиться в подобие обезьяны: быть творцом ему не по плечу, он достоин быть лишь тварью...

Арег ДЬЮШУНЦ.

От редакции

Ко всему сказанному, особенно в научно-духовном плане, можно относиться как угодно, только недооценивать нельзя, и это не вопрос веры и доверия, а лишь наличия разума и обыкновенного здравого смысла. Ибо предостережения о бедах, грозящих нашему миру в ближайшем будущем, подтверждающие предсказанные всем известными прорицателями, недопустимо игнорировать, какими бы невероятными ни казались. Следует хотя бы попробовать разобраться во всем этом, в особенности потому, что на вид фантастический, но реально вполне осуществимый проект дает надежду на спасение цивилизации при глобальной катастрофе, и тем более потому, что ничего настолько удачного и простого никогда не предлагалось: польза для людей явная, а вреда от его воплощения ни для кого не может быть – за исключением разве что тех, кто не желает им блага. И сам аргумент применения на практике неоспорим: и в самом деле в любом случае ничего не теряем, лишь выигрываем, вот без него прогнозы на грядущее человечества весьма гадательны… А если это и есть путь в Новый Мир, возврат Золотого Века?.. Каждый должен решить это сам.

Но именно к этому сводится ответ на последний из вопросов, поставленных в подзаголовке: «Загадки забытых предков». Ибо на два предыдущих даются всем содержанием статьи, а целиком ответы на все вопросы таковы: «Кто мы? Арии. Откуда? Из Золотого века. Куда идем? В Новый Мир»...

Союз армян России принял активное участие в межкультурном лагере «Диалог»

В России, как в многонациональной стране, всегда есть необходимость межнационального диалога. В этом году в рамках года молодёжи проводятся различные мероприятия для развития патриотизма, творческого, научного и профессионального потенциала у молодого поколения. Так, с 20 по 23 августа в культурно-образовательном центре «Этномир» Калужской области проходил международный палаточный лагерь «Диалог». В проекте участвовали представители молодежных некоммерческих организаций России, стран СНГ, Балтии, Западной Европы, иностранные студенты российских вузов.

На открытие лагеря присутствовали директор Департамента межнациональных отношений Министерства регионального развития Российской Федерации Александр Журавский, заместитель губернатора Калужской области Виктор Бабурин, председатель комиссии Общественной палаты по межнациональным отношениям и свободе совести Николай Сванидзе, член Общественной палаты, председатель Национального совета молодежных и детских объединений России Александр Соколов и другие общественно-политические деятели.

В межкультурном лагере участвовала также молодежь Союза армян России. Делегацию САР в «Диалоге» возглавлял вице-президент Левон Муканян. В программе «Диалога» проводились различные пресс-конференции, мастер-классы, посвященным вопросам профилактики ксенофобии и этнического экстремизма, роли СМИ в укреплении межкультурного диалога. Здесь также говорили обо всем, что интересно молодежи и во всех дискуссиях подчеркивалось, что этнокультурное многообразие России - фактор её глобальной конкурентоспособности.

Делегаты САР принимали активное участие в дискуссиях, круглых столах и конференциях. В ходе этих встреч у членов САР была возможность пообщаться с известными журналистами, политологами и политиками России.

От Союза армян России представили два проекта - «Ежегодная номинация. Премия за вклад в Диалог», который представил Гагик Аракелян, и проект «СМИ», разработанный Левоном Муканяном. Также САР получил Премию за активное участие в программе «Все различны, все равны».

В вечерней программе лагеря проходили межкультурные этноигры, концерты, участники разных национальностей знакомились и общались в неформальной обстановке. Программа завершилась фестивалем. «Этномир» был выбран местом проведения «Диалога» не случайно. Это уникальный проект, который позволил участникам мероприятия окунуться в атмосферу национальных традиций. На территории культурно-образовательного центра открыты специализированные этнодворы, воссоздающие традиционные народные промыслы. Организаторами лагеря «Диалог» выступили Министерство регионального развития РФ, правительство Калужской области, Национальный совет молодежных и детских объединений России и Общественная палата РФ.

Сара ОВСЕПЯН,
внештатный корреспондет Пресс-Центра САР

Виктор Кривопусков досрочно ушел с поста президента РОДСА

На прошедшей в Москве конференции Российского общества дружбы и сотрудничества с Арменией (РОДСА) Виктор Кривопусков досрочно ушел в отставку с поста президента этой известной, активно и плодотворно работающей межрегиональной общественной организации народной дипломатии.

Как сообщает информационный центр газеты армян России «Еркрамас», решение принято в связи с назначением его Руководителем представительства Федерального агентства по делам СНГ, соотечественников, проживающих за рубежом и международному гуманитарному сотрудничеству и советником посольства Российской Федерации в Республике Армения в ранге советника Посольства Российской Федерации в Республике Армения.

За большой общественный вклад в укрепление и развитие российско-армянских отношений Виктор Кривопусков награжден медалью Валерия Брюсова. Одновременно он избран почетным президентом и председателем попечительского совета Общества.

Президентом РОДСА избран Иван Афанасьев, бывший его первым вице-президентом, работающий советником префекта Юго-Восточного округа Москвы.

Сурб Хач на монете

В связи с 650-летием находящегося в Крыму армянского монастыря Сурб Хач Национальный банк Украины в рамках серии монет «Памятники архитектуры Украины» выпустил серебряную монету, посвященную основанному в XIV веке армянскому монастырю.

Выпущено 10 000 серебряных памятных монет номинальной стоимостью 10 гривен и весом в 31,1 г. Автор эскизов и моделей - Святослав Иваненко. На аверсе монеты отчеканен хачкар, установленный на территории монастыря. На реверсе монеты представлены строения монастыря: слева - армянский монастырь Старый Крым (XIV век), а справа - монастырь Сурб Хач. Выпуск памятной монеты, посвященной истории Армении и армянской культуре, впервые осуществлен со стороны иностранного государства.

СЛЕДЫ ДРЕВНИХ АРМЯН

От редакции.

Об армянском происхождении басков «Горцарар» опубликовал статью басколога Вагана Саркисяна «Новые открытия, подтверждающие армяно-басскую теорию» (2006, № 10). Однако интерес читателей-армян к своим древнейшим родственникам велик, поэтому мы ещё раз возвращаемся к этой замечательной теме. Для тех, кто впервые читает об армяно-басккой исторической общности, автор повторяет всё основное, что известно науке, а также делится своими суждениями.

БАСКИ ПРИШЛИ ИЗ БАСЕНА

Почти забытая история армянского происхождения басков, баварцев и кельтов каким-то непонятным образом воскресает из небытия… что это? Возвращение на круги своя?

Итак. У басков существует предание о том, что их предки были армянами. В деревне Исаба, на востоке баскской провинции Наварра сохранилось история о том, что их деревня основана армянами – предками баскского народа. В этой деревне существует дорога Эрминия (Армения), которая считается следом предков. «Исаба» означает «След предков». Предводителем басков был Айтор (Hajtor), прибывший из Армении со своими семью сыновьями. Для каждого из них было основано поселение на необитаемых землях Нарравы. «Ай тор» («Haj tor») по-армянски: «Внук армянина». Баскологи считают, что первый слог «Haj»(«Армянин») в имении предводителя басков есть имя предводитель армян Гайка Наапета (Hajk Nahapet), жившего в 3-м тысячелетии до н.э. (8). У Гайка Наапета был внук Паскам (Баскам). В середине 3 тысячелетия до н.э. Гайк Наапет в бою около озера Ван сразил стрелой Месопотамского тирана Бела (Нимврод), «первого владыки мира», зачинщика бесславного строительства вавилонской башни, зачинщика первой в истории и бесславной для него войны. Исследователи считают, что вавилонская башня строилась где-то в промежутке между 2500 и 2000 годами до н.э., т.е. немного раньше переселения Баскама на Пиренейский полуостров. Есть исторические данные, что переселение армянских племён в Европу происходило и до этого. «В ходе раскопок (в области Витория, Баскония, 2006 г. – В.В.) на руинах древнего мавзолея 3-4 века нашей эры археологи обнаружили кости животных с надписями на баскском языке. В 30 % этих текстов присутствуют слова аналогичные армянским… Надписи сделаны в середине 3 тысячелетия до н.э… Принимая во внимание теорию об армянском происхождении басков, мы можем предположить, что миграция древних армян на северную часть Пиренейского полуострова началась, как минимум, 5 тыс. лет назад. Это косвенно доказывает, что наши предки обитали на Армянском нагорье с незапамятных времен» (8, с. 5).

Баскологи отмечают, что ещё в XVI-XVII веках основоположники баскской национальной историографии Эстебан де Гарибай, Андрес де Поса и Бальтасар де Эчаве считали Армению Прародиной басков и пытались это доказать на основе баскско-армянских топонимических совпадений, имея в виду, в частности, Аракс (название реки в Армении и в Басконии) и имя баскской горы Аралар (сравнивается с библейским Араратом). Андрее де Поса прямо утверждает, что баски - пришельцы из Армении, а город Таррагона на средиземноморском побережье Испании был основан армянами, и на их языке имя Таррагона означало «община пастухов». Имя Таррагона давно забытое слово или искажение ещё не выясненного слова… Оно весьма напоминает известный армянский топоним Тарон, древняя форма которого – Таравна. За три столетия мнение вышеуказанных историков об армянском происхождении басков стало национальной традицией и получило очень широкое распространение. Основоположники баскской историографии Андрес де Поса, Бальтасар де Эчаве и Эстебан де Гарибай (XVI-XVII вв.) считали Армению Прародиной басков. (8).

Топонимы в Армении и Басконии

Армянские топонимы	Баскские топонимы
река Аракс	река Араксес
местность Аран	местность Аран
гора Арарат	гора Аралар
город Аштарак	город Астарак
город Горис	город Горис
река Деба	река Деба
деревня Карби	местность Карбе
местность Каркар	местность Каркар
поселение Цавалк	местность Сабалца
провинция Шубрия	провинция Шубероа

Эту таблицу можно продолжать, но уже из приведённых топонимов видно топонимическое родство Армении и Басконии. В глубокой древности армянская провинция Сасун имело название «Шубрия» («Субрия»), а также «Арме», «Урме». Отсюда следует, что армяне, предки басков, переселились с Армянского нагорья на Пиренейский полуостров прежде, чем провинция Шубрия была переименована в Сасун. На Пиренейском полуострове есть город с явно армянским названием - «Дос-Арменос», есть множество топонимов, образованных на основе армянской божественной частицы «Ар»: Арагон, Араназ, Аревало… Армянское происхождение этих топонимов очевидно. Арагон. Без суффикса «он» - «Араг» («Быстрый»). Араназ. «Ара наз» - «Божья ласка», «Божья нежность». Аревало. «Арев» - «Солнце». «Аревали» - «Солнечный», «Полный солнца». В Испании существуют более 120 топонимов с корнем «ур» - искажённой формы армянского словообразующего корня «ар». В этом же регионе находится микроскопичная страна с армянским названием - Андорра. «Андор» по-армянски «покой», точнее – «блаженный покой». Андорра действительно страна блаженного покоя…

В книге об истории города Валенсии (1610 г.) испанского историка XVII века Гаспара Эскалано написано о патриархе Табуле и его людях, высадившихся после Всемирного потопа на восточном берегу Испании. Эти люди являлись первыми обитателями Испании и разговаривали на армянском языке. Известно также, что древнейшими обитателями Западной Европы являются баски (3, 5, 8). Всемирный потоп произошел примерно 12000 лет назад. То есть древние армяне высадились на территорию современной Испании около 10000 г. до нашей эры. Эсколано точно описывает места захоронения останков армян. Эти места (в основном, в Католонии) издревле считаются священными. Там нынче стоят церкви. Кстати, каталонцы (готаланы) происходят от этнического объединения двух мощных древнеарийских племён – готов и аланов. Аналогично, от смешения кельтов и иберов образовалась этническая общность кельтиберов, имеющая армянское происхождение. Армяне патриарха Табула являются, скорее всего, одними из первопредков как испанцев, так и басков. Испанцы за прошедшее время в результате смешения потеряли свой изначальный антропологический вид. Потомки же Баскама сумели за более чем 4000 лет сохранить свою армянскую антропологию! Баски почти до наших дней сохранили также армянскую национальную одежду! Какая-то неопознанная сила заставляет басков оставаться верными своим предкам из земли Басен страны Ноя…

Басен – округ в Араратской провинции Великой Армении. «Баск» – название провинции Басен на древнеармянском языке. Этноним басков – название их очага в Исторической Армении. «Баскам» на древнеармянском языке буквально означает: «Баск всех», т.е. «Предводитель басков». Армянское выражение «Ай тор» у басков в дальнейшем приобрёл также несколько иной, но близкий исходному смысл – «пришедший из Айа» или «пришедший от Айа» (8). В старину чистокровными басками считались те, кто происходил от Айтора (по-баскски - айторэн сэмэ), т.е. этнические армяне. Впоследствии устные предания басков об их армянском исходе подтвердились сведениями из старинных рукописей.

Мы, армяне, должны относиться к баскам как к жителям армянской

провинции Басен. Баски - бывшие и, возможно, будущие армяне. Как, например, украинцы: бывшие и, возможно, будущие русские.

Приведем цитату (3, с. 129-130): «…выписка из 28-томногой энциклопедии «Испания-Америка». Том 11, стр. 647, статья «Иверия»: «В горах, возле рек, в городах, иберы сохранили память о своей родине. Араларский горный массив и высоты, с вершиной Борунда, напоминают знаменитейший Арарат – вторую колыбель человечества. Река Арас, берущая начало у подножья Наварской горы Аралар своим именем несомненно обязана реке Аракс в Армении и неизменно сохранила это имя сквозь долгие века…По имени реки Урумеа в Гипускоа называется персидское озеро, которое находится между армянским озером Ван и Каспийским морем (озеро Урмиа-Армиа никогда не имело персидского происхождения. – прим. переводчика), а также река Ориа или Орио, куда впадают реки нашего Аракса (не путать с рекой Аракс в Армении. – прим. переводчика), не доходя до Толоса, называлась Атруриа, как один из притоков Тигриса…». Далее: «Баски жили и продолжают жить в пограничной зоне между Испанией и Францией, по соседству с известной французской провинцией Гасккония. Из этой провинции происходил лихой мушкетёр д'Артанян. Нас больше его фамильного окончания «ян» интересует корень фамилии - «Арт». Тем более что родиной знаменитого французского коньяка «Арманеак» является Гасккония, которая своим коньяком будто упорно хочет увековечить память армянского патриарха Арманеака…» (3, с. 130).

Примечание. Фамилия «Артанян» армянская не только по окончанию, но и по всем слогам и грамматическому построению. Первый слог фамилии «Артанян» – «Ар» («Бог»). На древнеармянском языке: «Ар тун» - «Божий дом», «Ар танян» - «Из Божьего дома». Точнее: «Из тех, кто из Божьего дома». Фамилия «Артанян» не просто указывает на своё высокое происхождение «Из Божьего дома», но и является родовой фамилией: его носитель из тех, кто из Божьего дома. Такие фамилии священны для их обладателей и веками, даже тысячелетиями практически не подвергаются изменениям. Вспомним также армянское имя одного из мушкетёров д'Артаняна – Арамис. Имя «Арамис» образовано из армянского имени «Арам» и суффикса «ис». Это имя читается по-армянски и по-другому: «Ар амис» означает «Божий месяц» (2).

В Испании популярно имя «Гомес» («Гомеш»), что по-армянски означает «Буйволь». Ещё более поразительны исконные и исключительно армянские имена Арам и Армен, которые являются таковыми и у басков. Эти сокровенные национальные имена издревле и поныне популярны у армян и басков. У басков превеликое множество собственных имён, исходящих от армянского имени «Арам»: Арама, Арамедиа, Арамитис и др.

Господи! Сколько армян вдали от Армении сохранили свои армянские имена и память о Родине!!! Потеряли свой изначальный язык, своё изначальное национальное самосознание, но что-то далёкое, бесконечно далёкое, но непоколебимо святое сохранили…

Академик Н.Я. Марр показал, что армянский и баскский языки имеют близкое родство (7, с. 14-45). Общих слов в армянском и баскском языках около тысячи! Например, исконно армянские слова «кар», «чар» (с божественной частицей «ар») являются также баскскими словами. В обоих языках «кар» означает «камень», «чар» - «злой». Есть общее слово «hogi» («душа»). «Зати» в баскском «отделять», «зат» в армянском – «отдельно», «теги» в баскском «место», в армянском «место» - «тег»... Баскологи отмечают, что в большинстве случаев те или иные слова совпадают исключительно в баскском и армянском и вообще не имеют соответствий в каких-либо других языках, например: баскс. елки «выход» - арм. елк «выход», баскс. ете «если» - арм. ете «если», баскс. жараунси «наследовать» - арм. жарангел «наследовать», баскс. мурунча «рычание» - арм. мрнчоц «рычание», баскс. мурци «кулак» - арм. мурц «кулак», баскс. орма «стена» - арм. орм «стена», баскс. тойл «слабый» - арм. тойл, туйл «слабый», баскс. лайно «размер, ширина» - арм. лайн «широкий», баскс. ирурден «третий» - арм. ерорден «третий», баскс. астадун «весомый» - арм. астатун «крепкий, стойкий», баскс. урти «водоносный» - арм. урти «водоносный», баскс. астату «доказать» - арм. астател «доказать» и др. Прибывшие армяне владели тайной обработки металла, знали также культивацию пшеницы. И потому, как пишет басколог В. Саркисян, совсем не случайно некоторые сельскохозяйственные термины почти полностью совпадают в баскском и армянском языках, например: баскс. гари «пшено» - арм. гари «ячмень», баскс. арич «дуб» - арм. арич «дуб», баскс. аси «расти» - арм. аснел «расти», баскс. инчауз «орех» - арм. инкойз «орех», баскс. эрка «борозда» - арм. эркел «бороздить», баскс. ороц «теленок» - арм. ороч «ягненок», баскс. арди «баран» - арм. арди «баран», баскс. айнц «коза» - арм. айц «коза», баскс. ар «дикий козел» - арм. арн «дикий козел», баскс. ато «стадо» - арм. от «стадо», баскс. матойн «кислое молоко» - арм. мацун «кислое молоко» и т.п. (8).

Бытует мнение, будто этноним «баск» восходит к армянскому слову «воски» («золото»), т.к. армянское имя «Воскан» («Промышляющий золотом») ассоциируется с армянским именем «Баскам». Для наших предков понятия «золотодобыватель» и «армянин» иногда выступали как синонимы, что отражено в баскских народных преданиях (8). Однако слова часто имеют много смыслов. Трудно определить первый смысл. Армянский язык обладает уникальной возможностью определить изначальный смысл исконных армянских слов. По Таблице академика П. Геруни можно определить смысл каждой буквы Армянского Алфавита и по ним вывести смысл слова в целом (4). «Бас» по Таблице Геруни означает «Высокое слово», «Высокая речь», «Высокое наречие». Русский историк 19 века Сергей Николаевич Глинка армянский язык назвал именно так – Высокое наречье, принадлежащее умам превосходным. Удивительное совпадение! «Высокое слово» следует понимать как «возвышенное слово», «доброе слово» и т.п. А в физическом смысле «бас» есть бас - то, что оно означает в оперном пении. Вывод напрашивается: «Баск» изначально означал «носитель высокого слова», «носитель высокого языка». Слово «баск» не происходит от слова «воски», а имеет с ним формальное, да и некоторое содержательное сходство. Такая случайность - проявление скрытой закономерности армянского языка, в котором блестяще гармонизируют логика и этика.

Армянский и баскский языки связывает, в частности, окончание множественного числа «к». Есть в армянском языке и другое окончание множественного числа, «эр», которое связывает армянский и этрусский языки!

Родственны не только армянский и баскский языки, но и армянский и испанский языки (как индоевропейские). Среди многочисленных общих и схожих армяно-испанских слов, в испанском языке есть даже армянское бранное слово. И в испанском языке оно бранное слово, но с другим смыслом. Не могу привести это ненормативное слово. Желающие узнать, сами могут докопаться. Но это не то, на что можно тратить время.

Возможно, предки испанцев – выходцы из армянской провинции Испир (Спер). «Спер», «спар» («спайр»), «спа» по-армянски означают «воин», «войско», «вооружение» (современный смысл слова «спа» – «офицер»). Можно предположить, что топоним «Испан» («Испания») восходит к топониму «Испир», т.е. первыми после Всемирного потопа нынешнюю территорию Испании заселили армяне-испирцы. «Испуни» («Ишпуни») на языке древних индоевропейцев означал «Счастливый»: на древнеиндийском – sphiti («успех»), на латинском – prosperus («успешный»), на древнеанглийском – spowan («процветать», на русском – успешный (3, с. 122-123). Так как звуки «ш» и «с» часто переходят друг в друга (как, например, в русском языке – «успешный», а не «ушпешный»), то древнеармянское царское имя «Ишпуни» можно прочитать как «Испуни» (суффикс «уни» - фамильное окончание древнеармянской знати). Надо полагать, царь Ишпуни (Испуни) имел родовое отношение к провинции Испир. Название древнеармянской провинции Испир в индоевропейской общности означал «Успешный», «Счастливый». Согласно данной этимологии, название страны Испания, вероятной европейской наследницы древнеармянского Испира, означает «Успешная», «Счастливая». Однако слово «Испан» («Испания»), на древнеармянском языке буквально означает «К убиению» («И спан»). Имелись в виду жертвоприношения. Только так убиение можно понимать как счастье. «И спан» мог быть также призывом: «К бою!». От перестановки двух первых букв в слове «Испан» получим слово «Сипан» - название горы около озера Ван. Вероятно, Сипан был местом для жертвоприношения (или схода войск?).

С родством испанцев и армян ситуация простая: оно естественно вписывается в общую картину родства индоевропейских народов. А как понять не просто родство, но и в буквальном смысле братство армян и басков, не принадлежащих одному семейству народов? Лингвистическая наука пока не созрела ответить на этот вопрос.

Замечание 1. Уникальный феномен в центре Европы по име-ни Баскония надо беречь как зеницу ока! Агрессия нарушает божественную экологию. Притязания на не своё от Бога чревато вредными отбросами. Например, женщина, особенно, если она считает себя менее красивой, чем хотелось бы, и по этой причине не согласная с Богом за свой пол и желающая стать мужчиной, наносит себе страшный вред. Она неосознанно, как йог поневоле, задействует громадные духовные и космические силы и страдает от их влияния. У неё грубеют черты лица и голос, высыхает грудь, волосы активизируются на лице, тело и душа теряют женственность… Она

сама виновата в ухудшении своего облика: будучи де-факто женщиной, мечтает родиться мужчиной, и Космос задним числом внимает её мечте! Поэтому никогда нельзя проклинать свой пол, национальность, внешность, душу, судьбу и способности. Есть, конечно, исключения из этого правила. Допустим, Вы людоед. Мы же не можем пожелать Вам приятного аппетита?! Не можем вмешиваться в Ваш вкус, настаивать есть преступников, а праведников не трогать, закусывать коррупционерами, а поэтам дифирамбы петь... Мы можем сказать: не есть людей! Потому что человек человеку человек, а не закуска!

Вернёмся на стык границ Испании и Франции: баски здесь. И попросим великий испанский и великий французский народы стать гарантами сохранения и развития баскского языка, культуры, этноса. Это же какая честь! Испанцы великолепный народ. У них певучий красивый язык. Язык-песня. На таком языке, как говорил Ломоносов, с Богом разговаривать! Чудесный и великий испанский язык обеспечил себе Будущее. На французском же языке с любимой разговаривать под фиолетовой Луной! Чудесный и великий французский язык тоже обеспечил себе Будущее. Но интересен и важен для Всемирной цивилизации также загадочный баскский язык. А с кем разговаривать на баскском языке? Бог и Женщина заняты… С Историей? С забытыми предками? Бог боится, что этот «доисторический» язык исчезнет, поэтому возмущается, возмущая басков… Испания, Европа, весь мир должны охранять баскский и другие античные языки как святыни. Более 40 таких экзотичных архаичных языков существуют на Северном Кавказе. Только в маленьком Дагестане их 33! Словно 33 богатыря…. В них срубленные корни нашего Прошлого!

Замечание 2. Было время, когда грузины искали родство с басками. Элемент заблуждение вводил, в частности, топоним «Иберия» («Иверия») в Испании и Грузии. «Ивер» там и тут есть армянское слово, и означает «К верху», «Верховья». Оно лишь указывает на наличие в древности армянского (государствообразующего) элемента на Кавказе и Пиренейском полуострове. Баскский академик Бернардо Эсторанс Ласа указал, что грузинские слова, сходные с баскскими, были заимствованиями из армянского языка. Баски сами как на своих кровных братьев указывают лишь на армян. Надо же считаться с мнением народа, о котором говорим?! Армяне и баски не просто братья, а разделённые тысячелетиями две части одного и того же народа. Армянская изначальная гордость и воинственность - характерные исконные качества басков. Благодаря своей горной обособлённости арцахские и сюникские армяне лучше всех сохранили изначальные качества своего народа. Баскония и Северная Ирландия – сестры Арцаха. Там и тут мятеж…

Замечание 3. Обратим внимание на потрясающий факт: баски – единственные арменоиды в Европе (8, с. 5)! Это свидетельствует о том, что баски, в отличие от других европейских этносов армянского происхождения – англичан, баварцев, бретонцев-бриттов, галлов-кельтов и др. – меньше всего смешались с представителями неарменоидных рас. Страна басков – уникальное, неповторимое явление и вместе с тем, по сути своей она является самой древней и самой сплоченной армянской диаспорой…. Армянам и баскам надо осознать это первозданное единство и жить как две части одного народа и любить друг друга как самого себя.

Замечание 4. Возникает непростой вопрос: как могут у неиндоевропейцев-басков предками быть индоевропейцы-армяне? Непредвзятый, нескованный рамками и «истинами» академической науки ответ представляется примерно таким: армянский язык, будучи исконным индоевропейским языком, вместе с тем, обладает свойствами «неиндоевропейской» природы. Знаменитый языковед Николай Яковлевич Марр эти «инородные» качества армянского языка выводил из его так называемых яфетических корней (по имени Яфета, сына Ноя; 9). Для такого вывода необходимо доказать, во-первых, существование мифических «доиндоевропейских яфетических языков», которые «проникли» в армянский язык. Николай Яковлевич «яфетические» языки искал на Пиренейском полуострове, Кавказе, Памире... Но для определения «яфетических» языков не нашлось критериев. Во-вторых, даже гипотетическое наличие «яфетических» языков в принципе не объясняет родство армянского и баскского языков, поскольку из ассимиляции одного этноса другим никак не получается языксинтез. Один язык «поглощает» другой язык и в итоге никакого объединенного языка не получается, а всего лишь некоторые слова и обороты «поглощённого» языка переходят в «поглотивший» его язык. К тому же, баски, как и армяне, принадлежат к одному и тому же расовому арменоидному типу, т.е. произошло разделение единого этноса, а не ассимиляция. Марр не был бы Марром, если бы не осознал порочность своей «яфетической» идеи и не выдвинул другую, не менее порочную идею: «яфетические языки – это не особая этническая и генетическая характеризованная группа или семья, а особое состояние, особый этап, или стадия, в развитии всех языков. Через эту стадию языков прошли будто бы языки, которые ныне известны нам как индоевропейские, семитские, урало-алтайские и др.» (1, с. 92). Неистовый, переполненный идеями Марр вечно ищет, вечно придумывает новые концепции, иногда странные, иногда ошибочные, иногда гениальные, но неизменно честные, оригинальные и интересные.

Думаю, что «яфетические» свойства армянского языка надо искать в самом армянском языке:

АРМЯНСКИЙ ЯЗЫК, ЯВЛЯЯСЬ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫМ ИНДОЕВРОПЕЙСКИМ ЯЗЫКОМ, ЯВЛЯЕТСЯ БОЛЕЕ ЧЕМ ИНДОЕВРОПЕЙСКИМ ЯЗЫКОМ.

Развитие баскского языка, после ухода басков из Армянского нагорья, пошло по «неиндоевропейской линии» армянского языка. Почему? Моё мнение: «неиндоевропейская линия» защитила баскский язык от ассимиляции соседними индоевропейскими языками. Таким удивительным способом сохранился язык и генотип басков от экспансии древних арийских братьев.

Замечание 5. Мудрейший российский языковед Василий Иванович Абаев отмечает: «Хотя многие этимологии армянских слов, предложенные Марром, несомненно, ошибочны…, основной его вывод, что армянский язык формировался на мощном неиндоевропейском субстрате, полностью сохраняет и сейчас своё значение, несмотря на ряд попыток его оспорить» (1, с. 89-90). Вывод Марра вряд ли возможно и нужно оспорить. Нужно выяснить природу и происхождение этого «мощного неиндоевропейского субстрата». По моему мнению, отчаянные попытки Марра объяснить, что представляет собой «мощный неиндоевропейский субстрат» армянского языка провалились, потому что он вёл поиски «субстрата» армянского языка вне армянского языка. Неиндоевропейские корни коренного индоевропейского языка находятся не в «яфетических языках» и не в «этапах развития языков», а в самой генетике армянского языка.

Великий Марр всё же чувствовал неладное в представлениях официального языкознания об армянском языке, да и видел неполадки в самом языкознании. Марр не признавал (индоевропейский) праязык (по крайней мере, в том неуклюжем искусственном виде, в каком его представляет языкознание – В.В.). По этому поводу Абаев, писал: «Если раньше «индоевропеистика» обвинялась в том, что она неверно освещает историю одного конкретного языка, именно, армянского, то теперь в вину ей ставилось то, что она даёт неправильные представления об истории языков вообще» (1, с. 92). Абсолютно верно! И эту нелицеприятную Правду о языкознании мог сказать глубокий и мужественный учёный со свободным складом мышления, а именно: НИКОЛАЙ ЯКОВЛЕВИЧ МАРР.

Когда языки будут правильно перераспределены по их происхождению, истории и семействам, тогда родство армян и басков, как и других этносов, будет выглядеть так, как оно было и есть в действительности, а не так, как показывают научные заблуждения.

Замечание 6. Великий испанский певец Фредрико Гарсиа Лорка о древнем андалузийском пении «канте хондо» («глубокое пение») писал: «Оно поистине глубокое, глубже всех бездн и морей, много глубже сердца, в котором сегодня звучит, и голоса, в котором воскресает, - оно почти бездонно. Оно идёт от незапамятных племён, пересекая могильники веков и листопады бурь» (6, с. 170). Гениально! Кратко, в двух лаконичных фразах какие глубокие мысли высказывает поэт! Лорка написал «от незапамятных племён», а не «от незапамятных времён». То, что канте хондо идёт от незапамятных времён, поэт посчитал очевидным и не отметил. А то, что глубокое андалузийское пение идёт от незапамятных племён – мысль неочевидная, но невероятно глубокая и верная. Среди этих незапамятных племён есть и древние армяне. Слова Лорки о канте хондо словно относятся к глубинным армянским песнопениям, к песням Комитаса, песням на слова Григора Нарекаци, Нерсеса Шнорали, Аветика Исаакяна, песни Krunk в исполнении Гоар Гаспарян, армянскому церковному песнопению, армянским народным песням Horovel, Dle-jaman, Kele, lao, Kilikija, Garahisar leran lahdjin… звучанию дудука Дживана Гаспаряна… это и есть глубокое пение, которое «много глубже сердца, в котором сегодня звучит, и голоса, в котором воскресает».

Замечание 7. Пока что единственный европейский народ, который не сомневается в своём армянском происхождении и гордится этим – баски. В 2008 году в Ереване на вопрос журналистки Армянского телевидения, «какое впечатление на него произвела Армения?», турист, молодой, красивый баск, ответил, что он в какой-то мере

армянин и приехал на Родину предков… он тактично дал понять, что неэтично спрашивать у человека, какое впечатление на него производит его мать? Вот так! Спустя… 4000-5000 лет?! Или 12000 лет?! За это время баски потеряли свой изначальный язык, но сохранили армянский генотип, самобытность и память о Колыбели….

Перед историками открывается огромное, почти неизведанное поле для научных исследований… Эти исследования представляют собой не только большую научную и гуманитарную ценность, но и являются своеобразными памятниками памяти наших забытых общих предков...

Виктор ВАГАНЯН,
доцент кафедры высшей математики РУДН (Москва)

Литература

1. Абаев В.И. Статьи по теории и истории языкознания. – М.: Наука, 2006.
2. Аветисян Л. Graecus stilus hier, или старые, старые новости //Голос Армении. – Ереван, 13.12.2007.
3. Варпетян А. Кто такие арийцы? (на арм. яз.). – Ереван, «Арвест», 1990.
4. Геруни П. Армяне и древнейшая Армения (на арм. яз.) – Ереван: Изд-во «Тигран Великий», 2006.
5. Комитас Овнанян. Родина рядом //Голос Армении. – Ереван. 04.11.2006.
6. Лорка Ф.Г. Стихотворения. – М.: Эксимо, 2004.
7. Марр Н.Я. Армянская культура. – Ереван, Айастан, 1990.
8. Саркисян В. Новые открытия, подтверждающие армяно-баскскую теорию //Горцарар, 2006, г. Калуга, № 10.
9. Marr N. Der japhetiische Kaukasus und das dritt ethnische Element im Bildungsprozess der minellandischen Kultur. – Berlin; Stuttgart; Leipzig, 1923.

Армения: храмы, алфавит, седина и мудрость

Если кто не знает: Виктор Ерофеев — не Венедикт Ерофеев. Они разные, но оба мне нравятся. Венедикта уже нет, Виктор здравствует. Венедикт размашист, Виктор артистичен. Венедикт не дружил с телевизором, Виктор ведет передачу «Апокриф» на канале «Культура».

Венедикт написал два тома прозы, Виктор написал больше, хотя не так уж много по сравнению с другими популярными писателями. Но еще не вечер. Мой старый ереванский приятель Самвел Гаспарян перевел и издал на армянском языке книгу Виктора Ерофеева «Хороший Сталин». Это двадцатый язык, на который переведены произведения Ерофеева. Давно пора восстанавливать и укреплять разорванные культурные связи. Самвел Гаспарян собирается и дальше переводить на армянский современных русских писателей. Пелевина, например, Сорокина, Улицкую. Не знаю, как к этому отнесутся названные товарищи, но свидетельствую: Виктора Ерофеева армянский перевод взволновал. Не скажу, что он бегло читает наши письмена, — читает только тринадцать букв (догадайтесь каких), но книга ему понравилась. Он долго держал ее в руке, листал, показывал Жене (в смысле жене, которую зовут Женя) и хвалил обложку. Он куда-то торопился, но книгу взял с собой в машину. Туда же взял и меня. И мы немного поговорили.

— В советские времена каждая республика ассоциировалась с каким-нибудь именем, явлением, знаком. Скажем, Грузия — это кино, театр, Тенгиз Абуладзе, Софико Чиаурели, Отар Иоселиани, а также мандарины; Украина — это киностудия Довженко, киевский торт и Тарас Шевченко; Казахстан — это целина и космодром Байконур; Киргизия — кумыс и Чингиз Айтматов... И так далее. Что для вас Армения?

— Раннее христианство, древняя культура. Храмы, алфавит. Седина и мудрость. Это первое. Второе. Сказочный горный пейзаж, озера... Севан. Радости жизни. С одной стороны, вековая суровость, с другой — гедонизм. Что еще? Юмор. И не только «армянское радио». Юмор, вообще свойственный этому народу. Красивые женщины и мужчины.

Что касается современной культуры, то в советский период грузинская была заметнее. Если грузинских писателей можно назвать несколько, то из армянских в памяти сохранился Грант Матевосян. Но если Грузия виделась разлагающейся в роскоши, бесшабашной и несколько нагловатой, то Армения характеризовалась строгостью и собранностью.

Я был в Ереване один раз, в начале 80-х. То была экскурсионная поездка, которой руководил мой брат. Всего два дня пробыли в Ереване, затем поехали в Грузию. С нами в автобусе были девушки, и, помнится, всю дорогу нас сопровождали какие-то машины и непрерывно сигналили. Так было в Армении, так было и в Грузии. В Грузии заметно больше. Помнится, нам приходилось прилагать немало усилий, чтобы уберечь наших дам от штурмующих автобус «горячих» парней.

— «Иван Грозный, убивающий сына, живописен. В России любят тех, кто замучил и убил многих русских...». Это из вашей книги «Энциклопедия русской души». При всей привлекательности фразы мне кажется, любовь толпы к диктатору — явление не столько национальное, сколько социальное.

— Разумеется. Такая любовь характерна для определенного типа людей, готовых к покорности. Они восхищаются тираном как собственным идеалом человека. Какими сами хотели бы быть. Это может быть Сталин, Гитлер, Муссолини — не важно. Женщины восхищаются им как идеалом мужчины, хозяина, любовника... Это уже из области психоанализа. Образ владыки, всесильного земного бога привлекателен для многих. И только тогда, когда поступки этого человека приносят несчастье лично тебе или близким тебе людям, отношение к нему меняется.

Российская история специфична. Это история монархии. История всеобщего преклонения людей перед одним-единственным человеком, всесильным, всевидящим и справедливым. Глубоко укоренившаяся в народе потребность в таком полубожественном идеале не может быть в одночасье устранена вновь появившимися понятиями или вновь образовавшимися республиками.

— Читал вашу книгу «Мужчины». Читал и думал: а может, оно и к лучшему, что мы в вопросе женской эмансипации не дотягиваем до западных «высот»? Западные мужчины видятся мне побитыми и растерянными, а женщины — воинственными амазонками. Там «женская сборная» явно победила мужскую. Не случайно их брат потянулся за азиатскими, российскими (и армянскими, кстати) невестами.

— Не так уж и потянулся. Это, по-моему, единичные случаи. К тому же вы не совсем правы. У многих западных женщин есть шарм, до которого нашим женщинам далеко. Другое дело, что там наметился процесс феминизации мужчин и маскулинизации женщин. При этом женщина не совсем ориентируется в своей роли. Она отстаивает свои права, но понятия не имеет, что делать с собственной женственностью. Более всего это касается американок. То есть происходит некая перекодировка, переосмысление ролей. Я не думаю, что это катастрофично.

Что касается русских женщин, то они покоряют западного мужчину своим непуганым сознанием. Они дают мужчине ощущение собственной власти, собственного превосходства. То ощущение, которое со своими женщинами ему не так просто обрести, поскольку для этого надо приложить особые усилия. А тут никаких усилий не надо, и это, между прочим, конкретный тип мужчин. Но, выбрав экзотическое создание и увезя его с собой, он оказывается перед другой проблемой. Наша женщина, в отличие от западной, не владеет искусством выбора. В ней просыпается эгоизм, она становится абсолютной потребительницей. А что, и армянок вывозят?

— Бывает, вывозят. Или они сами уезжают. Иногда всей семьей. В девяностые процесс был заметен, сейчас пошел на спад.

— Первая жена моего сына была полуармянка (отец армянин). Армянских мужчин, насколько я знаю, отличает умение зарабатывать деньги и разумное отношение к быту.

— Увы, не меня.

— Правда, есть при этом и излишняя строгость по отношению к женам, к женщине вообще.

— Больше показная.

— Не думаю. Во всяком случае армянки видятся иначе. На фоне некоторой распущенности московских женщин.

— Москвички быстро перенимают западный стиль жизни. Одна моя приятельница восторженно рассказывала: «Мы всю ночь в клубе хеллоуин отмчали!» Слушай, говорю, где ты, где хеллоуин... В Ереване хеллоуин не отмечают. Просто там процессы идут медленнее. Подозреваю, что в Москве раньше, чем в Ереване, сменят Деда Мороза на Санта-Клауса.

— Не сменят. Дед Мороз — исконно русское явление. Это первый бог, которого мы встречаем в своей жизни, в самом раннем возрасте. Он всегда оставался единственно признанным из всех языческих богов. Даже большевики смирились с его существованием и не отправили его в ГУЛАГ. Санта-Клаус — отполированный образ разумного западного волшебника. Дед Мороз гораздо более универсален. Они вместе со Снегурочкой веселы, добры, щедры, доставляют радость детям и взрослым. И я бы пожелал армянам не расставаться с Дедом Морозом и впредь.

Руслан САГАБАЛЯН.

Вместо P.S. В Риме литературную премию Mondello Premio за лучший иностранный роман года, изданный в Италии, получает российский писатель 61-летний Виктор Ерофеев, передает BBC. Его автобиографический роман «Хороший Сталин» был впервые опубликован в 2004 году.

В СУМЕРКАХ

Оставив за собой тысячи миль, Гарегин и Парандзем добрались, наконец, из Лос Анджелеса до святых мест родины. Вопреки советам гида отправились они не в Гарни-Гегард, а в Амагу-Нораванк, сакральный уголок Армении, который снился им не раз. В планах у них было и посещение Гориса, где жила старая мать Гарегина, не пожелавшая ни в Америку переехать, ни могилы почитаемого мужа покидать.

Амагу-Нораванк дохнул на них монастырским покоем.

Церковь-усыпальница владетельного князя Буртела, торжественно плывя по-над берегом шумливых вод Арпы, возносила мысли к временам, когда каждый армянин знал – чего ради на свет белый пришёл.

Задолго до отъезда на постоянное жительство в США, сам того не осознавая, Гарегин прикипел к этому памятнику зодчества. А началось всё со случайной встречи с Костаном Заряном, объездившем мир, бросившем Америку и перебравшемся жить на историческую родину. Из короткого разговора за чашкой кофе в летнем кафе у входа в Союз художников узнал, что купольный принцип попал в архитектуру базиличной Европы стараниями Леонардо да Винчи, который провёл два года жизни в области Тарон, описав и бывшее при нём наводнение.

Видимо, уловив скользнувшую по лицу собеседника тень сомнения, маститый писатель добавил:

- Всё это в «Атлантической книге», зашифровано зеркальным «письмом»...

О том, что величайший из сынов человечества горазд был на подобные выдумки, Гарегин знал.

Теперь, стоя у монастырского комплекса Амагу- Нораванка - лицом к лицу с одним из творений Момика, лучшего из лучших, он пытался припомнить мельчайшие детали того разговора.

Вспомнил. Набравшись храбрости, он спросил:

- А вам не кажется, уважаемый Костан Христофорович, что, проведя более полувека за пределами родины, вы напоминаете слона, который прибыл на родовое кладбище умирать?

- Дерзость, с которой вы себе позволяете такое, лишний раз убеждает меня в том, что я совершил роковую ошибку, хотя признаться в том и сейчас не хотел бы. В том признаются разве что незнакомцам. В узком кругу признаться тошно. Грешен я, перед собою грешен. Уехал в 1921-ом, в самый разгар событий, потому что смута на земле нашей в душу мне закралась и погнала куда глаза глядят. Свободно владея шестью языками, я знал, что в Европе не пропаду... И не пропал. Убиваюсь, и остаток дней убиваться буду, что сына своего младшего, душою ко мне привязанного, вырвал из интеллигентной Италии и бросил в пасть здешних завистников. Он был самым перспективным из молодых архитекторов Италии.

А здесь, построив комфортабельнейший из жилых домов Еревана, удостоился лишь нареканий. Некто Джим Торосян даже обозвал этот маленький шедевр моего сына «брак по-итальянски»... Во что превратилась Армения, в толк не возьму. Одна показуха – куда ни глянь. Друг перед другом выкаблучиваются, будто в этом смысл жизни. Герой моего романа как был на распутье, так там и остался, как погляжу.

- Зря вы сюда вернулись. Здесь вам славой насладиться не дадут, хотя и признают, что Ваш роман «Корабль на горе» едва ли не лучшее из духовного наследия в современной нашей литературе.

-У меня были встречи со студентами университета. Но дальше этого не пошло. Здесь какой-то вакуум, задохнуться можно. Интерес чисто внешний, показной. По вопросам, которые задают, видно. Не странно ли, во всём городе двух приличных собеседников только и имею, это сын артиста Левон Нерсисян и Эдмон Аветян, философ, которого к 24 апреля Кей Джи Би гоняет. Знаете, что это такое? Ка-Ге-Бе. Остальные шарахаются меня, как чумные. Я это шкурой чувствую... За границей я мог объяснить себе: ты на чужбине, потому одинок. Почему же здесь, на родине, гнетёт меня это щемящее чувство одиночества, не отпускает?!

- Вы опоздали на свой поезд больше, чем на полвека...

- Дурной ответ. Но правда в том, что вы сказали, есть. Пусть и горькая...

Признание стареющего классика, запав в душу, проросло семенами печали и в Гарегине. Теперь и он смотрел на мир глазами потерь, пережитых умудрённым жизнью человеком, немалую часть жизни оставившим в Америке, где в 1943 году и завершил роман «Корабль на горе». Возможно то была своеобразная сопричастность победе советского народа над врагом. Растерянность его героя была сродни тому, что сам переживал...

Глядя на монастырские строения Нораванка, Гарегин шкурой чувствовал присутствие в этих местах некой мистической силы, движущей его поступками. Зачем он привёз сюда свою Парандзем?.. Погрузить в горний покой здешних мест или дать ей понять, что в мире армянском, от которого оторвались они окончательно и бесповоротно, есть ещё ценности, которым нет цены?! Бесспорно, прекрасна посвоему каждая из уцелевших церквей, но эта, ставленая в память о сюникском князе Буртеле, будоражила воображение особенной пространственностью форм. Две консольные лестницы, ведущие в поминальный зал двухъярусной усыпальницы, словно заковывали сознание в формы, уплотняющие видение мира даже через сквозные и воздушные проёмы ротонды.

Молельня звала наверх, и они с женой, со всеми предосторожностями, по этим консольным ступенькам пробрались внутрь.

Тишина завораживала и пьянила. Вид сверху поражал обзорностью. «Какая историческая перспектива! - пронеслось молнией. - А с какого боку я к ней причастен?

Чем обогатил армянский мир своим приездом? Только ли доброй памятью? Дети наши будут разглядывать это не больше, чем туристами».

Гарегин вспомнил слова смотрителя:

- Туф везли сюда за 15 вёрст. Одни рубили его в каменоломне, другие грузили на телеги, запряжённые волами, третьи тесали, и уже мастер уплотнял кладку по усмотрению зодчего.

Для возведения храмов рыхлые скальные породы здешних мест, хмуро нависавшие над водами горной реки, не годились.

- Сколько же лет они возводили это великолепие, Момик и его сподручные?! – справилась Парандзем.

Смотритель уцелевшего святилища пояснил, что сам монастырь строился довольно долго, а вот усыпальницу, место поклонения, за три года подняли.

Поставили свечи за упокой родных и близких и оставили на медном блюде двести долларов и сорок тысяч драмов – на поддержание в порядке памятника культуры.

Замерев перед рельефным образом Богородицы, Гарегин прочитал молитву, слова которой запали в душу Парандзем:

«О мира заступница, Матерь воспетая! Со страхом, верою, и любовию припадающе пред ликом Твоим, усердно молим тебя: не отврати лица Твоего от прибегающих к Тебе, с верою умоли милосердная матерь света, Сына Твоего, и Бога нашего, сладчайшего Иисуса Христа: да сохранит в мире страну нашу, да утвердит её в благоденствии и избавит от междоусобной и семейной брани: да укрепит святую церковь нашу и понезыблему соблюдет её от неверия, раскола и ересей. Не имамо бо иной помощи, разве Тебе, Пречистая Дева. Ты еси всесильная христиан заступница перед Богом, праведный гнев Его умягчающая: избави всех с верою Тебе молящихся от падений греховных, от навета злых человек, от глада, скорбей и болезней, даруй нам дух сокрушения, смирение сердца, чистоту помышлений, исправление греховной жизни и оставление согрешения и пороков наших: да все благословенно воспевающие величие Твое, сподобимся небесного царствия, и там со всеми святыми прославим пречестное и великолепное имя в Троице славимого Бога, Отца, Сына и Святаго Духа. Аминь».

Никогда дотоле не знавала Парандзем мужа столь набожным. Что-то съёжилось в ней, сжалось в комок, толкнулось. Так давали ей знать о себе их чада, одно за другим на свет явившиеся... Там, за океаном.

Теперь ноги несли их уже в другой храм, над входом в который встретились они лицом к лицу с Богом-Отцом, высеченным рельефно и постигающим, как им показалось, вечность. Захотелось и им, подобно паломникам прежних веков, дать выбить на одном из камней кладки памятный крест о своём посещении святыни и о жертвоприношении деньгами. Да только день клонился к закату и мастер-каменотёс уже ушёл домой – в ближайшую деревню.

Достав из арендованной машины еду, приготовленную шеф-поваром интуристовского ресторана, разложили её на траве. От земли шло тепло и это располагало к раздумьям...

Гарегин стал читать жене стихи поэтов

➲21

О том, как путешествовали по миру АРМЯНСКИЕ КУПЦЫ

Журналистка Наташа Ростова, изучая историю, заинтересовалась темой армянского купечества. Среди исторических справочников она обратила особое внимание на Фернана Броделя и его труды «Время мира» и «Игры обмена». «В «Играх обмена» среди многого другого нашла я сведения, которые очень потешили национальную гордость моей подруги, армянки Лианы», — говорит Наташа. Предлагаем читателям статью московской журналистки.

О том, как путешествовали по миру русские купцы, мы знаем — примером тут Афанасий Никитин. Англичане — одна их Ост-Индская компания чего стоит. Итальянцы вообще, венецианцы, генуэзцы... Португальцы, евреи — само собой... О, голландцы, да — вообще нация купеческая! Но чтоб армянские купцы покоряли мир, вы слышали? Оказывается, они в первых рядах! В середине XVI века они, как «бедные армянские христиане», присутствуют на Мальте. Бедные, но прибыли туда «ради неких своих торговых нужд».

В самом начале XVII в. армянские купцы присутствуют в одной из столиц европейской торговли — золотой Венеции. В 1623 г. консулы Марселя обращаются к королю: «Нет в мире нации более алчной, нежели сия; люди, имея возможность продать эти шелка в великом городе Алеппо, в Смирне и иных местах и там получить честную прибыль, тем не менее, дабы заработать несколько более оной, приезжают на край света... Так экономят на себе, что большую часть времени едят лишь траву (т.е. овощи)».

В середине века на английском корабле, захваченном около Мальты французами, обнаруживается «примерно 400 кип шелка, коего большая часть принадлежала 64 армянам, каковые были на корабле» (корабль шел из Смирны в Ливорно и Тулон).

Эти две цитаты дают представление и об объемах торговых операций, и о видах товаров, и о самоотверженности, с какой армянские купцы отдавались своему ремеслу. Через всю Московскую Русь, создавая компании и торгуя все тем же иранским шелком-сырцом, добрались эти купцы до Архангельска (1676 г.). Через русские земли путешествовали в Польшу, Швецию, Германию, присутствовали на лейпцигских ярмарках.

В середине XVIII века армянские торговцы присутствуют в португальском Гоа, испанских Филиппинах, в Лхасе, чуть ли не у китайских границ. Индия освоена ими от Инда до Ганга. Они не только путешествовали по традиционным для европейской торговли путям, но основывали новые маршруты, открывали новые рынки. Львов называет своих армян «персами». Здесь, в пункте, который обеспечивает связь Востока и Запада, армянские купцы организуют транспортные потоки, караван-баши, начальники караванов, отправлявшихся в Оттоманскую империю, — это все те же армяне. Купцы из Джульфы правят миром!

Вот о Джульфе скажу поподробнее. Их две — старая и новая. Старая Джульфа, древний центр шелковой торговли, была сожжена шахом Аббасом Великим, а населявшие город армяне были переселены в предместье Исфахана — так оказалась основана Новая Джульфа. Шах сделал это, чтобы переместить и торговлю шелка, и армянские капиталы в Иран. Что ж, цели своей он достиг — Новая Джульфа стала центром деятельности армянского купечества во всем мире. Именно «господин Петрос из Джульфы» поощряет в 1699 г. к изданию особой книги для купцов. Эта книга вышла в Амстердаме, естественно, на армянском языке. Ее автор Лука Ванандеци эту книгу так и адресует: ради «вас прочих, братия торговцы, кои принадлежите к нашему народу»! Эта книга содержит сведения «о весах, мерах, монетах» городов Западной Европы. А еще Стамбула и Москвы, Астрахани и Новгорода, Манилы и Багдада... Исследованы рынки и товары Индии, Явы, Манилы. Сделан обзор стоимости жизни в европейских городах, а также приведено краткое описание Африки — от Египта до Анголы! Потрясает даже один список географических пунктов, до которых армяне добрались в своем неуемном желании торговать — покупать и продавать.

А есть ли смысл так уж сосредоточиваться на национальности этих торговцев-путешественников? «Армянский купец» — существительное-то здесь именно «купец». Принадлежность именно к купеческому сословию вела этих людей через пустыни и горы, моря и океаны. Она заставила их, оплакав сожженную Старую Джульфу, создать новый город... Так поступали и иные народы. Вот она нация — купцы — они осваивали мир!

— Нет, ты не понимаешь, — сказала мне армянка Лиана, когда я ей предложила эту свою глобалистскую версию. — Мы — народ, и мы помним. Наши люди оплакали старый город и построили новый. Они осваивали мир, да. Но они хранили верность памяти о своей земле. Они вернулись на эту землю.

И мы нашли в интернете сайт о Джуге. И я поняла, что лучше не пытаться додумать свои мысли о всемирной общности купцов. Потому что увидела хачкары — надгробные камни Джульфы, безмолвные свидетели многим неведомого исторического явления. Это явление — существование в веках, уничтожение и возрождение древнего города, бывшего центром цивилизации, сокровищницей культуры. Я тогда подумала вот о чем: Лиана ощущает себя частью этой нации, она «нашими людьми» называет тех, кто жил и умер века назад, она их боль чувствует как свою.

Трудно сказать, нравится мне такая история или нет. Да, такой подход к истории захватывает. Ты становишься частью исторического процесса, ощущаешь себя внутри его. Нравится — не нравится... Теперь я увидела в истории людей. И я полюбила историю.

Журнал «КОЛА ЖИЗНИ» (Москва).

20➲ **В СУМЕРКАХ**

армянского средневековья.

- Боже правый, сколько целомудрия в их откровениях!

И как благоуханна грудь, вскормившая их воображение! Лик Богородичный и тот трепета исполнен...

Такой возлюбленную жену свою Гарегин видел впервые...

Из безмятежности этой вывел их натужный гул мотора. К монастырю, чадя сизым дымом из выхлопной трубы, подкатило подобие автомобиля, нечто, напоминавшее снятую ещё в начале 60-х с производства модель «фиата»121. Захлопали дверцы машины и в наступивших сумерках к усыпальнице двинулись три тени.

Что-то подсказало Гарегину, что не паломники это и не туристы. С ловкостью обезьян вскарабкались они вверх по ступенькам, ведущим в усыпальницу...

Прошло ещё немного времени и тени вернулись к своей машине. Трижды чихнув, она таки завелась и скатилась к селу, уже светившемуся редкими огнями.

Решив проверить горькую догадку, Гарегин полез наверх и ахнул – ни жертвенных денег, ни свечей, оставленных смотрителем. Выбрали гости и мелочь, к их приходу тускло отливавшую в воде бассейна рядом.

- Парандзем, представляешь, они смели всё, что там было, и наши пожертвования тоже.

- Никак наркоманы.

- Но у нас, в Лос-Анджелесе, дурачьё это ради дозы храмов не обчищает...

- Здешним труднее, наверно, приходится. До них, видимо, никому нет дела, вот и шляются где попало в надежде – стянуть хоть что-то... Пацаны, они везде пацаны.

- Но это же святотатство!

- Не кипятись, Гарегин. Жаль, что опустилась до этого даже деревня...

Небо вызвездило.

Над вечным покоем зависла луна.

Гарегин набрал по сотовому телефону номер отеля и предупредил портье, что они заночуют в монастыре... Благо, смотритель оказался человеком радушным и предложил им чистую постель. Позавтракав у него же густым мацуном, Гарегин и Парандзем стали прощаться с любезным хозяином.

Выйдя из дома смотрителя, они с ужасом обнаружили, что за ночь хачкар Момика почернел.

- Мистика какая-то. Расскажи кому – не поверят.

- Никак греховность ночных гостей тенью легла на камень Момика.

- Это потому, Гарегин, что против солнца стоим.

Обошли хачкар со всех сторон. Его и впрямь за ночь как вычернило...

- И часто к вам наведываются эти?

Тёмная тучка грусти набежала на чело смотрителя.

- Среди них и племянник мой, бес попутал... Всё от отца-хапуги. Попраны обычаи наши, забыты традиции... Деньги, деньги, деньги! Народ от земли оторвался, работать отвык. Все хотят всё и сразу. А ведь земля, она и от бешенства лечит... Дурные мысли га-сит... Никак не втолкую им, что храм души молитвами возводится. И не в день един...

24 августа 2009 г.

Ашот САГРАТЯН.

Ա. Ս. ՊՈՒՇԿԻՆ

ՏԱԶԻԹ

Ո՛չ թե խնջույքի կամ զրույցների,
Ո՛չ էլ արյունոտ հավաքույթների,
Ո՛չ էլ հարցերով դիմելու իրար,
Ո՛չ խրախճանքի բիրտ ու աղմկոտ
Ո՛հ, ո՛չ այս դատարկ բաների համար
Եկել են մարդիկ ծեր Հասուբի մոտ:
Ինչ-որ չարագործ նախանձ, տմարդի
Փլատակներում մի հին մզկիթի
Սպանել է ծեր Հասուբի որդուն.
Նրա դիակն են արդեն բերել տուն:
Կարգն է կատարվում հուղարկավորման,
Մոլլան է ձգում երգն իր տխրամած,
Մի սայլ է կանգնած նախաշեմին տան,
Եւ նրան հլու եզներ են լծված,
Բազմաթիվ հյուրեր՝ դարձած մի ամբոխ,
Բարձրաձայնում են հեկեկանք ու ողբ
Ու կուրծք են ծեծում: Եւ այս աիարկու
Ձայնից շփոթված ձիերը բակում
Ոտքերն են գետնին անհանգիստ զարկում:
Մարդիկ սպասում են: Եւ բոպեներ անց
Հայրն է դուրս գալիս՝ խմբով իր կանանց:
Եւ երկու չերքեզ դիակը սառած
Յափնջուն դրած բերում են առաջ,
Խնդրում են մարդկանց ճանապարհ բացել,
Դիակն են շտապում սայլի մեջ բարձել,
Զենք ու զրահն էլ դնում են հետը.
Մի ատրճանակ՝ դեռ լիցքավորված,
Դաշույնը սուրսայր, աղեղն ու նետը,
Թուրը պսպղուն՝ պողպատից ձուլված,
Որ ամուր լինի ննջեցյալ քաջի
Կայանը վերջին՝ նրա գերեզմանն,
Ու Ազրայիլը երբ նրան կանչի,
Ելնի քաջարի զինվորի նման:
Ճանապարհ ելան, ու շարժվեց սայլը:
Տխուր շքերթը լուռ հեծյալների
Գնում էր առաջ, զսպելով քայլը
Եւ թափն անհամբեր իրենց ձիերի...
Մարող երկինքը բոբ մայրամուտին
Ոսկեզօծում էր ժայռերն անսասան,
Երբ քարերով լի հովիտին մթին
Հոգնած, լռակյաց եզները հասան:
Եւ այդ հովիտում՝ լի թշնամանքով,
Որտեղ խոցեցին երիտասարդին,
Իր ստվերոտ գրկում գերեզմանը զով
Կընդունի նրա անխոս, սառը դին...
Դիակը արդեն հողին հանձնեցին,
Ծածկեցին հողով: Մարդիկ անաղմուկ
Շշնջում էին աղոթքը վերջին:
Հանկարծ հայտնվեց ալեհեր ծերուկ՝
Մի վայելչակազմ պատանի կողքին:
Մարդիկ եկվորին ճամփա են բացում,
Եւ նա, դիմելով վշտոտ հայրիկին,
Դանդաղ ու հանդարտ այսպես է ասում.
«Անցել է արդեն տասներեք տարի,
Երբ այցելեցիր աուլն օտարի,
Եւ ինձ հանձնեցիր մի մանկիկ մատաղ,
Խնդրեցիր կրթել այդ թույլ մանչուկին,
Որ դառնա չերքեզ ազնիվ ու խիզախ:
Քո զավակներից դու այսօր մեկին
Հողին հանձնեցիր այդքան վաղաժամ:
Բախտին հնազանդ, Հասո՛ւբ, եղիր դու,
Ահա բերել եմ քո երկրորդ որդուն:
Սոսկ նա է կարող այս կյանքում դաժան
Քեզ մխիթարել, օրդ զարդարել,
Նա՛ հենքդ պիտի լինի արդարեւ:
Դո՛ւ գնահատիր ջանքերս բազում
Ինքս ինձ գովել բնավ չեմ ուզում»:
Ծերունին լռեց: Եւ Հասուբն, իր խոր
Վիշտը հաղթելով, նայեց պատանուն:
Անունն էր Տազիթ: Կանգնած գլխիկոր
Հասուբի առջեւ, նա ձայն չէր հանում:
Հնազանդ կանչին, որ ինչեց հոգում,
Հասուբն իր վիշտն է հիմա ամոքում,
Հայրական սիրով գրկում պատանուն,
Ծերուկ ուսուցչին ասում է սրտանց
Շնորհակալ խոսքեր եւ ապա քիչ անց
Հրավիրում է ծերունուն իր տուն:
Եւ ուսուցչի հետ ամբողջ երեք օր
Քեֆ էին անում գյուղացիք բոլոր,
Որ հետո նրան ճանապարհ դնեն,
Ընծաներ տալով պատվեն ու օրհնեն:
Ու միտք էր անում Հասուբը. չէ՞ որ
Այս ծերուկին է ընդմիշտ պարտական,
Որ կրկին ունի ընկեր, օգնական
Եւ իր ոսոխին վրիժառու հզոր:

***

Անցնում են օրեր: Հասուբի սրտում
Ննջեցին արդեն խոհերը տրտում:
Բայց Տազիթը դեռ՝ օտար, անհաղորդ,
Հարազատ գյուղում կարծես լինի խորթ,
Օրն է անցկացնում, ասես մենակյաց,
Քայլում է անխոս, անցնում դաշտ ու սար
Այդպես եղջերուն՝ գյուղում կշտացած,
Մեկ է, նայում է միշտ դեպի անտառ:
Իսկ այս պատանին ժայռեր է սիրում,
Սարնիվեր ելնող կածանները նեղ,
Հուզում են նրան մրրիկը ձայնեղ
Եւ ալիքների ոռնոցն անդունդում:
Իսկ երբեմն էլ նա մինչեւ ուշ գիշեր
Սարի գագաթին նստում է մենակ,
Հայացքն է ուղղում դեպի հեռուներ,
Առնական ձեռքին գլուխը հենած:
Տեսնես ի՞նչ է նա երազում այնժամ,
Ո՞ր իղձն է նրան անընդհատ տանում,
Հողեղեն երկրից, տեսնեն, այս անգամ
Այդ ո՞ւր է կանչում միտքը պատանու...
Է՛հ, ի՞նչ իմանաս՝ հոգին խորն է, խոր...
Զահելն երազում մտում է ազատ
Քամուն է նման... Սակայն սիրտը հոր
Դժգոհ է մտում, խորհում անընդհատ.
«Ախր ո՞ւր մնաց գիտելիքը, ո՞ւր,
Կամ ուժը բազկի, միտքը նենգ ու սուր...
Ո՛չ խորամանկ է որդին, ո՛չ խիզախ,
Ըմբոստ է միայն եւ ծույլ է, ավա՜ղ:
Ո՛չ, իմ այս որդին իմ թափը չունի...
Թե՞ ինձ պարզապես խաբեց ծերունին»:

****

Մի օր էլ Տազիթն իր սիրած ձիուն
Հանում ախոռից, ընկնում է ճամփա,
Երկու օր-գիշեր նժույգով թամբած
Շրջում է ու նոր վերադառնում տուն:
Հայր
Ո՞ւր էիր, որդի՛ս:
Որդի
Այն ժայռոտ կիրճում,
Ուր Դարյալ գետն է շաչում-շառաչում:
Հայր
Եւ ի՞նչ:
Որդի
Լսեցի ձայնը Թերեքի:
Հայր
Չհանդիպեցի՞ր արդյոք վրացու
Կամ գուցե ռուսի:
Որդի
Հեռու ճամփեքին
Թիֆլիսցի մի հայ ապրանք էր բարձում:
Հայր
Թիկնապահ ունե՞ր:
Որդի
Ո՛չ, մենակ էր նա:
Հայր
Հապա դու ինչո՞ւ, տեսնելով նրան,
Չհարձակվեցիր, որ տեղում մնա,
Կամ չխեղդեցիր, ցատկելով վրան:
Գլուխն իջեցրած, նայելով գետնին,
Չպատասխանեց չերքեզի որդին:

***

Տազիթը կրկին թամբին է թռնում,
Երկու օր-գիշեր շրջում է մենակ
Եւ հետո միայն ետ վերադառնում:
Հայր
Ո՞ւր էիր:
Որդի
Եղա սարերում ճերմակ:
Հայր
Ո՞ւմ հանդիպեցիր:
Որդի
Բլուրի դիմաց
Տեսա մեր ստրուկին փախուստի դիմած:
Հայր
Ո՛հ, մեծահոգի իմ ճակատագի՛ր...
Հապա ո՞ւր է նա: Մի՞թե դու նրան
Կապած, քարշ տալով ետ չբերեցիր:
Տազիթը կրկին կանգնած է անձայն:
Մռայլվեց Հասուբն, իր ցասումը լուռ
Դեռ թաքցնելով, միտք արեց տխուր.
«Ո՛չ, այս պատանին, ինչ էլ որ լինի,
Եղբորն սպանված չի փոխարինի:
Ավա՜ղ, Տազիթը չգիտի իսկի,
Ինչպես են սրով ձեռք բերում ոսկի:
Այսպես զբոսնելով օրեր ու տարի,
Նա գույքիս, կայքիս ի՞նչ կգումարի:
Նա գիտի միայն առանց մի ջանքի
Դիտել աստղերը, փրփուրն ալիքի:
Նա չի հարձակվի, որ առանց վախի
Զեռք բերի ավար, ձիեր ու նախիր,
Նա ստրուկներին կռվով չի գերի,
Ու նավին բառնած իր հետ չի բերի»:

***

Իր ձին է թամբում Տազիթն ու նորից
Անհետանում է, ու երկու օրից
Տուն վերադառնում՝ դիակի նման
Գունատ... Ու հայրը, տեսնելով նրան,
Հարցով է դիմում, սպասում պատասխան:
Հայր
Աա՛, ո՞ւր էիր:
Որդի
Գնացի հեռու՝
Եղա Կուբանին կից անտառներում:
Հայր
Ո՞ւմ հանդիպեցիր:
Որդի
Այն չարագործին:
Հայր
Ո՞ւմ, ո՞ւմ: Կրկնի՛ր:
Որդի
Եղբորս դահճին:
Հայր
Սիրելի որդուս դահիճի՞ն դաժան:
Հապա բե՛ր նրա գլուխն անարժան:
Այդ զանգը, Տազի՛թ, թող մոտս մնա՝
Նայեմ, հագենամ...
Որդի
Բայց մարդասպանը
Անզեն էր, հայրի՛կ, վիրավոր, մենակ...
Հայր
Անշուշտ, լսեցիր մեր արյան ձայնը...
Չէ՞ որ տապալվեց գետնին այդ շունը,
Եւ դու խրեցիր քո սուր դաշույնը
Ու պտտեցիր նրա կոկորդում,
Ու տեսար, ինչպես արյունն է հորդում,
Ըմբոշխնելով այդ պահն երջանկաբեր:
Էլ չեմ համբերում... Դե՛հ, գլուխը բե՛ր...
Բայց լուռ էր որդին, չէր կարող խոսել:

Ու հայրը դարձավ գիշերից էլ սեւ,
Նայելով որդուն, նա բացականչեց.
«Կորի՛ր աչքիցս, դու իմ որդին չես,
Դու չերքեզ էլ չես, այլ թոշնած ջադու,
Վախկոտի մեկն ես, ստրուկ ես, հայ ես դու: *
Անիծյա՛լ... Կորի՛ր, որ էլ չլսի
Ոչ ոք եւ ոչինչ վախկոտիդ մասին:
Թող քեզ ամենուր թշնամի սպասի,
Սպանված եղբայրդ ցատկի քո ուսին,
Որպես արյունոտ կատաղած կատու,
Ու դեպի անդունդ քեզ քշի, եւ դու
Կսկիծով վառված անընդհատ վազես,
Խոցված-վիրավոր եղջերուի պես,
Երեխաները գյուղերից ռուսաց
Թող անարժանիդ, պարանով որսած,
Տանջեն, ծվատեն, թավալեն, քարշ տան
Թակարդը ընկած գայլուկի նման:
Որ դու... Դե կորի՛ր, էլ չտեսնեմ քեզ,
Որ իմ աչքերը էլ դու չպղծես»:
Ասաց ու գետնին պառկեց, աչքերը
Փակեց ու մնաց մինչ գա գիշերը:
Իսկ երբ վեր ելավ, երկնքին կապույտ
Իջել էր մռայլ եւ անանց մի մութ,
Լուսինն՝ այդ զարդը երկնակամարի,
Արծաթ էր սփռում գագաթին ժայռի:
Ու երեք անգամ, որ Տազիթը գար,
Ձայն տվեց նրան, պատասխան չկար:

***

Բնակիչները խորին կիրճերի
Հովիտ են եկել լեռնցուն վայել
Զվարթ խաղերի, մրցույթ-վեճերի.
Ձիերը հեծնած չերքեզներ ջահել
Սկսում են փոշոտ վազքը սրընթաց,
Փափախն ընկերոջ խոցում են նետով
Կամ էլ մի խալի եռակի ծալված,
Կտրում սրի մեկ հարվածով, հետո
Կռխի են բռնվում պատանիք թիկնեղ,
Հետո պարում են: Կանայք, աղջիկներ
Երգեր են երգում, աղմուկն անտառի
Խուլ արձագանքն է այդ երգ ու պարի:
Բայց մի ջահելի հայացքը պաղել,
Չի տեսնում կարծես ոչ մի զվարճանք,
Նրան չեն գերում ո՛չ նետ ու աղեղ,
Ո՛չ էլ ձիերի մրցույթ կամ վարժանք:
Եւ աղջիկներից մեկը կա, որ լուռ
Մնում է անշարժ, գունատ ու տխուր:
Նրանք երկուսով ամբոխից անդին
Կանգնել են առանց շուրջը նայելու:
Տղան զավակն է այն վտարանդի,
Աղջիկն էլ նրա սիրուհին հլու...
Ո՛հ, մի ժամանակ երկուսով թաքուն
Հանդիպում էին նրանք սարերում:
Նա հուր էր խմում, որպես քաղցր թույն,
Որ երազանքի ճամփա է հարթում:
Եւ գեղեցկուհին գերում էր, գերում,
Շփոթ հայացքով նրան հմայում,
Երբ զրուցելիս ընկերուհու հետ
Ճամփան էր դիտում, բայց իսկույն եւեթ
Նստում էր անխոս եւ էլ չէր նայում,
Կամ երբ նա՝ կանգնած զով աղբյուրի մոտ,
Որ ջուր է բերում բարձունքից քարոտ,
Մեկնում էր ջրին իր կուժը դատարկ
Ու երկար պահում հոսող ջրի տակ:
Երբ տղան տեսավ, որ էլ ուժ չկա՝
Հաղթել հույզերը սիրահար սրտում,
Նա խոնարհ եկավ հոր մոտ աղջկա,
Ասաց. «Աղջկադ վաղուց եմ սիրում:
Կարոտս հաղթել էլ ուժ չմնաց,
Վաղուց եմ ապրում ես որբ ու մենակ:
Հայրի՛կ, իմ սերը դու այժմ օրհնի՛ր:
Աղքատ եմ, սակայն ջահել ու զորեղ,
Աշխատել գիտեմ: Եւ էլ չեն լինի
Մեր հյուղում երբեք սովահար օրեր:
Որդի եւ ընկեր ես քեզ կդառնամ,
Որ հենվես դու իմ նվիրյալ ուսին,
Կլինեմ ես քո որդոց բարեկամ,
Իսկ քո աղջկան՝ սիրող ամուսին»:

Թարգմ.՝ Ռաֆայել Պապայանի
( ) Ընդգծումը մերն է: Խմբ.*

«ՎԱԽԿՈՏԻ ՄԵԿՆ ԵՍ, ՍՏՐՈՒԿ ԵՍ, ՀԱՅ ԵՍ ԴՈՒ»

Ա. ՊՈՒՇԿԻՆ

Նրանք, ովքեր հաճախ բերանացի փոխանցված այդ արտահայտությունը հիմք ընդունելով շտապել են իրենց բացասական վերաբերմունքն արտահայտել Պուշկինի հանդեպ, անկասկած է, որ հիմա, Պապայանի այս հրաշալի թարգմանության միջոցով ընկալելն պոեմում անհրաժեշտաբար հայի մատնանշելու առիթը՝ իր էությամբ ու բովանդակությամբ, պիտի հրաժարվեն իրենց թյուր կարծիքից:

Ընթերցելով պոեմը, ակնհայտ է դառնում, որ Պուշկինը, տվյալ դեպքում չերքեզի բերանով «հայ» ասելով՝ նկատի ունի միայն ու միայն վեհանձնության դրսեւորում, բարոյական վեհ հատկանիշներ ունեցող անձ: Բայց այստեղ հարց է առաջանում՝ ինչո՞ւ հատկապես հայ, այլ ոչ թե, ասենք, վրացի, ռուս կամ գերմանացի, կամ առհասարակ առանց որեւէ ազգություն նշելու (կարող էր, չէ՞, պարզապես ասել «Վախկոտի մեկն ես, ստրուկ ես» եւ վերջ): Ինչո՞վ է սա բացատրվում: Հազիվ թե Պուշկինը պատահաբար, առանց որեւէ հիմքի, հենց այնպես հիշատակեր հատկապես հային: Ռ. Պապայանը Պուշկինի պոեմի թարգմանությա՞ն առիթով ուղեկցող «Վիրավորա՞նք, թե՞ մեծարանք» հոդվածում նշում է, որ Պուշկինը անձնապես շատ լավ ծանոթ է եղել ու սերտ կապեր ունեցել հայազգի մի շարք գործիչների (Դավիթ Աբամելիք, Լազարյաններ, Գրիգոր Զաքարյան) հետ: Ավելին, Պուշկինը ականատես է եղել, թե ինչպես ղարաբաղյան գունդը վերադառնում է մարտից իր հետ բերելով թուրքական ութ դրոշ: Հետեւաբար, ինչպես իրավամբ կարծում է Ռ. Պապայանը, Պուշկինը չէր կարող հայերին վախկոտ կամ ստրուկ որակել:

Սակայն հային հիշատակելու համար այսքանը դեռ բավարար չէ: Հասկանալու համար, թե ինչու է Պուշկինը այդպես վարվել, անհրաժեշտ է անդրադառնալ Հյուսիսային Կովկասում եւ առհասարակ Կովկասում հայ տարրի ունեցած դերակատարությանը պուշկինյան, այսինքն՝ 19-րդ դարի սկզբում եւ դրան նախորդող՝ 18-րդ դարի երկրորդ կեսի ժամանակաշրջանին:

Այս առումով կարեւոր ենք համարում հիշատակել Ղրիմին վերաբերող մի հարց: Բանն այն է, որ Անիի կործանումից հետո, դեռեւս բյուզանդական շրջանում, հայերի մեծ մասը՝ գաղթեց Արեւելյան Եվրոպա (այդ թվում՝ Հունգարիա, Տրանսիլվանիա, Լեհաստան), մասնավորապես՝ Ղրիմ, որտեղ հաստատվել էր հոծ հայություն, որն այնտեղ ուներ լուրջ ազդեցություն ինչպես տնտեսական ու մշակութային, այնպես էլ քաղաքական կյանքում: Եվ երբ 1768-1774թթ. ռուս-թուրքական պատերազմից հետո Ռուսական կայսրությունը՝ հանձին Եկատերինա Երկրորդ կայսրուհու եւ ռուս իշխան Գ. Ա. Պոտյոմկինի, որոշում է Ղրիմը միացնել Ռուսաստանին, 1778-ին Ղրիմից տեղահանում է հայությանը (ինչպես նաեւ քրիստոնյա այլ ազգերի): Հայերը 1780-ին, բնականաբար կառավարության հովանավորությամբ, հիմնում են հանրահայտ Նոր Նախիջեւան բնակավայրը: Ռուսական այս քաղաքականությունը հասկանալու համար դիմենք ռուս մի այլ գրողի՝ Վ. Պիկուլին, որն իր «Ֆավորիտը» պատմավեպում Պոտյոմկինի՝ Սուվորովին ուղղված նամակում գրում է. «Հելլենները թող գինի քաշեն ու կեֆալ որսան, նրանք առեւտրական մարդիկ են, ճարպիկ, հավատա, որ չեն կորչի: Իսկ հայերը նոր վայրերում... թող արհեստները զարգացնեն, ինչպես, օրինակ... մետաքսե ու բամբակե կտոր գործեն, կաշվից սաֆյան մշակեն, զանազան ասեղնագործություններ անեն, որոնցում այնքան հմուտ են հայուհիները»: Պատահական չէ, որ նամակում Պոտյոմկինը հատկապես կարեւորում էր նակչությանհոգեւորզարգացման խնդիրը հավելելով. «Հայաստանից քահանաներ պետք է բերել նրանց մոտ»:

Այս տեղահանությամբ Ռուսական կայսրությունը լուծում էր իր համար չափազանց կարեւոր երկու խնդիր. առաջին պայմաններ էր ստեղծում Ղրիմը Ռուսաստանին միացնելու համար, եւ երկրորդ՝ արդեն իր կազմում գտնվող Հյուսիսային Կովկասում իր դիրքերն էր ամրապնդում: Այսինքն՝ ինչպես տեսնում ենք, այդ չափազանց կարեւոր խնդիրները լուծելու համար օգտագործում էր հայերին:

Ինչ վերաբերում է Հյուսիսային Կովկասին, ապա անհրաժեշտ է նշել, որ 17-18 դարերում Կովկասում խիստ բացակայում էր քաղաքական կայունությունը պայմանավորված սոցիալ-տնտեսական իրավիճակով, մի քանի տասնյակ տարբեր ազգերի համակեցությամբ, քաղաքակրթական ցածր մակարդակով: Կովկասում ապրող ազգերը հիմնականում զբաղվում էին անասնապահությամբ, չունեին քիչ թե շատ զարգացած տնտեսություն: Ինչպես նշում է Ա. Պուշկինը. «Մենք շրջապատված ենք մանկական մոլորությունների խավարում գոյությունը քարշ տվող ժողովուրդներով» (մեջբերումը ըստ Պապայանի վերը նշված հոդվածի): Ավելի լավ չես ասի «մանկական մոլորությունների խավարում»: Ահա այդ խավարում չափազանց տարածված էր ալան-թալանը, հատկապես անասնագողությունը (ձիագողությունը), արյան վրեժը եւ այլն, որն էլ ընդհանուր առմամբ հանգեցնում էր անընդհատ խորացող ազգամիջյան բախումների: Ի միջիայլոց, ասվածը հիմնավորվում է նաեւ Պուշկինի բանաստեղծական վկայությամբ. «Ավա՛ղ, Տազիթը չգիտի իսկի, / Ինչպես են սրով ձեռք բերում ոսկի: / Այսպես զբոսնելով օրեր ու տարի, / Նա գույքիս, կայքիս ի՞նչ կգումարի»: Կամ անասնագողության (ձիագողության) մասին. «Ձեռք բերի ավար, ձիեր ու նախիր»: Արյան վրեժի մասին գրում է. «Էլ չեմ համբերում...Դեհ, գլուխը բեր...» (խոսքը Հասուբի տղային սպանողի գլուխը բերելու մասին է): Ընդ որում, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ կովկասյան լեռնաբնակների պատկերացմամբ, այդ «մանկական մոլո-

⊃24

23➲

րությունների» հատկանիշները համարվում էին ճշմարիտ իգիթի բարեմասնություններ, այլ ոչ թե մերժելի, արգահատելի արարքներ: Ռուսները շատ լավ գիտակցում էին, որ այդ հսկայական տարածքում միայն ռազմական ուժով կարգուկանոն հաստատել հնարավոր չէր, անհրաժեշտ էր, եթե օգտագործենք ներկայիս տերմինաբանությունը, տնտեսական, մշակութային, քաղաքակրթական ինտերվենցիա: Ահա հենց այդ խնդիրը լուծելու համար խելամտորեն օգտագործեցին հայությանն ու մյուս քրիստոնյա ազգերին՝ նրանց շահագրգռելով բազմապիսի արտոնություններ տալով, որ շարունակեն ապրել տարածաշրջանում: Եվ հայերը, հաստատվելով այդ տարածքում, սկսեցին զբաղվել առեւտրով, հողագործությամբ (մասնավորապես՝ այգեգործությամբ), արհեստներով եւ բազմաթիվ այլ գործերով: Հասկանալի է նաեւ, որ բնակություն հաստատելով հայերը զարգացնում էին իրենց մշակույթը, հիմնում դպրոցներ, մշակութային տարբեր տեսակի օջախներ, կառուցում եկեղեցի ու բնակելի տարածքներ: Հայերի այս բազմազան ստեղծարար գործունեության հետեւանքով Կովկասում սկսեց աստիճանաբար զարգանալ տնտեսությունը, ինչն էլ բարերար ազդեցություն ունեցավ ամբողջ հասարակական հարաբերությունների զարգացման ոլորտի վրա: Եվ, որ ամենակարեւորն է, մյուս ազգերը նույնպես ընդգրկվեցին այդ գործընթացում աստիճանաբար ձեռք բերելով համապատասխան քաղաքակրթական մակարդակ: Ի դեպ, նույնը կատարվեց նաեւ Ղրիմում՝ Ռուսական կայսրությանը միանալուց հետո, որտեղ հայերին տրվեցին բազմաթիվ արտոնություններ, ինչը նպաստեց Արեւմտյան Հայաստանից գաղթող հայերի՝ Ղրիմում բնակեցմանը:

Ինչպես տեսնում ենք, հայերի նկատմամբ տարվող ռուսական քաղաքականությունը մեծապես դյուրացրեց Հյուսիսային Կովկասի վերջնական յուրացումը:

Եւ եթե հիշենք, որ հայերը բնակություն էին հաստատել ամբողջ Հյուսիսային Կովկասի քիչ թե շատ հայտնի մեծ ու փոքր կենտրոններում, որոնցից շատերը անմիջականորեն ստեղծել էին իրենք կամ դրանցում ունեցել էին մեծ ներդրում, ապա պարզ կդառնա հայերի ազդեցության էական նպաստը հասարակական հարաբերությունների ամբողջ գունաշարի կարգավորման ու զարգացման հարցում: Նշենք նաեւ, որ Հյուսիսային Կովկասի մասին ասվածը, մեր կարծիքով, ամբողջությամբ վերաբերում է նաեւ Հարավային Կովկասին, որտեղ հայերը ունեցել են նույն դերակատարությունը, ինչ Հյուսիսային Կովկասում: Դրանում համոզվելու համար բավական է հիշել 18-19 դարերի Թիֆլիսն ու Բաքուն: Դրա կողմնակի վկայությունն է նաեւ Պուշկինի պոեմում ամենեւին ոչ պատահական հայտնված՝ «Թիֆլիսցի մի հայ ապրանք էր բարձում» տողը:

Հարկ եմ համարում նշել, որ հիշյալ ռուսական քաղաքականությունը նորություն չէր: Նման քաղաքականություն հայերի նկատմամբ վարել են թե՛ բյուզանդացիները, թե՛ պարսիկները եւ թե՛ այլոք: Մյուս կողմից, անհրաժեշտ է նկատել, որ նման քաղաքականությունը բացառություն չէ, այն կիրառվել է բազմաթիվ այլ ազգերի, օրինակ՝ հույների, հրեաների նկատմամբ:

Խոսելով հայերի Հյուսիսային Կովկասում ունեցած դրական դերակատարության մասին, թվում է, որ հայերս կարող ենք հպարտանալ այդ տարածաշրջանում ունեցած տնտեսական-մշակութային կարեւոր ազդեցությամբ, ինչպես նաեւ ակնկալել Ռուսաստանի հատուկ բարեհաճ վերաբերմունքը: Սակայն նման եզրակացություն կատարելուց առաջ թերեւս հարկ կլինի պատասխանել այն հարցին, թե ինչո՞ւ այսօր հայերն «անհետացան» Լեհաստանից, Հունգարիայից, Ռումինիայից, Հնդկաստանից, Բիրմայից եւ բոլոր այն վայրերից, ուր ունեին հզոր համայնքներ, բազմաթիվ արտոնություններ, տնտեսական, հոգեւոր-մշակութային զարգացած գործունեություն, որի շնորհիվ էլ մեծ ազդեցություն այդ երկրների պետական, հասարակական կյանքում: Նույնը վերաբերում է նաեւ Ռուսաստանի, Վրաստանի հայ համայնքներին: Պատահականությո՞ւն է այդ ամենը, թե՞ օրինաչափություն:

Իհարկե, յուրաքանչյուր կոնկրետ երկրում հայ համայնքների վերացումն ունի միայն տվյալ երկրին հատուկ իր առանձնահատկությունները, սակայն այն հանգամանքը, որ այդ բոլոր երկրներում հայ համայնքները վերացել են կամ անգամ եթե գոյություն ունեն՝ կորցրել են իրենց երբեմնի ազդեցությունը, վկայում է այն մասին, որ անպայման այդ ամենի հիմքում կա որոշակի պատմական անհրաժեշտություն եւ օրինաչափություն: Մեր կարծիքով, այդ երեւույթի հիմնական պատճառն այն է, որ որքան էլ հայն իր բարեմասնություններով հանդերձ ցանկալի է եղել այդ երկրների համար, այնուամենայնիվ, միշտ եղել եւ մնացել է օտար, միշտ խոցելի, որովհետեւ իր աշխատասիրությամբ, արդար քրտինքով ձեռք բերելով որոշակի հարստություն առանձնացել է իր տեղական շրջապատից, դարձել, ինչպես ասում են, այդ շրջապատի «աչքի փուշը»՝ հատկապես ցածր կենսամակարդակ ունեցող երկրներում: Ելքն եղել է կա՛մ մերվել նրանց հետ, դառնալ նրանցից մեկը, այսինքն՝ ասիմիլացվել, կա՛մ հեռանալ: Երրորդը, կարծես թե, հնարավոր չէ:

Յուրաքանչյուր երկրում համեմատաբար հարուստներն ընդգրկվել են տվյալ երկրի վերնախավի, ազնվականության կազմում, վերջիններիս կողմից դրսեւորվել է որոշակի դրական վերաբերմունք ու հարգանք, եթե նրանք եղել են իրենց ազգակիցները, իսկ օտարները վայելել են այդ հարգանքը միայն որոշակի ժամանակահատվածներում: Սակայն նկատելի է նաեւ, որ տվյալ երկրի դժվարին վիճակներում (պատերազմներ, ճգնաժամային պայմաններ), իսկ այդպիսի վիճակներ լինում են բոլոր երկրներում, նրանք դարձել են թիրախ, հաճախ նրանց են վերագրվել այդ դժվարությունների ստեղծման պատճառները (օրինակ՝ հիտլերյան Գերմանիայում դրանք հրեաներն էին):

Խոսելով Ռուսաստանի համար հայերի կատարած, կարծում եմ՝ դրական աշխատանքների մասին, անհրաժեշտ է պարզել, թե ինչ եղավ հետո՝ արդեն 19-րդ դարի երկրորդ կեսին եւ ավելի ուշ: Եղավ այն, ինչ պետք է լիներ. այսինքն՝ Հյուսիսային Կովկասում, ինչպես նաեւ Ղրիմում Ռուսական կայսրության ամրապնդումից հետո գործում էր ռուսական իրավակարգը, ձեւավորվեցին կայսրության համար ցանկալի հասարակական, հոգեւոր-մշակութային, տնտեսական հարաբերություններ: Կյանքը մտավ ռուսական պատկերացումներին համապատասխան բնականոն հուն: Եվ այդ պայմաններում որեւէ ազգի (այդ թվում՝ ռուս) արտոնությունները կլինեին անհասկանալի, ուստի եւ դրանք վերացվեցին: Հայերը, իհարկե, կարող էին շարունակել ապրել, սակայն այլեւս պետք չէին ո՛չ հայկական եկեղեցիները, ո՛չ դրանք սպասարկող քահանաները (որոնց անհրաժեշտությունն այդքան կարեւորում էր Պոտյոմկինը), ո՛չ հայկական դպրոցները, ո՛չ էլ հայկական մշակույթը եւ, առհասարակ, ռուսներին հարկավոր էր իրենցը՝ ռուսականը (ուղղափառ եկեղեցին, ռուսական դպրոցը, ռուսական մշակույթը եւ այլն): Հայերը դարձան ընդամենը «կովկասյան ազգության» ներկայացուցիչներից մեկը: Ինչ վերաբերում է «կովկասյան ազգություն» գիտական առումով անիմաստ հասկացությանը, ապա անհրաժեշտ է հասկանալ, որ այդ անիմաստությունը դարձավ եւ մինչեւ օրս էլ որոշակի քաղաքական հիմնախնդիրներ լուծելիս շարունակում է մնալ ռուսական ներքին քաղաքականության իմաստը: Սակայն սա խոսակցության այլ թեմա է:

Հոդվածը գրելիս չանդրադարձանք պատմական աղբյուրներին, չվկայակոչեցինք հայտնի ռուս պատմաբաններին, այլ բավարարվեցինք միայն հիշատակելով հիմնականում Պուշկինին: Բանն այն է, որ դրանց անդրադառնալը՝ պարզապես կմեծացներ հոդվածի ծավալը՝ որեւէ նորություն չավելացնելով ասվածին: Նշենք միայն, որ ռուս մտավորականության մի զգալի հատված քաջածանոթ է այդ ամենին եւ տարբեր առիթներով հիշատակում է հայերի բարեմասնությունները, հատկապես հայկական միջավայրում, եւ արժանանում մեր համակրանքին: Ավելին, այդ ամենին շատ լավ ծանոթ է ռուս քաղաքական վերնախավը եւ հատկապես տարատեսակ ընտրություններից առաջ անպայման հիշում է հայերի կատարածը՝ ակնկալելով նրանց քվեն:

Ծանոթանալով հայերի եւ օտար պետությունների փոխհարաբերություններին վերաբերող հայ պատմիչների, պատմաբանների, գրողների եւ այլոց գնահատականներին՝ հաճախ կարելի է հանդիպել այսպիսի տեսակետ. հայերիս դավաճանեցին, մեզ հետ անարդար կամ անազնիվ վարվեցին, ծախեցին, այսօրվա ժարգոնով ասած «քցեցին», մոռանալով, որ յուրաքանչյուր պետություն հետամուտ է միայն իր շահին, հատկապես քաղաքական շահին: Երբեմն կարող է պաշտպանել նաեւ քո շահը, եթե միայն այն ձեռնտու է իրեն: Հետեւաբար ոչ թե պետք է նեղանալ, մեղադրել օտարներին, այլ սովորել վարվել նրանց նման՝ պաշտպանել սեփական ազգային, պետական, քաղաքական շահը: Այս հայտնի պնդումին (աքսիոմին, դոգմային, սկզբունքին) հետեւելով՝ մնում է կատարել միակ եզրակացությունը:

Մեր ստեղծարար անսպառ կարողությունները որքա՜ն երկար ներդրել ենք օտարի հողում՝ ժամանակավոր լինելու մեր զգացողությունը միպահ մոռանալով ուրախացել, հպարտացել ենք մեր հացեին արվող գովեստներից, դրանով կրկնապատկել մեր ջանքերը, ու հանկարծ, ուշ, շատ ուշ դարձյալ վերապրել նույն զգացողությունը՝ տվյալ վայրում մեր անհաստատուն լինելու իրողությունը: Ավետիք Իսահակյանի մտորումի հանգույն՝ «Հայրենիքից դուրս ամեն ինչ աշխարհի ծայրին է». խորհենք եւ գումարյալ ջանքերը Հայրենիքի՝ մեր միակ Կենաց տան շենացմանն ուղղենք:

Վ. ՊՈՂՈՍՅԱՆ

«ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԱՏՅԱՆԸ ՆԱԽԱԴԵՊՆ ԷՐ ՆՅՈՒՐՆԲԵՐԳԻ»

Հայտնի ցեղասպանագետ, Զորյան ինստիտուտի տնօրեն, Հայաստանի ԳԱԱ-ի արտասահմանյան անդամ, պրոֆեսոր Վահագն Տատրյանի և թուրք հայտնի պատմաբան Թաներ Աքչամի համատեղ աշխատությունը՝ «Ստամբուլում «Իթթիհատ վե Թերաքիի» դատավարության արձանագրությունները» գիրքը, մեծ արձագանք է ունեցել Թուրքիայում:

- Պարոն Տատրյան, ինչո՞ւ Թուրքիան գնաց այդ քայլին և Առաջին աշխարհամարտից հետո ստեղծեց դատական մի մարմին, որը քննում էր Հայոց ցեղասպանության մեջ մեղսագործ քաղաքական գործիչների գործերը:

- Նախքան քեմալական շարժման սկիզբը և զարգանալը, Առաջին համաշխարհային պատերազմի ավարտին, Թուրքիան ընկճված և հուսահատ վիճակում էր և մտավախություն ուներ, որ հայկական ջարդերի կապակցությամբ հաշտության պայմանները շատ ծանր պիտի լինեն իր համար՝ ոչ միայն որպես պարտված ազգի, այլև որպես ոճիրների գլխավոր դերակատար կառավարության: Այս մտավախությամբ, հաշտության պայմանները մեղմելու համար թուրք կառավարությունները 2 տարվա մեջ փորձեցին աշխարհին ցույց տալ, որ այս ոճիրները ընդամենը թուրք հեղափոխական փոքրամասնության գործն էին, և թուրք ժողովրդին չպետք է մեղավոր համարել այս կապակցությամբ: Այս առիթով որոշեցին գործնական քայլեր ձեռնարկել, և կազմվեց պատերազմական ատյան: Պատերազմական ատյանը մեծաթիվ նյութեր հավաքեց: Ինչպես հայտնի է, հանցագործությունների դեպքում նախաքննական շրջան կա՝ փաստահավաք, և այդ շրջանից հետո որոշում ընդունվեց, որ բավականին փաստեր կան դատը սկսելու համար: Փաստահավաք հանձնախումբը ղեկավարում էր Օսման Մասար անունով նախկին մի կուսակալ: Երկու ամսվա ընթացքում Մասարի այդ հանձնախումբը մեծ թվով փաստեր հավաքեց, հանձնախումբը մեծաթիվ վավերագրեր ձեռք բերեց: Ինչպես ասացի, թուրքերը պարտված էին, տրամադրված էին խոստովանություններ անելու, և Մասարի հանձնախմբի հավաքած նյութերը հիմք կազմեցին հետագա թուրքական պատերազմական ատյանի ամբաստանագրին:

- Այս դատական գործընթացը փաստորեն սկսվեց 1918-ին:

- Այո, 1918-ի դեկտեմբերին սկսվեց: Դեկտեմբերի 14-ին սուլթանը հրովարտակ արձակեց, որով դատական հետապնդումներ սկսվեցին Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ հայկական ջարդերի պատասխանատուների նկատմամբ: Այս հրովարտակի հիման վրա կազմվեց պատերազմական ատյանը, որի փաստերով ստեղծվեց մարտի ութի լայնածավալ ամբաստանագիրը: Այստեղ կցանկանամ նշել, որ ի տարբերություն անգլիական-ամերիկյան դատական համակարգի, թուրքական դատական համակարգը հիմնված էր ֆրանսիական սիստեմի վրա, ուր ամբաստանյալը իրավունք

չունի հետազոտելու դատարանի ձեռքին գտնվող փաստերը: Ֆրանսիական և թուրքական սիստեմի մեջ փաստաբանները չկարողացան մոտենալ հավաքված փաստերին, և ամբաստանագիրը լի է, մի գեղեցիկ հայերեն բառ ունենք՝ կլանիչ փաստերով:

- Փաստորեն այդ մեղադրական փաստերը բաց արխիվներում էին, և դուք կարողացաք ձեռք բերել:

- Ցեղասպանության նման լայնածավալ ոճիրի փաստերն անհետացնելը գրեթե անկարելի է, միշտ մի քանի փաստեր կմնան: Գլխավոր ջարդարար դոկտոր Նազըմը և երկրորդը՝ Բեհադին Շաքիրը, պատերազմի ավարտից մեկ ամիս առաջ փախցրեցին մեծ թվով կարևոր փաստաթղթեր: Սակայն ոճիրն այնքան մեծ էր, որ չկարողացան անհետացնել բոլոր փաստերը, մնացած փաստերը դատարանը ձեռք բերեց և դրանց հիման վրա ամբաստանագիր կազմվեց: Այնտեղ կան ջախջախիչ փաստեր, օրինակ, 1915-ի հունիսի 23-ին դոկտոր Բեհադին Շաքիրի օգնականը Խարբերդից Նիզամին հեռագիր է ուղարկել՝ ասելով, որ «Խարբերդի խեղճ հայերը ոչ միայն կտարահանվին, այլև կենթարկվին ջարդի և բնաջնջումի», այս փաստաթուղթը ևս դատարանի ձեռքն անցավ: Նմանատիպ մի քանի ջախջախիչ փաստեր ձեռք բերվեցին գլխավոր ջարդարարների հանցանքը ապացուցելու համար: Մեկ այլ փաստ ևս հիմք էր դատարանի համար, դա 3-րդ բանակի հրամանատար Վեհիբ փաշայի պատրաստած զեկույցն էր: 1918-ի դեկտմեբերի 5-ին 3-րդ բանակի հրամանատարին դատարանը խնդրեց, որ վերջինս որպես ականատես վկայություն տա, և Վեհիբ փաշան պատրատեց 18-էջանոց վկայանություն, որը ներկայումս գտնվում է Երուսաղեմի հայոց պատրիարքարանի արխիվում: Ըստ զեկույցի՝ թուրք զինվորականի եզրակացությունը հետևյալն էր. «Հայկական տեղահանության և ջարդերի գլխավոր պատասխանատուն Իթթիհատ կուսակցության կենտրոնական կոմիտեն է, և այդ կոմիտեն այս ոճիրը գործել է կանխամտածված»: Պատերազմական ատյանը այս ընդարձակ տեղեկագիրը մի քանի անգամ օգտագործեց: Սակայն դատավճիռն ամբողջությամբ հիմնված է ոչ թե վկայությունների, այլ պատերազմի ժամանակ Իթթիհատ կուսակցության և Օսմանյան կայսրության պաշտոնական փաստաթղթերի հիման վրա, սա շատ կարևոր է, քանի որ թուրքերի վարձած մի քանի ամերիկացի և եվրոպացի գիտնականներ ասում են, որ այդ դատարանը շինծու դատարան էր, թուրքերը պարտված էին: Եվ որպեսզի այս առարկության դեմ դատարանը ամուր հիմքեր ունենա, պատերազմական ատյանը հետևյալ քայլն արեց: Երկու նախարարությունների բարձրաստիճան պաշտոնյաներ՝ մեկը՝ ներքին գործոց նախարարության, մյուսը՝ արդարադատության, ամեն անգամ, որ փաստաթղթեր ձեռք էին բերում, բերում էին այս մարդկանց մոտ ստուգելու համար, արդյոք կհամապատասխանի՞ բնագրին, և այս պաշտոնյաները Իթթիհատ կուսակցության մնացորդ պաշտոնյաներն էին, որոնք տակավին պատերազմի ավարտին իրենց պաշտոնում էին, և չնայած դրան՝ մեկ առ մեկ ստուգեցին և հաստատեցին, որ դրանք բնագրերին կհամապատասխանեն: Ամեն մի փաստաթղթի վերևում և ներքևում հետևյալ մակագրությունն էր դրվում. «Սա կհամապատասխանի բնագրին»: Այնպես որ այս իրողությունը կարևոր նշանակություն կտա թուրքական պատերազմական ատյանի ամբաստանագրին և այդ դատարանի դատավճիռներին: Այսինքն՝ ամեն փաստ մակագրված էր թուրք պետության պաշտոնյաների կողմից: Իմ կարծիքով՝ թուրքական պատերազմական ատյանը ոչ միայն նախադեպն էր Նյուրնբերգի, այլև, հիմնվելով թուրքական պաշտոնական աղբյուրների վրա, անվիճելի կդարձնի Հայկական ցեղասպանության փաստարկումը:

- Առավել ևս, որ դա եղել է կազմակերպված, այլ ոչ թե ինչ-որ տեղական ուժերի գործողություններ, որովհետև այն թուրքերը, ովքեր այժմ ընդունում են Ցեղասպանության իրողությունը, շեշտում են, որ պետականորեն կազմակերպված չէր:

- Բոլոր դատավճիռների մեջ շեշետված էր, որ Իթթիհադ կուսակցության կենտրոնական կոմիտեն է այս բոլոր որոշումների հեղինակը: Եվ այս կապակցությամբ մեծ նմանություն կա Նյուրնբերգյան դատավորությանը, որտեղ հիմնականում նացիստական կուսակցությունը դատապարտվեց: Եվ այստեղ էլ թուրք պետությունում կառավարող Իթթիհադ կուսակցության ղեկավարությունը դատապարտվեց: Թուրք զորավար Վեհիբ փաշան իր ամբաստանագրի մեջ շեշտում է այս կետը, գործածելով «կանխամտածված» բառը և նշում է կուսակցության դերը այս ոճիրի կազմակերպման գործում: Իմ կարծիքով՝ Հայկական ցեղասպանությունը, կրկնում եմ, նախադեպն է Նյուրնբերգի, և որևէ առարկություն չի դիմանում, որովհետև հիմնված է թուրք բարձրաստիճան պաշտոնյաների ստուգմամբ հաստատված վավերագրերի վրա, և դրանք բոլորը համապատասխանում են բնագրերին:

- Պարոն Տատրյան, անդրադառնանք ձեր գրքին, որը նաև թուրքերեն է թարգմանվել, ինչն աննախադեպ է, քանի որ նախկինում թուրքերենով նմանածավալ աշխատություն երբեք չէր հրատարակվել:

- Ոչ միայն աննախադեպ է, այլև անհավատալի: 85 տարի շարունակ թուրք կառավարությունները ոչ միայն ուրանում էին այս ոճիրը, այլև ճնշում էին թուրքական մամուլը և թուրք հրատարակիչներին: Ես մինչև այսօր կմնամ զարմացած, թե ինչպես թուրք կառավարությունը թույլ տվեց, որ այսպիսի գիրք հրատարակվի: Իմ եզրակացությունն այն է, որ կամ տակավին չեն անդրադարձել գրքի հրատարակությանը և կամ էլ քաղաքական այնպիսի նուրբ հանգրվանի մեջ էին, որ ուզում էին անպայման Եվրոպայի աչքը մտնել և ճանաչվել իբրև արդարադատ, արդարամիտ կառավարություն, և այս պատճառով թույլ տվին գրքի հրատարակությունը: Գիրքը շանթահար հարված էր, և շատ թուրքեր՝ Անկարայի, Իզմիրի, Ստամբուլի համալսարանների ուսանողներ, ասում են. «Մեր կառավարությունը ինչպե՞ս է մեզ խաբել 85 տարի շարունակ»: Զարթոնք կա, ընդվզում կա իրենց կառավարության դեմ: Թուրքական Բիլգի համալսարանի հրատարակիչն առաջին անգամ հեռախոսով կապվեց ինձ հետ, շնորհավորեց և ասաց, որ գիրքը գրեթե սպառվելու վրա է, և կպատրաստվեն երկրորդ անգամ հրատարակել:

- Քանի՞ օրինակ է տպվել:

- Որքան կիիշեմ՝ 1500 կամ 2000, ինչը մեծ բան է ակադեմիական լուրջ գործի համար:

- Նմանատիպ նոր աշխատանքներ, հատկապես թուրքերեն լեզվով, պատրաստվո՞ւմ եք հրատարակել:

- Մի քանի ամիս առաջ թուրք հրատարակիչ Զարաքօղլուն, որ հրապարակում է այսպիսի դժվարին, խնդրահարույց գրքեր, հրապարակեց իմ 600 էջանոց գրքից թուրքերեն թարգմանություն, որի վերնագիրն է «Հայկական ցեղասպանության պատմությունը»: Որքան գիտեմ, այս գիրքն ավելի գաղտնագողի կբաշխվի, որովհետև մեկը Ստամբուլից ասաց, որ ով այդ գիրքը գնի, խանութից դուրս կպահի: Ես կրկին զարմացա, որ թուրքական ոճիրների մերկացումը փաստող հատորը հրատարակվել և վաճառվում է Ստամբուլում: Բացի այդ, նույն հրատարակչությունը 6 տարի առաջ հրատարակեց իմ ուրիշ մեկ գործը, որն անգլերեն տպագրել էր ամերիկյան աշխարհահռչակ Եյլի համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետը: Կոչվում է «Հայկական ցեղասպանությունը՝ ըստ միջազգային քրեական օրենքի», լայնածավալ ուսումնասիրություն է, 120 էջանոց: Համալսարանում ասացին, որ մենք այս իրավաբանական հանդեսը կիրատարակենք 25 տարի, և առաջին անգամ այսքան պահանջ կա, կկազմակերպենք երկրորդ և երրորդ հրատարակությունը: Բոլոր՝ ամերիկյան, անգլիական, կանադական համալսարանների իրավաբանական ֆակուլտետներում իմ այս գործը կկարդացվի: Այս ամենով քաջալերված՝ մի իրավաբանական կաճառ հրատարակեց երկրորդ մեկ գործս, որը կկոչվի «Հայկական և հրեական ցեղասպանությունների տարբերության վերլուծությունը» իրավաբանական տեսակետից, և սա նույնպես մեծ տարածում է գտել: «Հայկական ցեղասպանության պատմություն» գիրքը հրատարակվել է նաև հունարեն, իսպաներեն, իտալերեն, մի քանի ամիս առաջ նաև ռուսերեն՝ Երևանի մեջ: Ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի տնօրենությունը կաշխատի, որ Մոսկվայի մեջ ռուս հրատարակիչները վերահրատարակեն այդ 600 էջանոց գիրքը: Բացի դրանից, վերադառնալուց հետո կիրատարակեմ 2 գործ ևս, մեկը՝ թուրքական ուրացումների ընդարձակ վերլուծությունը և մերկացումը, 200 էջանոց հրատարակություն է անգլերեն լեզվով, որ մեկ ամիս անց կիրատարակվի Զորյան հիմնարկի կողմից: 1919-ին հրատարակվեց մի հատոր, ուր ապրիլի 24-ի ձերբակալվածների նկարները և կենսագրականները կան: Այս գիրքը անգլերեն թարգմանեցինք, և որովհետև միայն պատկերներ և կարճ նկարագրականներ են, ես գրեցի 120 էջանոց ներածական, բացատրելով այս հայկական ձերբակալությունների իմաստը, որը նախաքայլը եղավ ցեղասպանության: Սա կլինի մեկ-երկու ամիս հետո, այլ ծրագրեր ևս ունեմ: Երբ վերադառնամ, Թաներ Աքչամի հետ կցանկանամ երկրորդ և երրորդ հատորը հրատարակել:

- Դուք մեծ աշխատանք եք տանում Ցեղասպանության ճանաչման գործում, ունե՞ք աշակերտներ, որոնք կշարունակեն այս աշխատանքը աշխարհի տարբեր համալսարաններում և Հայաստանում:

- Սա ինձ համար խոցելի հարց է: Երկու պատճառ կա, որ իմ պատասխանը ժխտական կլինի, նախ՝ ցավով եմ ասում, այսօրվա երիտասարդության մեջ, թե՛ այստեղ թե՛ սփյուռքում, չեն գտնվիր նվիրյալներ: Այսօր համաշխարհային աղետ է, որ երիտասարդները կլանված են մեկ գաղափարով. եթե ուսումն ավարտեն՝ գործ պիտի գտնե՞ն, թե՞ ոչ, և այս առումով անտարբերություն կա Հայկական ցեղասպանության մեջ մխրճվելու հարցում: Ավստրալիայից մի երիտասարդ եկավ մեր Զորյան հիմնարկ, շատ խանդավառվեց, որոշեց իր դոկտորական թեզը ցեղասպանությանը նվիրել: Գնաց Ավստրալիա և 6 ամիս հետո ասաց՝ պիտի հրաժարվի, քանի որ ուր գործ կփնտրի, կհարցնեն, թե դոկտորականի թեզը ինչի մասին է, կպատասխանե՝ Հայոց ցեղասպանության, անմիջապես հետաքրքրությունը կպակասի, չեն հետաքրքրված: Երկրորդ պատճառը՝ ժամանակ չունեմ, այնքան ծրագրեր ունեմ, ուզում եմ մեռնելուց առաջ արագարագ արտադրել, իսկ ուսուցանելը շատ ժամանակ կխլի: Այլ պատճառն այն է, որ Ցեղասպանության ուսումնասիրություն համար լայնածաված լեզվական հմտություն է պետք, ոչ միայն հայերեն, պետք է իմանալ թուրքերեն, անգլերեն, գերմաներեն, ֆրանսերեն: Իսկ երիտասարդները կամ հայերեն, կամ անգլերեն գիտեն, ոչ թուրքերեն, ոչ օսմաներեն:

- Վերջին 10 տարիների ընթացքում Ցեղասպանության ճանաչման գործընթացը մեծ թափ է ապրել, մոտ 21 երկրներ ճանաչել են Ցեղասպանությունը: Եվ այդ գործընթացին ինչպե՞ս եք դուք վերաբերվում, մանավանդ որ Հայաստանում մեծ սպասում կար, թե Բարաք Օբաման կարտասանի այդ բառը: Այժմ հիասթափություն կա: Չե՞ք կարծում, որ ավելի ճիշտ կլինի կենտրոնանալ գիտական աշխատանքների վրա:

- Հայերը հիմա կլանված են այն տպավորությամբ, որ 20-ից ավելի երկրներ ճանաչել են հայկական ցեղասպանությունները: Սա թյուրիմացություն է, քանի որ ճանաչել են ոչ թե գործադիր իշխանությունները, այլ՝ խորհրդարանները: Խորհրդարանը հեղինակություն չունի արտաքին քաղաքականության մեջ: Միայն Ֆրանսիան է, որտեղ թե՛ օրենսդիր և թե՛ գործադիր իշխանությունները ճանաչեցին, նույնիսկ Ռուսաստանը միայն խորհրդարանի մակարդակով է ճանաչել: Այնպես որ մենք մեզ չպետք է խաբենք, համընդհանուր ճանաչում չկա: Քանի դեռ Թուրքիան ՆԱՏՕ-ի անդամ է, ոչինչ չի լինի, եթե մեկը ինձ հարցնի՝ ի՞նչ եզրակացության հանգեցիր Ցեղասպանության ճանաչման խնդրի մեջ խորանալով, ապա պիտի ասեմ, որ մեկ գործոն կա, որ որոշիչ է՝ ուժը և հզորությունը: Թուրքիան, երբ տկար էր, 1918-20-ին խոստովանություններ արեց, սակայն երբ քեմալիզմը նվաճումներ արձանագրեց և պարտության մատնեց թե՛ Հայաստանին և թե՛ Հունաստանին, այդ խոնարհ, խոստովանության պատրաստ թուրք ժողովուրդը մեկեն դարձավ ամբարտավան: Մեր ամբողջ հարցն այս է, որ մենք տկար պետություն ենք ի համեմատություն Թուրքիայի և երկար պիտի սպասենք, մինչև նրանք ճանաչեն: Եվ դա կլինի, եթե Թուրքիան զգալիորեն տկարանա: Այս տկարության հեռանկարը՝ եթե ներքին խռովություն լինի, և թուրքը թուրքի հետ բախվի, և քաղաքացիական պատերազմ լինի կամ ուրիշ պատճառներով հեռանա ՆԱՏՕ-ից... Սակայն ճագարի պես կաճեն, արդեն 72 միլիոն են:

- Իսկ եթե թուրք-քուրդ բախումներ լինեն: Քրդերը նույնպես արագ են աճում:

- Ամենախոցելի խնդիրը մեզ համար այն է, որ Թուրքիայում որպես արմատական, բացառիկ հեղինակություն ոչ թե թուրք պետությունն է՝ վարչապետը կամ նախագահը, այլ՝ բանակը: Թուրքական բանակը այնպես կզինվի, որ նույնիսկ Ամերիկայի մեջ պետական մարդիկ կասեն, թե ինչո՞ւ այդպես կզինվեն: Հզոր բանակ ունեն, և հարևան ոչ մի պետություն չի կարող սպառնալ: Ես շատ կմտահոգվեմ, որ եթե առիթ ստեղծվի, կներխուժեն և կնվաճեն Հայաստանը և Հունաստանը: Ես գտա մի վավերագիր, որի մասին շատ քիչ պատմաբաններ գիտեն: 1920-ին Հայաստանը նվաճող Քյազիմ Կարաբեքիրը հետագայում 1200 էջանոց գիրք հրատարակեց «Թուրքիայի անկախության պատերազմը» վերնագրով, որտեղ կա մի հեռագիր՝ թվագրված 1920-ի նոյեմբերի 8-ով, և ես կզարմանամ՝ ինչպես այդ գաղտնի հեռագիրը հրատարակեցին: Կարաբեքիրի բանակը պարտության մատնեց հայկական բանակին, և երբ Հայաստանի կառավարությունը ստիպված եղավ զինադադար կնքել, Կարաբեքիրը գաղտնի հեռագիր ստացավ Անկարայից, որտեղ ասված էր. «Կուզենք ձեզի հայտնել, որ Թուրքիան 2 հավերժ թշնամի ունի՝ արևելքում Հայաստանն է, իսկ արևմուտքում՝ Հունաստանը, և երբեք հնարավոր չէ ակընկալել, որ մենք այս երկու ազգերի հետ կարող ենք հաշտ ապրիլ, հետևաբար ձեզի կիրահանգենք, որպես գլխավոր նպատակ, ընդունեք հետևյալ հրամանը, Հայաստանը քաղաքականորեն և ֆիզիկապես պետք է աշխարհի երեսից վերանա, բայց որպեսզի այս ծրագիրը իրագործվի, դուք պետք է (խաբեպատիր) դիրք բռնեք Հայաստանի կառավարության հանդեպ»: Աշխարհի մեջ սա բացառիկ բան է, երբ պաշտոնական Անկարայի կառավարության արտգործնախարարը բացահայտորեն ասում է՝ խաբեք պարտված հայերին, «մեր գլխավոր եղբայրները ազերիներն են,

➲27

Անահիտ Ղազարյան

Երբ նվիրումը էություն է, իսկ աշխատանքը մասնագիտություն՝ ողջ կյանքի համար

Վանաձորի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգեն Առաջինի անվան թիվ 1 դպրոցում Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի կտակին հավատարիմ ուխտավոր, արարող մի ուսուցիչ է աշխատում: Մանուկների շուրթերն ընկեր Ղազարյան են նրան անվանում: Իրոք, նա ընկերն է իրեն աշակերտող մանուկների, սիրեցյալ դուստրը նրանց ծնողների ու տատիկ պապիկների, որոնք իրենց ունեցած ամենամեծարժեք գանձի արժևորումը, մշակումն ու պահպանությունը վստահել են նրան՝ դասվար Անահիտ Ղազարյանին:

Նա որդեգրել է միայն մեկ դավանանք՝ լինել ազնիվ, համբերատար, արդարամիտ միշտ և ամենուր:

Առաջնորդվելով միայն ու միայն այս սկզբունքով ու երբեք չդավաճանելով ինքն իրեն՝ արդեն երեք տասնամյակ է Ուսուցիչը անխոնջ իրեն նվիրել է դպրոցին՝ կրթելով ու դաստիարակելով սերունդներ:

Եվ վերջապես արժանի խոսուն վաստակ, որ գնահատանքի է արժանի /ճանաչվել է 2000-2001 ուսումնական տարվա Վանաձոր քաղաքի «տարվա լավագույն դասվար»/, իսկ այդ վաստակը նրա երկարամյա աշխատանքի խտացումն է, ապրածի, նվիրումի շնորհիվ ձեռքբերումների ամբողջությունը: Բնույթով, էությամբ ու խառնվածքով սիրագորով ուսուցիչ է, բազում մանկավարժական ձեռնարկումների ու տարբեր միջոցառումների հեղինակ, լավատեսությամբ լեցուն, շնորհիվ որի իր շուրջն ստեղծած բարյացակամության մթնոլորտում կրթվում ու դաստիարակվում են մեր երեխաները:

Ասում են՝ սերը երեխաներին հասցնելու հիմնական մայրուղին անցնում է սրտով, Անահիտ Ղազարյանը քայլում է այդ մայրուղով: Այդ սիրով երեխաների սրտերում բացում է լույսը, գեղեցիկը, նրանցով շաղախվելու, հունցվելու անհրաժեշտությունը:

Նրա տված լույսով ու գեղեցիկով է շաղախվել նաև իմ թոռնիկը՝ Համլետ Հովհաննիսյանը՝ ուսանելով տիկին Անահիտի մոտ:

Նրա շնորհիվ է, որ մեր երեխաների մոտ, մեզանից աննկատ ձևավորվում է մարդկային որակների մի ամբողջ բույլ, որը հետագայում ավելի շատ մեր՝ ծնողներիս հպարտությունն է դառնում:

Մեզանից յուրաքանչյուրը նրա «դատին» է հանձնում իր «միակին» և արդյո՞ք զգում է այն ծանրությունը, որ կրում է նա՝ յուրաքանչյուրին վերաբերվելով որպես առանձին անհատականություն, փնտրելով ու գտնելով յուրաքանչյուրի «սրտի բանալին»:

Չգիտես ինչու՝ մարդուն գնահատելու ու երախտապարտ լինելու համար հաճախ առիթներ ենք փնտրում: Անահիտ Ղազարյանը իր անցած ճանապարհով մշտական գնահատանքի է արժանի:

Սվետլանա ՄԱԿԱՐՅԱՆ

➲26

մեր գլխավոր նպատակն է վերացնել Հայաստանը և օգնել Ադրբեջանին»: Այդ նույն օրը՝ 1920-ի նոյեմբերի 8-ին, Անկարայի արտգործնախարարը հեռագիր կուղարկե Հայաստանի կառավարությանը և կհայտարարե, թե պատրաստ են օգնել Հայաստանի սոված ժողովրդին: Նախարարը մեկ օրվա մեջ երկու հակադիր նամակներ կուղարկե, կեղծավորության, խաբեբայության այս փաստերը մինչ օրս չեն վերլուծվել:

Երբ հանդիպեցի Հայաստանի նախագահների հետ, անդրադարձա այս հարցին և ասացի՝ դուք՝ կովկասահայերդ, փորձառություն չունեք թուրքերի հետ, թուրքահայերին մի քիչ լսեք: Այն ժամանակ էլ Հայաստանի Հանրապետությունում հայ ժողովրդի հիմնական քաղաքական դերակատարները կովկասահայերն էին, այնքան միամիտ: 1911-12-ին Բուլղարիայից զորավար Անդրանիկը գաղտնի Ստամբուլ եկավ և ասաց Դաշնակցության ղեկավարությանը, թե «այս ի՞նչ կանեք, սրանք մեր մուխը կմարեն», և Ակնունին Թալեաթի հետ պիտի բանակցեր և այնքան մտերմացավ վերջինիս հետ, որ ասում էր, թե սրանք նոր թուրքեր են, եվրոպացի մարդիկ են, ջենտլմեն են: Միակ մարդը Դաշնակցության մեջ, ով կհասկնար թուրքերին և հեռացավ կուսակցությունից, Շահան Նաթալին էր:

Եվ այսօր վարչապատ Էրդողանի այս դիմափոխությունը, մեկ՝ առանց պայմանի և հետո՝ պայմանով, ամեն ինչ բանակի հրամանով է: Թուրքիայի կառավարությունն ամեն 10 օրը մեկ կանոնավոր խորհրդակցում է բանակի հետ, և վերջինս իր կամքն է թելադրում: Իմ կարծիքով՝ շատ զգույշ պիտի լինենք և արթուն մնանք ու կասկածամտությամբ մոտենանք թուրք դիվանագիտությանը:

Հարցազրույցը վարեց Արմեն ՄԱՆՎԵԼՅԱՆԸ

ՕՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ. ԼՈՒՅՍ ՈՒ ԽԱՎԱՐ ՓՆՏՐԵԼԻՍ

«Հայրենալքությունը սեփական «ես»-ի կործանման ճանապարհ է: Ու վերադարձ չկա»:

(պատառիկներ լրագրող ՇՈՒՇԱՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆԻ «Օտարություն. լույս ու խավար փնտրելիս» անավարտ օրագրից)

Հերոսների անունները փոխված են, պատմությունների հիմքում իրական դրվագներ են:

Աննան Լևոնից նամակ ստացավ: Խմբագիր ընկերը պատվիրանապահ համբերությամբ հիշեցնում էր լրագրողի իր պարտքը ամսագրի առաջ: Էլեկտրոնային փոստով հոսող հարթ, անկյանք գիրը հույզն ու ապրումը չէր փոխանցում: Եվ Աննան պատասխանը ձևակերպեց իր չսիրած լրատվական թերատ լեզվով: Ահա քանի տարի խմբագիր ընկերը հորդորում էր գրել օտարության մշուշներում հեռվի բախտ փնտրող մեր թափառական անտունիների, նրանց անդառնալի ուղևորության, լքումի ու մոլորության մասին: Երկիրը չէր կարողացել հայրականորեն տիրություն անել իր զավակներին, ու նրանք, տկլոր ու պարտված, հայտնվել էին արևմուտքի բաց երկնքի տակ՝ անպատրաստ, անիրավունք, անտեր ու հալածական: Շատերին էր ճանաչում Աննան, գիտեր շատերի ոդիսականը, ոմանց հետ լաց էր եղել, արդարացումի խոսքեր փնտրել: Սակայն զուր: Ինքը պատրաստի պատասխան, բուժելի դեղատոմս չուներ այդ ցավի դեմ: Ոգեղեն հայրենասիրությունը վաղուց այլևս ջլատված արժեք էր, իսկ Աննան ուրիշ դեղատոմս չուներ: Նրանց զավակներին տաքություն ու հաց էր հարկավոր, ինչի մասին փույթ չէր տարել հարազատ երկիրը: Հարազատ երկիրը շուրջը նայելու ժամանակ չուներ, զբաղված էր թագավորների աղմուկով ու քաղցած ատելությամբ վատնում էր երազով հուսացած փառքը: Իսկ բազում լուսեղեն զոհեր տված երկրի հաստատուն բնակիչներին, մոլեգին վատնումի այդ լիասպառ վազքում, գոյադուլ էր հայտարարված. նրանք, աղքատ ու տնանկ, դեն էին նետվել որպես անհող քոծեր և ուխտադրույժորեն մոռացվել:

Ու հողմակոծ շան պես, վայրենացած սրտով, անդեկ, ցաքուցրիվ ու անգաղափար, աչքերում պարտություն ու ամոթ, բզկտված ու անբուրդ, աշխաիով մեկ, այսպես քարշ է գալիս մեր պատմության քոսոտ գայլը...

***

Երկրից փախչելու շատերի ոդիսականը հայտնի էր Աննային:

Սակայն իր ասելիքի տեղը չէր: Սիրտը դատարկ էր:

Սիրտը լքել էր իրեն: Օտարության խորշակաբեր քամին Աննային էլ չէր խնայել: Լրագրողի առաջվա կորովն ու ըմբոստությունը չկար: Այն, ինչ ձեռք էր բերել տարիների հրաժարումով, իսպառ կորցրել էր արևմուտքի այս մահացու վազքում, մտքում անընդհատ չէր գրում, ինչպես դա լինում էր նախկինում: Տարիներով դիմադրել էր, ընդվզել, փորձել էր սանձել հոգում գալարվող վարանումի անսանձ մրրիկը, տեղապտույտը, նահանջը: Արևմուտքում հայտնվելու առաջին տարիներին Աննան վիթխարի ներուժ, չվատնած եռանդ, ժայթքելու պատրաստ հորձանք էր զգացել: Դրսում աշխատանք գտած ամուսինը Աննայի համար էլ գործ փնտրելու հուսահատ փորձեր էր արել, արժան ու անարժան մարդկանց դիմել:

Սակայն զուր: Աննայի ընդունակությունն ու նվիրումը ոչ մեկին պետք չէր: Ու փակվեց, ներանձնացավ: Հոժարակամ հանձնվեց: Ինքն էր ու ընտանիքը, զավակները: Հանգիստ էր, ներամփոփ ու դատարկ: Ներսը անկշռելիության վիճակ էր, անօդ տարածություն, միջանցիկ քամի: Այստեղի թեմաները իրենը չէին, նյութը դիմադրում էր, չկար ՍԵՐԸ, հերոսների բախտով ապրելու անանձնական թախիծը, ինչպես լինում էր Հայրենիքում: Ժամանակին չէր յուրացրել չեզոք լրագրողի խոհեմ դասը: Այստեղ ընդունելի չէր անկեղծ կարծիք ունենալը, և այն մարդկայնորեն արտահայտելը: Ամուսինն այդ առիթով շատ դիտողություններ արեց, ինքը փորձում էր մտնել այդ նոր կաղապարի մեջ, նոր վիճակը նոր պահվածք էր թելադրում: Չէր ստացվում: Անկեղծության ու պարզասրտության համար ի՜նչ գին վճարեց, որքան տանջվեց ու արտասուք թափեց: Որքան անարժան մարդիկ հաց վերցրին իր սեղանից ու չարամտորեն ուրացան: «Հացն ինչ է, հացից էժան բա՞ն»: Ասողը հորն ու Հայրենիքն ուրացած մի մուրացիկ: Աննան այդպես էլ չընտելացավ նոր կյանքին, մնաց Երկրում, իր բաժին աշխարհի ու հերոսների հետ, ու շարունակում էր սիրել նրանց այս հեռուներից, ապրել ամեն մեկի բախտով առանձին:

Սակայն պարտատուի բեռն ուսերին էր: Աննայի ողջ նեղանձուկ հոգևարքը չգրելու կարոտից էր, ու Լևոնի նամակը հույսի ու արթնության կոչնակ էր: «Ուրեմն ընկերները դեռ հավատում են ինձ, իմ ուժերին», - բառը բառին շարեց Աննան ու սիրտը թեթևացավ: Հայրենի բարբառի սրբագործված ելևէջները, որ երբեմ պայծառ վայելչությամբ ղողանջում էին իր մեջ, բեկված լեզվակով զանգ լինեին ասես, ու հիմա, Աննան թույլ ու վախվորած, փորձ էր անում խազ առ խազ հավաքել նրա ոսկյա հանդերձներն ու վերստին բախել գոցված տաճարի դռները...

***

«Սոնան գնաց Լոս՝ աշխատանք փնտրելու»: Լևոնի նամակն էր տեղեկացնում: Աննայի սիրտը ճմլվեց. վերջին հայն էլ քոչեց, անցավ մտքով: Սոնան մեր խմբագրության նյութերը շարողն էր, մեր ոգին ու աստվածը, ուղնուծուծով երևանցի էր, Երևանին սիրահարված, Երևանով հպարտ, նշանավոր երևանցիների սիրելին: Սոնան վերջին տասը տարում մի փոքրիկ անկյուն ունենալու ապարդյուն հույս էր փայփայում: Նրանից հետո աշխատանքի ընդունվող անձերը բոլորը բնակարան ստացան: Սոնան բոլորին զիջեց իր հերթը ու ինքը մնաց անտուն: Մինիստր ու վարչապետ ընկերները, որոնք ժամանակին անփող ու անաշխատանք թափառում էին նրա շուրջ իրենց նյութերը անվարձ մեքենագրելու թախանձով, խոստացան օգնել, բայց շուտով անհետացան: Ամսագրի հոբելյանի օրն էր, բոլորը գինովցած էին: «Քո նման պուճուր տուն կտանք, կապրես», - վստահեցրել էր թանկ ու մոնումենտալ կեցվածքով, ամսագրի հեղինակ, արձակագիր, սիգաքայլ Գրող Քաղաքապետը: Ամսագրի նախկին աշխատակից Ռազմական Նախարարն էլ էր այնտեղ: Խոստացել էր ու հորդորել քաղաքապետին, հենց վաղն իսկ լուծել հարցը: Բայց...Ղարաբաղի հարց կար, բան կար, ցուրտ ու մութը... Մոռացան:

***

Սոնան Լոսից զանգեց Աննային: Ասաց՝ վերադառնում է Հայրենիք: Բավական է քարշ գա օտարության մեջ: Աննան ասաց՝ ինքն էլ է գալու: «Ո՞ւմ ես ձայնդ տալու, ախչի», ասաց Սոնան, - գործող Նախագահին չընտրես, նա սպանեց մեր ընկերոջը»: Նկատի ուներ վարչապետին: Լոսում աշխատած փողերով Սոնան արդեն բնակարան էր գնել Երևանում ու շատ ուրախ էր վերադարձի համար: Տա Աստված, որ մեր ղարիբները բոլորը մի օր էդպես տուն վերադառնան, մտածեց Աննան:

***

Աննայի ամուսինը Պրահայի օդանավակայանում դիմավորել է երևանցի իր գործընկերուհուն՝ Թբիլիսի-Պրահա չվերթից: Ինքնաթիռի մեջ լիքը հայեր: Ընտանիքներով, գերդաստանով, գալիս են Չեխիա աշխատելու: Երևանում հայերը նրանցից խոշոր գումար են վերցրել ու խոստացել են Չեխիայում աշխատանք դասավորել: Պարզվել է՝ մի մասին խաբել են ու վիզաները կեղծ են: Ընտանիքի կեսն անցել է անձնագրային անցակետը, մյուս կեսին պահել են, վիզա են ուզում: Ու մինչ նրանց դիմավորող հայ ելուզակը, կեղծ ադիդասի սպորտային հագուստով, չստերով, օդակայանի սրահից «սոտովի»-ով, իր սարսափելի չեխերենով իբր զանգում է Չեխիայում ինչ որ պատասխանատուի, խնդրելով օգնել, միջամտել, չեխ սահմանապահները նույն ինքնաթիռով ետ են ուղարկել կեղծ փաստաթղթեր ունեցող հայերին: Ստացվել է այնպես, որ հայրը մի երեխայի հետ մնացել է Չեխիայի օդակայանում, իսկ մորն ու մյուս երեխային ուղարկել են ետ: Կամ հակառակը: Էսպես, ինքնաթիռի կեսից ավելին:

***

Աննան Ռուբենին գտավ Համբուրգի սրճարաններից մեկում: Արդեն ուշ էր, սրճարանը փակվում էր ու Ռուբենը հատակն էր լվանում: Ռուբենի պատմությունը հուզել էր Աննային, երկար փնտրել էր նրան, գտնելուց հետո երկար համոզել, որ հանդիպեն, խոսեն այդ մասին: Ռուբենը սկզբում մերժել էր, չեմ ուզում հիշել անցյալը, ասել էր, բայց հետո դժվարությամբ համաձայնել:

«Երբ ինձ հրավիրեցին այդ հիմնարկում աշխատելու, գործն ավարտելուց հետո, ծխախոտ կպցնելով, իր պատմությունը սկսեց Ռուբենը, ինձ աշխարհի ամենաբախտավոր մարդը համարեցի: «Ետխորհրդային երկրներին տնտեսական աջակցության գերմանական բանկն» էր, որը բիզնես-ծրագրեր էր կազմում նախկին սոցիալիստական պետությունների համար և ապահովում էր դրանց վարկավորումը: Այստեղ գերմանացիների հրավերով աշխատում էին երկրագնդի տարբեր ծագերից հրավիրված ծառայողներ, այդ թվում հայեր. բանկն ուներ նաև իր երևանյան փոքրիկ մասնաճյուղը: Տեղ հասա և ուրախությունս երկար չտևեց: Գերմանիա կոչվող այս չքնաղ երկրում, աշխատանքով ու ծով ապրուստով ապահով, հայերը թշնամի ճամբարների բաժանված, այլ հարցեր էին լուծում: Իրար դեմ, իրար կոկորդ կրծելով, իրար ոչնչացնելով, այն դեպքում, երբ Հայաստանում մեզնից շատ ավելի արժանի մասնագետներ զրկված էին ապրելու ու աշխատելու տարրական պայմաններից: Աշխատանքային առաջին օրը, ինձ գարեջուր խմելու հրավիրած մեծամասնության դաշինքը մոտիկ չթողեց հարևան սեղանի մոտ, միայնակ ու գլխիկոր նստած մեր գործընկերոջը, որի հետ նույն սենյակում էին տեղավորել ինձ: Գործընկերս Հայաստանում շատ հայտնի Ակադեմիկոսի զավակ էր, ֆիզիկոս, 1989-ին անսպասելի լքել էր Հայրենիքն ու հայտնվել ԱՄՆ-ում: Անչափ խելացի, կրթված մի անձնավորություն, որի հետ առաջին իսկ շփումից անհնար էր չգնահատել նրա մտավոր կարողությունները: Նյու Յորքում արժանի աշխատանք չէր գտել, այլ ելք չունենալով, համաձայնել էր ինչ որ հյուրանոցի դռնապանի պաշտոնին: Եվ ահա, բախտն հանկարծ ժպտացել էր, երբ գերմանական բանկի Նյու Յորքի մասնաճյուղի սփյուռքահայ աշխատակիցը մի բարեգործական հավաքույթում պատահական ծանոթացել էր նրա հետ ու ընկերացել, այնուհետև հրավիրել էր աշխատելու, փրկելով նրան նվաստացուցիչ ծառայությունից: Այս ամենն ինքն է պատմել ինձ, հետն էլ հազար անգամ փառք տվել ծանր պահին իրեն ձեռք մեկնած անծանոթ Բարերարին: Բայց պարզվեց, որ Գերմանիայում, բանկի հայ աշխատակիցները խորապես ատում էին Բարերարին: Ինչ որ անհասկանալի անձնական հին հաշիվներ ունեին նրա հետ: Ու բնականաբար, նրա միջնորդությամբ աշխատանքի ընդունված ֆիզիկոսին նույնպես: Բայց ինձ ինչ, ես չէի ուզում խառնվել այդ հարաբերություններին: Ու որպես համերաշխության նշան, գարեջրատանը մոտեցա, նստեցի գործընկերոջս կողքին, այնուհետև հրավիրեցի մեր սեղանի մոտ: Ամեն կերպ ուզում էի ընգծել, որ բնույթով «պարզ էրևանցի տղա եմ»: Հակառակորդ մեծամասնությունն ինձ դա չներեց: Սկսվեցին հալածանքները մեր երկուսի դեմ: Ամեն անցնող օր լի էր կարիճի սև թույնով, աշխատելը դարձել էր անտանելի: Բայց քանի որ գործընկերս ինձ հետ էր, իմ կողքին, միասին ավելի հեշտ էր դիմակայել: Ավաղ, սխալվեցի: Այդ օրերին մեր ծառայության պետը թոշակի էր անցնում, շշուկներ էին հասել, որ բանկի ղեկավարությունը մեր բաժնի տնօրեն է նշանակում հենց գործընկերոջս Բարերարին՝ Նյու Յորքի գրասենյակից: Մեր երկուսի ուրախությանը չափ չկար, այդ առիթով քանի՜ գավաթ գարեջուր ենք խմել Համբուրգի «Ֆրանսիական այգի» կոչվող բացօթյա աշխարհահռչակ գարեջրատանը: Այդ օրերին Բարերարը, մինչև իր Գերմանիա գալն ու նոր պաշտոնը ստանձնելը, ապահովության համար, իր ընկեր Ֆիզիկոսին նշանակեց բաժնում իրեն փոխարինող: Վերջապես կհանգստանանք, կանցնենք նորմալ աշխատանքի, մտածեցի: Ավաղ…Ուրախությունս կարճ տևեց: Նույն գիշեր, Ֆիզիկոս գործընկերս խախտեց ամեն երդում ու պայման, միացավ հակառակորդ թիմին, որը նրան խոստացել էր ղեկավարի աթոռը ու նրանց հետ սկսեց պայքարել իր Բարերար ընկերոջ դեմ: Կազմակերպում էին հերյուրական նամակներ, իբր Բարերարը ահաբեկիչ է եղել, տգետ է, նրա հասցեին ամենուր հնչում էին անձնական բնույթի նողկալի բամբասանքներ: Ինձ էլ համոզեց միանալ իրենց, պայքարել Բարերարի դեմ, որին, ի դեպ, չէի էլ ճանաչում: Հորդորում էր, որ ղեկավար հաջողելու դեպքում, ինձ կնշանակի տեղակալ, իսկ կինս բանկում որևէ աշխատանք կստանա: Ես չհամոզվեցի: Ֆիզիկոսի պոռնկությունը խորապես խոցել էր ինձ, ու ես զգում էի ինձ խաբված, պղծված, կարծես թքել էին սրտիս մեջ: Նրա վարքից ինձ ամենաշատը ցնցել էր մի փաստ. Երևանում լույս տեսնող «Ժողովուրդ» օրաթերթում, նա ինքն իրեն արդեն հռչակել էր ծառայության ղեկավար, պատմել էր Հայաստանում բանկի առաջիկա ծրագրերի մասին, ու մեկ էլ լրջորեն եզրակացրել. «Հայրենիքը պետք է լինի կրծքի տակ: Սփյուռքում ծնվածը չի կարող Հայրենիքը կրծքի տակ զգալ»: Նկատի ուներ իր Բարերար ընկերոջը: Ուրեմն Հայրենիքը կրծքի տակ էլ1989-ին փախել էր, երբ Արցախյան շարժման ոգին ալեկոծել էր բոլորիս, ով գիտե ի՞նչ նողկալի հերյուրանքներ էր գրել Հայաստանի հասցեին՝ փախստականի կարգավիճակ ստանալու համար: Այդ մասին, սակայն, լռել էր թերթում: Վերջին հնարը, որ մոգոնել էր Ֆիզիկոսը, իր Բարերարի դեմ աշխատակիցներից ստորագրություն հավաքելն էր, որի տակ միայն ես չստորագրեցի: Ու դա ճակատագրական եղավ Ֆիզիկոսի համար: Նամակը որպեսզի գործուն նշանակություն ունենար, իմ ստորագրությունն էլ էր անհրաժեշտ: Ինչե՜ր քաշեց իմ ընտանիքն այդ օրերին: Բարերարն էլ արդեն ընկճվել, ուր որ է հրաժարվելու էր պաշտոնից, հազիվ համոզեցի մի քիչ էլ դիմանալ: Երկար չարչարանքներից հետո, վերջապես նա կարողացավ վիզա ստանալ, Ամերիկայից գալ Գերմանիա ու տեր կանգնել իր աշխատանքին: Բոլորին թվաց, թե նա ինձ արձան կկանգնեցնի կամ կնոջս աշխատանքի կընդունի», սառած սուրճից մի կում անելով, քմծիծաղեց Ռուբենն ու շարունակեց, - բնավ ոչ: Արձան չկառուցեց: Կինս էլ էն գլխից հրաժարվել էր Ֆիզիկոսի առաջարկներից, իմանալով դրա գինը: Ու երբ Բարերարը Նյու Յորքից Համբուրգ եկավ, ես նույնիսկ օդակայան չգնացի, դիմավորողներն արդեն շատացել էին»:

- Փաստորեն դու միայնակ հաղթել ես: Էլ ինչո՞ւ դուրս եկար աշխատանքից:

Ռուբենը մի փոքր լռեց, հետո՝ վառելով հերթական սիգարետը, դառնացած ավելացրեց.

- Բարերարը նոր պրոբլեմներ չէր ուզում, մի քանի օրում ներեց Ֆիզիկոսին, ընկերացավ նրանց հետ: Դեռ ավելին, Ֆիզիկոսի կնոջն ընդունեց աշխատանքի, հետո բարձրացրեց աշխատավարձը: Այդ մթնոլորտում ես ինձ ավելորդ զգացի»:

Ահա այսքանը: Բայց Ռուբենը չիմացավ, որ իր պատմությունը շարունակություն է ունեցել: Երևանում Աննան հանդիպել էր նաև Ֆիզիկոսի հրամանագրով աշխատանքից հեռացված տնտեսագետին, ստուգելու Ռուբենի պատմության փաստերը: Ու լսել էր հետևյալը. Ֆիզիկոսը չի հանգստացել, ամենօրյա բանսարկություններով այնքան է նստել վերադասի ականջին, որ Բարերարը հոգնած ու զզված թողել է ղեկավարի աթոռն ու հեռացել այլ աշխատանքի: Ակադեմիկոսի որդին 10 տարի անց, վերջապես տիրացել էր բաղձալի պաշտոնին: Ու այս անգամ չարության թույնը սկսել էր թափել մնացածների վրա: Սկսվել էր «մեծ զտումը»: Մի գիշերում գործից հեռացրել էր բանկի երևանյան մասնաճյուղի փորձառու պատասխանատուին, ապա համբուրգյան կենտրոնի հմուտ ֆինանսիստներից մեկին, փողոց շպրտելով նրա երկու անչափահաս աղջիկներին՝ օտարության մեջ զրկելով նրանց տանիքից, հացից և ուսումից: Իրար դեմ էր հանել ողջ բաժինը, երեկվա ընկերներին դարձրել արյան թշնամի: Նրա սարքած անհիմնալի խարդավանքներին չդիմանալով, երկու տարում աշխատանքից հեռացել էին բանկի երկարամյա 12 տնտեսագետներ և մարկետինգի գծով մասնագետներ, որոնցից մի քանիսն, ի դեպ, ժամանակին սատարել էին ֆիզիկոսին՝ Բարերար ղեկավարի դեմ վարած արշավում: Երբեմնի հարգանք ու հռչակ վայելող այդ միջազգային ֆինանսական հաստատության հայկական ծառայությունը, չկայացած Ֆիզիկոս ղեկավարի ձեռամբ, վերածվել էր որոշակի օլիգարխների շահերը սպասարկող հիմնարկի, դարձել քծնանքի, ստորության, գործի հետ կապ չունեցող, գավառական ներքինով, մանկուրտված թայֆա, որն ամեն կերպ ձգտում էր «փչացնել» բանկի երևանյան մասնաճյուղում և համբուրգյան կենտրոնակայանում տեղ ստացող ջահել շնորհալի մասնագետներին...

***

Հայրենիքից հեռանալը անամոքելի ցավ է մտավորականի համար, իսկ հեռվում խարդավանքներով զբաղվելը՝ հոգու հանգստություն, հայրենալքության ծանր խարանը ջնջելու ճանապարհին: Հայրենալքության ու փախստականի հավասարապես նվաստացուցիչ զգացումները անպայման ստորադասվում են բանական գոհաբերության վեհ գաղափարի առաջ: Ու մտավորականը դառնում է չար, անազնիվ, սեփական անձի չկայացման զոհ և ողջ կյանքը նվիրում իր կայացմանը, որն այդպես էլ չի լինելու: Քանի որ, ի վերուստ հայրենալքությունը սեփական եսի կործանման ճամփա է:

Ու վերադարձ չկա:

Բոլորիս համար...

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մարդիկ շարունակում են հեռանալ Հայաստանից: Գնում են գրին քարտով ու փախստականի կարգավիճակով, սովորելու և ամուսնանալու պատրվակով, հուսահատված հային հասու այլ միջոցներով: Իշխանական այրերին էլ այս վիճակը գրեթե չի մտահոգում, քանզի արտագաղթից երբևէ չեն խոսում: Փոխարենը նրանք իրենց դհոլին են խփում, իմա՝ ճգնաժամի պայմաններում հնարավոր ամեն ինչ անում են հայաստանցիների կյանքն ու կենցաղը տանելի պայմաններում պահել-պահպանելու ուղղությամբ:

Ո՞ւմ եք փորձում ինչ-որ բան համոզել, պարոնայք: Մարդու իմ տեսակին, որ ցրտի ու մթի տարիներին հուսահատություն չի ապրել ու մեր ընդհանուր հաղթանակի մասնակիցն է դարձել, հիմա դուք պարտավոր եք ոչ թե հնարավորի հնարավորություններից խոսել, այլ շատ ավելի առարկայական գործընթացներից: Ասենք՝ երկիրը մասամբ իսկ աշխատեցնելուց, այնպես, ինչպես անում է բարոյակիրթ տնտեսվարական միտքը երկիր մոլորակի մի 100 երկրում: Դրանց հիմնական մասում ոչ պղինձ ու մոլիբդեն կա, ոչ նավթ ու գազ, և պաշտոնյաներն էլ նախարար ու պատգամավոր, խորհրդական ու պետկոմի նախագահ չեն խաղում, այլ իրենց հայրենակցին ու երկիրը հարգելու պարզ զգացումով են առաջնորդվում: Դուք ինչո՞ւ այդ զգացումով չեք աշխատում, պարոնայք, շատերիդ թերևս արժե նաև ոչ հեռավոր անցյալի ընկերների շարքին դասել: Երբ շաբաթներ առաջ ԱՄՆ-ում էի, ծանոթներից մեկն ասաց, որ երկրից վերջնականապես հուսալքվել ու հեռացել է Օղակաձև զբոսայգու հատվածներից մեկում կառուցվող հսկայական բետոնածածկ շինությունը հայ հանրության հանդեպ արհամարհանքի դրսևորում համարելու պատճառով: Օղակաձևը մեր բարոյականության խորհրդանիշներից էր. հիմա ցավով ենք արձանագրում: Գուցե դա էլ է հեռանալու հիմնավոր պատճառ, չեմ փորձի առարկել, բայց մեր մեկնողների հիմնական մասը հեռանում է ոչ այնքան իրեն հասցված բարոյական հարվածից, որքան կենցաղից ու առօրյայից բխող խնդիրների հանդեպ անզորությունից: Այստեղ է, որ դուք մեղքը քավելու տեղ ունեք, որը, ցավալիորեն չեք ցուցադրում, երբեմն ու հաճախ հակառակն եք անում, իբր՝ հանրությունը ձեզ չի օգնում, պատրաստ չէ, ցանկություն չի ցուցաբերում... Եղբայր, նախ ինքներդ փորձեք ձեր անմիջական իրավունքների ու պարտավորությունների շրջանակի հարցերն ու խնդիրները կարգավորել: Ինչպիսի՞ք. ասենք, ներմուծվող հիմնական ապրանքների գներում մասամբ տանելի վիճակ ապահովել: Տեսեք. ըստ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության հաղորդագրության, 2008 թվականին ՀՀ ներկրվել են 41 հազար տոննա միս ու մսային սննդի ենթատեսակներ, 40 մլն դոլար ընդհանուր արժեքով: Պարզ թվաբանությամբ ստացվում է 1 կգ-ը 1 դոլարից պակաս՝ 270-280 դրամ, քանզի նախորդ ողջ տարում արտարժույթի փոխարժեքը 300 դրամ էր: Քանի որ ներկրվողը հաճախ խոզի միս է, դիտարկենք այն, որը առևտրի մեր որոշ կետերում վաճառվում էր 1700 դրամով, մոտ 6 դոլարով: Որտե՞ղ է տրամաբանությունը, որը, վստահ կարելի է ասել, պարզապես չկա: Մեկ հիմնական անհեթեթ արդարացում կա կապված խոզի տեղական մսի 10 դոլարի հասնող գնի հետ: Բայց դա ինչ փաստարկ է, որ խոսում է այս ոլորտի պատասխանատուների աշխատանքի արդյունավետության, տվյալ պարագայում՝ անարդյունավետության մասին: Մի շրջան աշխատելով պետական այդ կառույցներից մեկում և հաճախակի շփվելով ոլորտի շահառուների հետ, հաճախ էի հետևյալ հարցը լսում. մի՞թե այդ նախարարությունը դեռ կա. «այդ»-ի տեղում դրեք տնտեսական ոլորտի որևէ նախարարության անվանումը և հարցի իմաստը չի փոխվի: Ահա հայաստանյան իրողությունը, գուցե պարզ, գուցե մի փոքր խտացված:

Հայ հանրության մի որոշակի հատվածի կողմից խոսքս ուղղում եմ ՀՀ կառավարությանը, անձամբ վարչապետին, տարածքների կառավարման ու գյուղատնտեսության նախարարներին. աշխարհի չորս կողմերից 1 կգ-ը հազիվ 1 դոլարով ներկրված մսատեսակները ՀՀ-ում 5-6-ապատիկ թանկ վաճառելը ի՞նչ բացատրություն ունի, արդյոք որևէ ձևով արտացոլվո՞ւմ է երկրի բյուջեում: Կոնկրետ իմ, ՀՀ քաղաքացուս կարծիքը բացասական է, քանզի մեր բյուջեն դժվար է տրամաբանական գործընթացների արդյունք որակել: Ինչո՞ւ. որովհետև 0,8 մլն բնակչությամբ Կիպրոսի բյուջեն 10 մլրդ դոլար է, 3,5 մլն բնակչությամբ Լիտվայինը՝ 14 մլրդ դոլար, 5,5 մլն բնակչությամբ Դանիայինը՝ 160 մլրդ դոլար: Այս ի՞նչ վիճակ է Հայաստանում, որ մեզնից 4 անգամ պակաս բնակչությամբ Կիպրոսի բյուջեն մերը գերազանցում է 4 անգամ, որ նախկին խորհրդային մի այլ հանրապետության ցուցանիշին զիջում ենք մի քանի անգամ, իսկ եվրոպական մի երկրի՝ գրեթե 100-ապատիկ: Այն տպավորությունն է ստեղծվում, որ Դանիայի թփերի ու ծառերի վրա ոսկի ու ադամանդ են աճում, մեզ մոտ՝ խաղող ու ծիրան, որոնք մենք դարեր շարունակ նույնացնում ենք ոսկու ու ադամանդի հետ: Բայց տարօրինակորեն հայ գյուղացին աղքատ է առավել, քան անապատի բնակիչը, անեծքով է հիշում իրեն հողատեր դարձնելու գործընթացը, ի զորու չէ մշակել, առավել ևս՝ հիմնական գյուղարտադրանք, կաթնամսամթերքներ արտադրել, որը աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում տնտեսության կայացման հիմնախնդիր է համարվում, պարենային ապահովության ու անվտանգության երաշխիք: Ինչո՞ւ, պարոն վարչապետ. 2-րդ գարունն է այս հարցը ձեր մի խումբ պատասխանատու ենթականերին ուղղելու հնարավորությունն ունեք, որից չեք օգտվում, չեք պահանջում որակյալի կողքին նաև հայ շարքային մարդուն մատչելի տեղական միս ու մսատեսակների արտադրություն ծավալել: Գյուղնախարարներից Դ. Լոքյանը սկսել էր այս գործը, սակայն տարօրինակորեն («կուսակցականորեն») ազատվեց, նրա հաջորդի գալն ու գնալն առեղծվածի շարունակությունն էր, ներկայիս նախարարի՞ն քանի ամսվա ղեկավարում է մնում: Եվ հարցը՝ ի՞նչ է կատարվում Հայաստանում, ինչում է ինքնաբերաբար:

Հայ մարդն այս հարցին հիմնականում իր տխուր գնահատականն է տալիս, որը հաճելի չէ բարձրագույն իշխանավորների ականջին. ամենամեղմը, դա փոքրաթիվ մեծահարուստների, դրանց թվում՝ ներմուծողների շահերի սպասարկումն է, նրանց գերշահույթների ապահովումը: Բայց ինչո՞ւ չսիրել նաև հասարակ համերկրացուն, ում զավակներն են այսօր կյանքի տարբեր ոլորտներում փառաբանում մեր երկիրը, այլոց պարտադրում բարձրացնել հայոց եռագույնն ու հնչեցնել «Մեր Հայրենիք»-ը: Չէ՞ որ մեր այդ փառապանծ ներկայացուցիչները վերադառնալով հայաստանյան իրականություն, շփվելով իրենց ընտանիքների անդամների, հարազատների ու հարևանների, ընկեր-ծանոթների հետ, գլխահակի կարգավիճակում են հայտնվում: Այս վիճակի համար մեղավոր փնտրելու անհրաժեշտություն չկա, քանզի նա հայ իշխանավորն է, լինի կատարող թե կարգադրող, վերահսկող թե պահանջող: Հանրության անունից այդ նրանց եմ ուղղում ՀՀ ԱՎԾ հաղորդագրությունից վերցրած հաջորդ փաստը: 2008-ին ՀՀ ներմուծվել է 18,6 մլն լիտր արևածաղկի ձեթ, 16 մլն դոլար ընդհանուր արժողությամբ, 1 լիտրի արժեքը ստացվում է մոտ 250 դրամ: Ինչո՞ւ խստագույնս չպատժվեցին նրանք, ովքեր այդ նույն տարում քիչ համարելով ձեթի լիտրի դիմաց 600 դրամը, համարձակվեցին կրկնապատկել. որտեղի՞ց նրանց այդ համարձակությունը, որը մեր մարդիկ այլ բառերով են կոչում՝ ամենաթողություն, հովանավորություն, սանձարձակություն... Հայաստանցին հիմա սարսափով է սպասում այն պահին, երբ կթանկանան տրանսպորտի գները, որոնց կարծեցյալ անշահութաբերության մասին հաճախ են հիշեցնում ոլորտի տերերը:

Այսօրինակ մտահոգությամբ է ապրում ՀՀ քաղաքացին, ով արծարծված կենցաղային հոգսերից շատ ավելի հեռահար խնդիրներ ունի իր առջև: Բայց չգիտես ինչու իր անհարկի հոգսաշատ դարձող յուրաքանչյուր օրվա դիմաց նա պարտադրված է ծանր գին վճարել, որի վերջնագինը երկրից հեռանալն է, հուսալքումն ու օտարացումը, լինի այլազգու թե հայի անվան տակ: Օտար երկրներում նա շատ ավելի ծանր ու երբեմն անպատվաբեր աշխատանք է կատարում, քան է՝ սեփական երկրում համեստ աշխատանքով իր համեստ կենցաղը ապահովելը, սակայն նա զրկված է այդ պարզ հնարավորությունից: Հերթական մի օրինակ նշեմ. այլևայլ ներմուծումների կողքին միայն պատրաստի սննդի արտադրանքի ներմուծումը նախորդ տարում կազմել է 256 մլն դոլար: Արդյոք արդարացվա՞ծ է այլոց պատրաստի սննդի սպառման հարցում էլ մեզ օտարամոլության մղելը, ազգայինը մոռացության տալու հաշվին: Ինչո՞ւ, ՀՀ տնտեսության պատասխանատու պարոնայք տնտեսվարներ. ի վերջո ի՞նչ է կատարվում ձեր ղեկավարած երկրում, որը շարքային հայն արդեն դժվարանում է նաև իրենը համարել:

Գեղամ ՔՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ

ՀԻՇՈՂՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

«Թերեւ ցավերը խոսուն են, բայց խորը ցավերը համր են»:
ՍԵՆԵԿԱ

Կենդանական աշխարհում մարդ արարածին մնացածներից տարբերող բանականությունից բացի, ամենակարեւորը հատկանիշը հիշողությունն է: Ես ես եմ: Նման սփյուռքահայերից իրենց ազգային պատկանելությունը պահպանած բոլոր մարդիկ հենց այդ հիշողության շնորհիվ է, որ հայ են մնացել: Եթե չլիներ այդ հիշողությունը, օրինակ ես ինչ իմ ով լինելը կիմանայի, ինչ էլ` Հայաստանի տեղը երկիր մոլորակի վրա, չնայած նախախնամության հրաշագործության շնորհիվ անձամբ հայկական Կիլիկիայում եմ ծնվել, երբեմնի հայոց թագավորության գեղատեսիլ Ալեքսանդրետի ծոցում:

Մարդկային հիշողության աներեւույթ ուժը իրենն արել է երիտասարդ տարիքիս ինձ իմ պատմական հայրենիքի արեւելյան մի փոքր հատվածում ծվարած պետության ափերը հասցնելու հարցում: Բախտ եմ ունեցել ականատես մասնակիցը լինել իմ հայրենի պետության վերածնունդին եւ անկախության, բայց ամենակարեւորը` իմ հողի վրա կաթիլ առ կաթիլ քրտինք ու արյուն եմ եմ կաթացրել, որպեսզի իմ երկիրը հավերժ պաշտպանունակ լինի: Այո... հպարտ եմ, որ եղել եմ այն հազարավոր նվիրյալների համեստ շարքերում` իբրեւ սփյուռքահայ կամավոր, ու փաստել, որ նույն հայրենիքի սիրույն, որտեղից էլ լինի, հայորդիի միջեւ ոչ մի տարբերություն չկա, մտածողներն են ապազա կերտում:

Ես իմ հիշողության շնորհիվ եմ ինձնից բռնի զավթածից մի ոտնաչափ փոքր հողակտորի պաշտպանությունն ապահովելով մշտական բույն դրել, ընտանիք կազմել, երեխաներ ունեցել: Այդ իսկ պատճառով էլ` հպարտ քայլել եմ այս` ինձ էլ պատկանող հողի վրա, ունեցել մտերիմներ, հարեւաններ, սովորական մահկանացու իմ համեստ կյանքով ապրել... մինչեւ ձերբակալվելս անարդարաբար:

Բանտում անցկացրած իմ յուրաքանչյուր օրը եւս հիշում եմ, քանի որ մարդ արարած եմ եւ անաասունից տարբերվում եմ իմ այդ հատկանիշի շնորհիվ ու ինչքան ուժս պատում է, փորձում եմ իմ մարդ տեսակին անդավաճան էլ մնալ: Ինձ այս տառապանքին ենթարկել փորձողները, սակայն, չեն կարողանում իրենց կոչմանն արժանավայել լինել եւ շատ իզուր իջնում են մարդու համար նախատեսված նշաձողից շատ ներքեւ ու այս անելով` իրենց հետնորդ սերունդների գիտակցության համար շատ ծանր հիշողություններ թողնում:

Ես ցավում եմ նրանց որդիների համար, քանի որ արդար չէ այդ անմեղներին նման ծանր բեռի տակ դնելը, եւ ցանկանում, որ նրանք չարժանանան դաժիճի անտանելի հիշողության ժառանգության: Ով`ով, ես գիտեմ` ինչ է նշանակում հշողություն, պանդխտություն, անտնություն, անտերություն, ու թեկուզ թշնամուս նույնը չեմ ցանկանում:

Հանգամանքների բերումով այսօր գոյություն ունեցող հայոց զույգ պետությունների պաշտպանության համակարգերի ստեղծման ակունքներում լինելու պատիվս եմ ունեցել եւ այդ տարիներն իմ կյանքի լավագույն տարիներն եմ գնահատում: Պատերազմի տարիներից իմ հիշողություններն ամբողջովին եւ միշտ կենդանի են, հավանաբար այն պարզ ճշմարտության լույսի ներքո, որ «պատերազմից ետ չեն վերադառնում»: Այո, սա սինդրոմ է, բայց փաստ հիրավի, որը միայն դրանով տառապողները գիտեն բնականաբար:

Այժմ ՀՀ Պնախարար հանդիսացող Սեյրան Օհանյանը ինձ ճանաչում է Արցախից, նույն ինքը` ԼՂՀ ՊԲ կազմում իմ գտնված Մարտակերտի շրջանի Չլդրան, Դրմբոն, Կուսապատ, Մաղաուզ, Մատաղիս եւ Լեւոնարխ գյուղերի ինքնապաշտպանության կամ էլ ազատագրման համար մղված մարտերի ընթացքում մեր շտաբի սպան լինելու հանգամանքով: Սա նշանակում է, որ նա եւս հիշողություն ունի եւ միայն իրեն պատկանող այդ հիշողություններով էլ ապրում է, եթե, անշուշտ, այդ առթիվ իր մոտ որեւէ խնդիր կամ մթագնում չկա:

2009-ի հունիսի 19-ից հայտարարված համաներումը առիթ հանդիսացավ, որ ես հասկանայի, որ իմ երկրի Պնախարարի մոտ հիշողության լուրջ խնդիրներ կան, որովհետեւ թե ինքը եւ թե Արցախում իր թողած աթոռն այժմ զբաղեցնող ԼՂՀ Պնախարար Մովսես Հակոբյանն այդ օրվանից քափուքրտինք թափելով հանդերձ, ինձ իրենց տնօրինած արխիվներում «ման են գալիս» բայց «չեն գտնում»:

Ա՞յ քեզ բան... կմտածեք ու կասեք վստահաբար, ես կզարմանայի հավանաբար եղելության վրա, սակայն պետք է գիտակցել, որ 1937-ը հիշեցնող մեր օրերի պայմաններում տեղի ունեցածը այդքան էլ զարմանալի չէ: Այսօր մեր սերունդը ինչն, ինչքանով գիտի 1937 թվականի մասին, գալիք սերունդներն էլ ճիշտ այդքանն են իմանալու մեր այս ժամանակների մասին: Եթե ասածներս ձեզ մոտ հավատ չեն ներշնչում, ուզում եմ միայն մեկ օրինակով ձեզ համոզել:

1937-ի զոհերից ազգիս մեծագույն կորուստ` Եղիշե Չարենցի գլուխը կտրել գցել են, եւ արխիվային նյութերում բանաստեղծի գլխին վերաբերող ոչ մեկ տվյալ չկա: Սակայն արխիվային տվյալները ի՞նչ էլ ասեն կամ չասեն, բոլորս էլ գիտենք չէ՞, որ նա գլուխ եւ գլխում էլ սքանչելի ուղեղ է ունեցել: Մենք Չարենցով ապրում ենք, մտածում, հուզվում, ուրախանում, տխրում, այսինքն` նա մեր հիշողության անբաժան մասն է վաղուց եւ հավերժ այդպես էլ մնալու է` վստահ եմ:

Իսկ մեզանից ո՞վ գիտի իր գլուխը կտրող թափողի ինքնությունը, եւ նա ոչ մեկիս հիշողության մաս էլ չի կազմելու երբեք, իր արած ստոր արարքի անհիշողությանանընդհատության պատճառով, չնայած իր մասին «արխիֆներում» լավ էլ բավականին հարուստ տեղեկություններ կան:

Ես այժմ այս տողերը գրածս «Վարդաշենի» բանտախցում փորձում եմ իմ մարդկային հիշողության իրավունքը պաշտպանել: Հիշողությունն իմ անձեռնմխելի է, եւ ես այն ոչ մեկի «արխիվում» չեմ տեղավորել, որ հիմա էլ ինչ-որ մեկից այդ մասին «տեղեկանք» մուրալու օրն ընկնեմ:

Մարդը անասունից իր հիշողությամբ է տարբերվում, եւ ես ուրախ եմ, որ հիշելու իմ մարդկային ընդունակությունը բարեբախտաբար չեմ կորցրել: Իսկ եթե ուզում եք իմանալ, թե այս ամենը ում եմ ասում, ճիշտն ասած, արդեն շփոթվել եմ, կներեք, բայց այնուամենայնիվ, մարդկանց եմ փնտրում: Հեյ... ո՞վ կա այդտեղ:

Յ.Գ. Կարելի է եւ անհամեստություն հնչի Ե. Չարենցի եւ 1937-ի «արխիվային» նյութերի առթիվ իմ հոդվածում արված համեմատությունը, սակայն ուզում եմ, այնուամենայնիվ, զարգացնել այն: Չարենցի ոչ միայն կտրված-գցված գլուխը, այլեւ իր դիակն ու շպրտված անկյունն իսկ մեզ անհայտ է: Սակայն ինչ նշանակություն ունի նրա ֆիզիկականը, եթե չկա հայի տուն, ուր Չարենց չլինի, չկա հայ երեխա, որ Չարենց չարտասանի, չկա հայ ազգ ու հայություն առանց Չարենցի: Սա ապացույցն է այն բանի, որ մարդու գործն է անմահ եւ հավերժ: Ես արցախյան ազատամարտի տարիներին իմ համեստ գոյությամբ թեկուզ եւ կես մետր քառակուսի հող պաշտպանելով` այսօր այդ հողում ապրող մեկ հայրենակցին խաղաղ երկնքի տակ կյանք արարելու բոլոր պահերին կամ, առկա եմ եւ հենց դրա գիտակցումով էլ, ինձ վիրավորող փորձողների տմարդությունը արհամարհում եմ: Նրանք իրենց թոռներին ամեն անգամ երբ ինչ-որ բան պատմել ուզենան, վստահ գիտեմ, որ ես գալու եմ իրենց աչքի առաջ, ու սեփական հիշողությանը դավաճանելու քստմնելի արարքը թույլ տվողների ձայնը դուրս չի գալու, իրենց խեղդող չորացած կոկորդից... չկասկածեք:

Սարգիս ՅԱՑՊԱՆՅԱՆ

Կանխատեսումներ. ի՞նչ է ձեզ սպասում

2020թ.

Ազգային սահմանները կջնջվեն ոչ միայն քարտեզներից, այլև մարդկային հիշողությունից: Մշակութային տարբերությունները դեռևս կմնան, բայց գերտերություններ կլինեն տնտեսության ու քաղաքականության վրա վիթխարի ազդեցություն ունեցող տրանսազգային մի քանի կորպորացիաներ: Դրանցում կիշխի ընկերության խստագույն կուլտը` բարձրագույն մենեջմենթին աշխատակիցների լիակատար ենթարկումը: Անձնական կյանքը կարիերայից անբաժան կլինի, իսկ մարդիկ, առաջին հերթին, կլինեն իրենց կորպորացիայի մասը: «Ով է ինքը» հարցին մարդը կտա մոտավորապես նման մի պատասխան. «Աշխատում եմ Shell-ի համար, հոլանդացի եմ (անգլիացի, ռուս, ֆրանսիացի,...):

Դ. վան Շլյուս, Ռոտերդամի մենեջմենթի դպրոց

Կաթոլիկ եկեղեցում պառակտում տեղի կունենա հղիությունն ընդհատելու, ֆեմինիզմի և համասեռամոլների իրավունքների հարցերի պատճառով: Անողոք պայքարի արդյունքում առաջին պլան դուրս կգա նոր կրոնական շարժում, որն աստիճանաբար հետ կմղի մնացած շարժումները:

Մ. Ինտրովինյե, Նոր կրոնների ուսումնասիրման կենտրոնի (Հռոմ) նախագահ

ՄԻԳՐԱՑԻԱՆ ՈՒ ՓՈՂԸ

Միգրացիայի միջազգային կազմակերպությունը հրապարակել է «Միգրացիան աշխարհում» հերթական զեկույցը: Դրանում մասնավորապես նշվում է, որ ներկայումս աշխարհում 200 միլիոնից ավելի միգրանտ կա, եւ ընթացիկ միգրացիոն գործընթացների պայմաններում այդ թիվը արագորեն աճելու է: Սա նշանակում է, որ աշխարհի բնակչության 3 տոկոսը կազմում են միջազգային միգրանտները: Միգրացիայի հիմնական պատճառ է համարվում աշխատանքի փնտրտուքը, ինչը առավել ակտուալ է ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի պայմաններում: 2004-ի տվյալներով, միջազգային միգրանտները տարեկան հայրենիք են ուղարկել մոտ 150 միլիարդ դոլար, իսկ ոչ պաշտոնական տվյալներով, այդ թիվը հասնում է 300 միլիարդի: Ընդ որում, կան շատ երկրներ, որոնց պետական բյուջեները զգալիորեն զիջում են միգրանտների՝ հայրենիք ուղարկած տրանսֆերտների ընդհանուր գումարին:

Միգրանտների համար ամենագրավիչ երկիր է համարվում ԱՄՆ-ն: Այդ երկրում է ներկայումս գտնվում ամբողջ աշխարհի միգրանտների 20 տոկոսը: Միգրանտների հոսքի առումով երկրորդ տեղում է Ռուսաստանը: Այնտեղ է գտնվում միգրանտների 8 տոկոսը: Տարբեր տվյալներով, Ռուսաստանում 14-16 միլիոն միգրանտ կա: Ընդ որում, Ռուսաստանի պարագայում միգրանտների զգալի մասը ժամանում է մեծամասամբ ԱՊՀ երկրներից: Մեծ թվով միգրանտներ են ներգրավել Գերմանիան՝ 10.1 միլիոն, Ֆրանսիան՝ 6.5 միլիոն, Մեծ Բրիտանիան՝ 5.45 միլիոն, Իսպանիան՝ 4.8 միլիոն, Իտալիան՝ 2.5 միլիոն մարդ: ԱՊՀ երկրներից, Ռուսաստանից բացի, միգրացիոն մեծ հոսք է տեղի ունենում նաեւ դեպի Ուկրաինա՝ 6.8 միլիոն եւ Ղազախստան՝ 2.5 միլիոն մարդ: Հարկ է նաեւ նշել, որ միգրանտները զգալիորեն փոխում են «ժամանման երկրի» բնակչության էթնիկ կազմը: Այսպես, օրինակ՝ Լյուքսեմբուրգում միգրանտները կազմում են բնակչության 37.3, Շվեյցարիայում՝ 22.9, Ղազախստանում՝ 20 տոկոսը:

Միաժամանակ, ԱՄՆ-ի զեկույցում առանձին անդրադարձ կա նաեւ Հայաստանին: Կազմակերպության տվյալներով, 1998-2003 թվականներին Հայաստանից 700 հազար մարդ է հեռացել: Նկատի առնելով, որ տվյալները 6-ամյա վաղեմության են, ԱՄԿ-ն ընդգծում է, որ միգրացիոն միտումները ներկայումս շարունակվում են, եւ դա ՀՀ լրջագույն խնդիրներից է համարվում: Հայաստանից հեռացածների 75 տոկոսը հաստատվել է Ռուսաստանում, 15 տոկոսը՝ եվրոպական երկրներում, իսկ 10 տոկոսը՝ ԱՄՆ-ում:

Ըստ ԱՄԿ-ի, Հայաստանի սահմաններից դուրս 7 միլիոն հայ կա: Միեւնույն ժամանակ, ԱՄԿ-ն տեղեկացնում է, որ միգրանտների՝ ՀՀ ուղարկած տրանսֆերտները որոշիչ դեր են խաղում ՀՀ տնտեսության համար եւ երկու անգամ գերազանցում են հանրապետության պետական բյուջեն:

Արձակ

Վրեժ

Մեկ ամիս է՝ ուսանողներով Ռուսաստանի հյուսիսային մայրաքաղաքում էինք:

Իբր՝ գործնական պարապմունքների: Որքան էլ հետաքրքիր, եկավ մի պահ, երբ օրերն ասես սկսել էին կրկնվել: Ինչ-որ բան փոխել էր պետք: Ու Ռուբենի հետ որոշեցինք՝ կմեկնենք Ռիգա և օրերն այլևս չեն կրկնվի: Ճանապարհորդելով մարդու և՛ աչքն է բացվում, և՛ սիրտը...

Ռուբենըքչախոսէր,հատկապես՝անծանոթների շրջապատում: Կատակում էին՝ շատ չի խոսում սխալվելու հավանականությունը չմեծացնելու վախից: Ավելի շատ աղջիկների հետ շփվելուց էր խուսափում: Դեռ նոր-նոր գյուղից եկած ուսանող՝ փողոցում փորձել էր մի աղջկա սիրահետել: Ապարդյուն:

- Ի՞նչ է, սիրուն չե՞մ, - վերջին ճիգն էր գործադրել Ռուբենը:

- Սիրուն ես, համա թե քիչ ես, - աղջիկն ակնարկել էր նրա փոքրամարմին լինելը:

Եվ այդ օրվանից երևի վիրավորվել, ամփոփվել էր ինքն իր մեջ:

Հիմա Ռուբենի հետ թռչում ենք մեզ համար անծանոթ քաղաք: Ռուբենի հետ, քանի որ որքան էլ քչախոս, բայց հավատարիմ ընկեր էր...

Որտե՞ղ պիտի գիշերենք. հարցը ծագեց վայրէջքից հետո՝ ճաշարանում, երբ քաղցը մեզ համար արդեն արհամարհած էր ու ժամանակն էր հանգստի մասին մտածել:

- Հյուրանոցներում տեղ փնտրելը, այն էլ ամռանը, իզուր է, - ասաց Կոլյա Մակեևը, որը մեզ ընկերակցել էր ինքնաթիռում, և մտադրվել արձակուրդն անցկացնել Հայաստանում:

- Եկեք բախտներս ուսանողական հանրակացարաններում փորձենք, - առաջարկեցի ես:

Հետո Աստված ողորմած է... Այսպես բարձրաձայն տարբերակներ էինք մտմտում, երբ կողքի սեղանից մոտեցավ 24-25 տարեկան, սիրունատես մի աղջիկ.

- Տղանե՛ր, դուք բախտավոր եք, - ասաց ու բանալին դրեց սեղանին: - Անունս Ստելլա է:

Մեկ շաբաթով բացակայելու եմ քաղաքից, կգնաք Ռայնիսի փողոց, երկհարկանի միակ շենքն է, կօթևանեք իմ բնակարանում...

Այդպես երևի թե հեքիաթներում է լինում, բայց և պատեհ ակնթարթը ծանրութեթև անելը պարապ գործ էր: Մեզ ի՞նչ էր մնում. գտանք շենքը, գտանք բնակարանը՝ մաքուր, կոկիկ, ժամանակակից թեթև կահույքով, դաշնամուրով:

- Երևի Աստված է նախանշել մեր ուղին, հետևապես այն կատարյալ է, - փորձեցի ցրել տղաների տարակուսանքը:

Հայտնվել էինք դրախտում: Բայց ո՞վ էր այդ սիրունիկը, ինչո՞ւ հանկարծ իր տան բանալին վստահեց անծանոթ տղամարդկանց: Կոնկրետ մտքի հանգելը ձեռքի մեջ քամի հավաքելու նման անարդյունք մի բան էր:

- Ճիշտ կլինի քնենք, - հանգստանանք, - ասաց Կոլյա Մակեևը: - Ինչպես ասում են՝ առավոտը գիշերվանից իմաստուն է, կլուսանա՝ ամեն ինչ իր տեղը կընկնի:

Վատ չէր, որ անորոշության դեմհանդիման երեքով էինք:

Պառկեցինք: Ապահովության համար մուտքի դուռը «պարսպապատեցինք» հագուստի պահարանով:

Լուսացրինք առանց միջադեպերի:

***

Առավոտից իրիկուն թափառում էինք և, տունդարձից հետո միայն հասկանում, որ հոգնել-ջարդվելը հաճելի զբաղմունք է, երբ կարող ես անփույթ փռվել մահճակալին: Մարմինդ խոնջանք է առնում, իսկ ուղեղդ գործում է՝ հիշեցնելով, թե որքան նեղ են մեր իմացությունների սահմանները: Այս կյանքում մենք միշտ ինչ-որ բան չգիտենք: Ու լավ է, որ չգիտենք: Ուրեմն որոնել է պետք, այլապես միտքդ, հոգիդ կժանգոտեն: Կոնկրետ մեր առջև ծառացել,անլուծելի էր մնացել ամենագլխավոր առեղծվածը՝ ինչո՞ւ հանկարծ անծանոթ քաղաքում, թեկուզև ժամանակավոր, բնակարան ունեցանք: Մտորումները մեզ չեն լքում, երբ մի օր էլ դուռն անաղմուկ բացվեց:

Շեմին մեր բարերարն էր:

- Կարելի՞ է, - ժպտաց:

- Ձեր տուն մտնելու համար թույլտվություն մեզնի՞ց, - շփոթվեցինք: - Տունդարձի տոմսերը գնել ենք, վաղը գիշերը կթռչենք…

- Ուրեմն ևս մեկ օր այս բնակարանը ձերն է, - ասաց: - Կգիշերեմ ընկերուհուս մոտ:

Հաջորդ օրը, մեր ծանոթության ու բաժանման առիթով, Ստելլային ընթրիքի հրավիրեցինք:

Պարտավոր էինք շնորհակալություն հայտնել և, իհարկե, փորձեցինք բացել մեր հյուրընկալվելու գաղտնիքը:

- Ավիացիոն ուսումնարանի սաներից մեկը սիրահարվել էր, - երկար խնդրել չտվեց Ստելլան:

- Բայց ինձնից անհամեմատ ջահել էր և չէի կարող պատասխանել: Հաճախ էր այցելում: Թեյում էինք, զրուցում: Ինչպես ասում են՝ ամենասովորական բարեկամությունից ոչ մի քայլ այն կողմ: Նման այցելություններից մեկը, սակայն, տխուր ավարտ ունեցավ: Երբ բացեցի մուտքի դուռը՝ թեյի պատրաստության համար, վրաս, ինչ-որ ձևով շրջանակում ամրացված ամանից, կեղտաջուր թափվեց: Քիչ է ասել՝ տհաճ էր: Անզորությունից լաց եղա: Ո՞վ կարող էր լինել: Երկար փնտրելու կարիքը չունեի, կասկածում էի մեր հարկում ապրող հիսունն անց կնոջ վրա, որը կյանքը լիարժեք վայելելու հույսի վերջին փշրանքներն էր սպառում: Զգացել էի՝ նախանձով էր հետևում ապագա օդաչուի այցելություններին: Ենթադրությունս չիհերքվեց: Նախանձի չարությունն անողոք է: Հիմա, ցուցադրաբար, նրա խանդը բորբոքելու համար, ջանում եմ, որ բնակարանիս դուռն այսպես միշտ բաց լինի... տղամարդկանց առջև:

***

Այսպես դժվար մեկնելի, թերևս այդ պատճառով հրապույրներով լի է կանացի հոգին: Ինչպես և ենթադրում էի, Ռուբենն անհուսորեն սիրահարվեց Ստելլային: Սակայն հաջորդ գիշեր արդեն ստիպված էինք թողնել Ռիգան:

Հովհաննես ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ԲԼԵՋԻ ԿԱՐՈՅԻ ՎԱՐԴԱՋՐՎԱԾ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

☺☺☺

Բլեջի Կարոն կոլտնտեսությունում վարորդ էր աշխատում: Երբ գյուղում մեռել էր լինում, ձմռան բքին էլ կոլտնտեսությունը նրան Ախալքալաք էր ուղարկում դագաղ բերելու:
Մի անգամ դագաղ պատրաստող վարպետն ասաց.
- Կարո ախպեր, որպեսզի էս ձմռան բուք ու բորանին այսքան երկար ճանապարհ չկտրես գաս, արի կլինի մի քանի հատ դագաղ տար ձեր մարագը պահի, որ ձմեռը հանգիստ տանը նստես:
- Այ վարպետ ջան, լավ բան ես ասում, համա մեր գեղացիք իրենց մեռելը առանց դագաղի կթաղեն, ինձանից դագաղ չեն տանի:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն շատ խոսող մի երիտասարդի հարցրեց.
- Անունդ ի՞նչ է:
- Արշալույս, - պատասխանեց տղան:
- Էդ ինչ թաքցա անուն են դրել քեզի:
- Հորս անունը Արշակ է, մորս՝ Լուսիկ, դրա համար անունս դրել են Արշալույս:
- Ասենք հորդ անունը լիներ Գևո, մորդ՝ Մարո, քո անունը կլիներ գեմարո՞:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն իրենց էշը չայիրից տուն էր տանում: Հանկարծ մի «Ժիգուլի» արագ անցավ էշի կողքով, էշը խրտնեց, ժնջիլը դիպավ ավտոմեքենայի ապակուն և այն փշրվեց: Վարորդը Կարոյի հետ երկար վիճաբանելուց հետո ասաց նրան.
- Հարյուր դոլար պիտի տաս ինձ, որ ես նոր ապակի գցեմ:
- Այ տղա, դու պիտի հարյուր դոլար ինձ տաս, որ տանեմ էշի վախը բռնել տամ:

☺☺☺

Բլեջի Կարոյի նորահարսը ղարաբաղցի է: Մի օր հարսը դիմեց կեսրարին.
- Հայրիկ, ճաշ աճեմ կուտե՞ս:
- Աճի թող հերդ ուտի, տո շանորդու աղջիկ, - զայրացած պատասխանում է կեսրարը:

☺☺☺

Բլեջի Կարոյի կովը նախիրից փախչում, տուն էր գալիս: Կարոն մտածեց, մտածեց, ելքը գտավ: Կովի մսուրը մի լավ ավլեց, դրսից մի երկու դույլ մանր քար բերեց լցրեց կովի առաջը: Մի երկու օրից հետո կովին բաց թողեց: Այդ հոյակապ էքսպերիմենտից հետո կովը այլևս նախիրից չէր փախչում, նույնիսկ իրիկունն էլ տուն չէր գալիս:

☺☺☺

Մի անգամ Բլեջի Կարոյի ծանոթներից մեկը ասաց.
- Կարո, ես քո տղաներին ճանաչում եմ:
- Որի՞ն, - հարցրեց Կարոն:
- Ռուբիկին, Երվանդին:
- Էդոնց ես լե կճանչնամ:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն ուրախ-ուրախ գնում է գյուղամեջ:
- Կարո, էդ ինչո՞ւ ես այդպես ուրախ, - հարցնում է ընկերներից մեկը:
- Էշս կորել է, - ասում է Կարոն:
- Էշդ կորել է, իսկ դու ուրախանո՞ւմ ես:
- Ըբը որ ես վրեն եղնեք:

☺☺☺

Բլեջի Կարոյի հորթերից մեկը կապը կտրում փախչում է: Կարոն գալիս է գոմում կապած մյուս հորթին է սկսում ծեծել: Հարևանը հարցնում է.
- Կարո, էն հորթն է փախել, իսկ ինչո՞ւ ես սրան ծեծում:
- Սրան էլ որ բաց թողնեմ նրանից բեթար կփախչի:

☺☺☺

Հայաստանցի մի առևտրական միրգ էր վաճառում, նաև ապրանքափոխանակություն էր անում: Միրգը փոխում էր կարտոֆիլով, հավով, սագով, բադով... Բլեջի Կարոն իր առած մրգի դիմաց մի սագ է տալիս առևտրականին ու ասում նրան.
- Ախպեր ջան, մեր սագը իսկի ավտո նըստած չունի, զգույշ եղեք սիրտը հանկարծ չվատանա:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն գնում է հարևաններից մեկի տուն: Նրան ձվածեղ են առաջարկում: Կարոն հրաժարվում է նրանց առաջարկությունից ու ասում.
- Շողոն էնքան հավկիթ է կերցրել, խորոզ որ կտեսնամ կպպզիմ:

☺☺☺

Բլեջի Կարոյի հարևանի տղան սովորում էր Ռոստով քաղաքի երկաթգծի տեխնիկումում: Կարոն լսել էր, որ տղան տեխնիկումը հաջող ավարտել է, շուտով տուն է գալու: Կարոն դիմեց հարևանին.
- Հարևան ջան, զանգիր տղային, որ պառավոզը չբերի հետը, մեր մայլայի փողոցը անչափ նեղ է, սաղ պատերը կքանդի:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն գյուղամիջում հանդիպեց գույնը գցած, կարճահասակ, նիհար Լևոնին ու հարցրեց.
- Լևոն, ինչո՞ւ ես մունաթդ կախել, ի՞նչ է պատահել:
- Կարո ջան, վատ հիվանդ եմ, երթամ պիտի Դուկասյան կույր աղիքս հանել տամ:
- Այ տղա էդպես բան չանես, կույր աղիքդ որ հանես, փորդ կդատարկվի, - խորհուրդ է տալիս Կարոն:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն նոր էր խոպանից վերադարձել: Ընկերներից մեկը մոտեցավ հարցրեց նրան.
- Կարո, խոպանից հաջողությունը ո՞նց է:
- Ընկեր ջան, բրիգադի անդամները բոլորն էլ ձախլիկ էին, էլ ինչ հաջողության մասին կարելի է խոսել - պատասխանում է Կարոն:

☺☺☺

Բլեջի Կարոյի նորափեսան Կարոյին հայրիկ էր ասում: Կարոն մի քանի անգամ զգուշացրեց նրան, որ այլևս իրեն հայրիկ չասի: Բայց փեսան դարձյալ շարունակ կրկնում էր:
- Փեսա ջան, հայրիկ ասելուդ բան չունեմ ասելու, բայց մայրդ որ լսի կնեղանա:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն ծեծել էր հարևաններից մեկին: Գործը հասել էր դիվանբաշուն: Այդ կապակցությամբ շրջանային ՆԳ բաժնի աշխատողների կողմից զգուշացվել էր: Կարոն խոստացել էր, որ այլևս ձեռք չի բարձրացնի իր հարևանի վրա:
- Կարո, դուք խոստացել էիք, որ այլևս ձեռք չեք բարձրացնի ձեր հարևանի վրա: Իսկ ինչո՞ւ կրկնվեց, - հարցրեց ՆԳ բաժնի աշխատողը:
- Ընկեր միլիցիոներ, ճիշտ եք ասում, խոստացել էի, բայց այս անգամ նրան խփել եմ ոտքով, ոչ թե ձեռքով:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն գյուղամեջ է եկել երեսի մի կողմը թրաշած, մյուս կողմը՝ անթրաշ:
- Կարո, ինչո՞ւ երեսիդ մի կողմը չես թրաշել:
- Հայելի չկար, ուրեմն երկու անգամ մի կողմն եմ թրաշել:

☺☺☺

Բլեջի Կարոն գնում է Ապարան իր խնամիներին այցելության: Գիշերը ճանճերը անհանգստացնում են խնամի Կարոյին: Առավոտը ապարանցի խնամին իր համագյուղացիների հետ գյուղից քշում են կծող ճանճերին: Ու պայթեցնում են կամուրջը, որպեսզի ճանճերը հետ չգան:

☺☺☺

Հայրը ծայնեց որդուն.
- Տղա Թաթուլ, գնա գլուխտի դիր նոր արի, դուրսը ցուրտ է:
Բլեջի Կարոն լսելով այդ հետաքրքիր արտահայտությունը, ասաց.
- Զարմանալի է անչափ, ուրեմն էդ խեղճ երեխան գլուխը թողել էր տանը ու անգլուխ դուրս եկել տանից:

☺☺☺

Դրսում հորդառատ անձրև էր գալիս, Կարոն անհանգիստ ետ ու առաջ էր անում սենյակում: Կինը նկատեց նրա անհանգստությունը ու ձայն տվեց.
- Կարո, մի տեղ նստիր, ինչո՞ւ ես անհանգիստ:
- Տո էս անտեր անձրևը չկտրվեց, որ ելնիմ բոստանը ջրեմ:

☺☺☺

Բլեջի Կարոյի ընկերները հարցնում են.
- Կարո, երեկ ինչո՞ւ չէիր եկել թաղման:
- Ես ուրիշի տուն չմերտամ, ձեր տունը եղներ, մեծ ուրախությամբ կմասնակցեի:

Դիվին ՔԱՇԱՆՅԱՆ

Ироническое армянское фэнтези-1

Однажды Мартиросу стало грустно. Из-за того, что мир несовершенен. И нет в нем ни гармонии, ни красоты. А есть тупость, глупость, зависть, хитрость и порок. И так обидно стало Мартиросу, что из левого глаза упала скупая мужская слеза.

- Ты мне изменил, Мартирос? - сразу насторожилась жена.

- Нет, - с сожалением вздохнул Мартирос.

- Изменил Родине? - чуть помягче спросила она.

- Нет, - возмутился Мартирос.

- А чего переживаешь? - полюбопытствовала жена.

- Из-за несовершенства мира, - признался Мартирос. И по правой его щеке покатилась еще одна скупая мужская слеза.

- Дурак ты, Мартирос, - вынесла свой вердикт жена. -Ты же не волшебник, чтобы изменить мир, правда? Да и мы живем в Ереване, а не в сказке какой-нибудь.

Мартирос покивал, соглашаясь с женой. Он всегда с ней соглашался, потому что знал, что спорить глупо. Все равно, в итоге она все поворачивала так, что он оказывался в дураках. Но мысль о волшебнике крепко засела в мозгу у Мартироса. Настолько крепко, что он захотел узнать, где обучают волшебству. Короче, Мартирос втихаря решил стать волшебником. И изменить мир к лучшему. Бедный Мартирос...

Три месяца Мартирос расспрашивал всех знакомых и незнакомых, есть ли где школа волшебников, в которой обучают тому, как делать мир лучше. И знакомые, и незнакомые в один голос заверили, что такой школы в Армении точно нет. Но зато есть Гарри Поттер, который живет в Англии и считается перспективным молодым магом. Мартирос пошел в посольство Великобритании и заявил, что хочет обучаться в школе Гарри Поттера. На деньги Гарри Поттера или правительства Великобритании. В посольстве его приняли за сумасшедшего. Или за хорошо законспирированного шпиона. И отказали во въезде. Взгрустнул Мартирос, но не потерял присутствия духа. И ввиду отсутствия школы волшебства в родном Ереване решил обучаться самостоятельно. Пошел он на Вернисаж и отдал десять тысяч драмов за книгу «Волшебство и магия в современном мире». Автором книги был известный армянский маг с греческими корнями, который в прошлой жизни был графом Калиостро, а в позапрошлой - жрецом храма Аполлона в Греции. Но в предисловии было написано, что он вообще не с планеты Земля. Мартирос не знал ни Калиостро, ни Аполлона, понятия не имел о прошлых жизнях, но ему понравились иллюстрации к книжке. Поэтому он принес ее домой, спрятал подальше от глаз жены и читал только конспиративно, в туалете, после завтрака. Физические и интеллектуальные потуги, конечно же, дали свои плоды. Через месяц Мартирос решил, что он овладел волшебством настолько, что может улучшить жизнь своих сограждан. И свою собственную тоже. В Парке влюбленных Мартирос нашел палочку, выстругал ее точно по инструкции, описанной в книге, и стала она волшебной. По крайней мере, так думал Мартирос. И с этой палочкой пошел он на площадь Республики. Встал перед Домом правительства и хотел было взмахнуть ею, но тут, как из-под земли, перед ним вырос полицейский.

- Чем это ты занимаешься, Мартирос? - полюбопытствовал блюститель общественного порядка.

- Улучшаю жизнь, - ответил Мартирос. - Я теперь маг и волшебник.

- Да ну? - удивился полицейский. И, культурно взяв Мартироса за воротник, посоветовал: «Шел бы ты улучшать жизнь в другом месте, Мартирос».

Как законопослушный и неконфликтный гражданин, Мартирос последовал совету полицейского и пошел домой. Он решил применить магию и волшебство для того, чтобы улучшить свою жену. Сделать ее более красивой и менее брюзгливой. Для начала. Как только она открыла дверь, Мартирос взмахнул палочкой у нее перед носом, не заметив, что в руках у нее швабра. И тут же тонкая палочка из Парка влюбленных была выбита из его рук толстой шваброй. Благими намерениями, как известно, вымощена дорога в ад...

- Ты хотел меня убить этой палкой? - вкрадчиво поинтересовалась жена.

- Я хотел сделать из тебя принцессу, - попытался оправдаться Мартирос.

- Дурак ты, Мартирос, - вздохнула жена. - Во всем Ереване только ты мог поверить, что палка может превратить женщину в принцессу. И потом, разве принцесса станет жить с таким олухом, как ты?

Плечи Мартироса поникли. Он ощутил на них всю тяжесть мира. Но искорка в душе все же осталась. Как только жена ушла в магазин покупать сахарный песок для варенья, он склеил волшебную палочку и всю последующую неделю пытался улучшить жизнь соседей, знакомых и родственников. Но все они смеялись над ним. Никто не верил, что при помощи поломанной палки можно творить волшебство. Оттого ничего и не вышло. Ничья жизнь не улучшилась. И все осталось по-старому. Разве что Мартирос начал видеть сны, в которых волшебство все же существовало. Но то были всего лишь сны.

Арам ЯВРУМЯН.

МУДРЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ

За деньги можно купить дом, но не семью.
За деньги можно купить кровать, но не сон.
За деньги можно купить часы, но не время.
За деньги можно купить книгу, но не знания.
За деньги можно купить еду, но не аппетит.
За деньги можно купить положение, но не почет.
За деньги можно купить лекарство, но не здоровье.
За деньги можно купить секс, но не любовь.
За деньги можно купить страховку, но небезопасность.

«Горцарар»
Издается с июля 1999г.
Автор проекта- Ваграм БЕКЧЯН
Зам. гл. редактора - Роза ГУЛЯН
Գլխ. խմբագրի տեղակալ՝ Ռոզա ՂՈՒԼՅԱՆ
ИЗДАТЕЛЬ
Издательский Дом «ШАГАНЭ»
Лицензия серия ИД № 02313
Журнал зарегистрирован в Министерстве Российской Федерации по делам печати, телерадиовещания и средств массовых коммуникаций
Регистрационный номер ПИ № 77-5015
Авторские материалы не рецензируются и не возвращаются. Переписку с читателями редакция не ведет. Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.
Материалы со знаком Գ публикуются на правах рекламы.
Редакция не несет ответственности за содержание рекламных объявлений.
ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫХОДА - ЕЖЕМЕСЯЧНО
Отпечатано
ОАО «Калужская типография стандартов»
Формат А3, объём 4,0 п.л.
Тираж 1 500 экз. Зак. № 1742.
Территория распространения: Российская Федерация, страны СНГ, зарубежные страны.
В номере использованы материалы «НОЕВ КОВЧЕГ», «АЗГ», «АРАВОТ», «ГА», «ЕТЕР», «hАЙКАКАН ЖАМАНАК», «ИРАВУНК», «ВОЗНИ», «НОВОЕ ВРЕМЯ».
Цена свободная.

Адрес редакции:
248001, г. Калуга, ул. Суворова, 160.
Тел.: (4842) 56-59-29, 59-17-73.
E-Mail: gortsarar@list.ru
факс (4842) 565-929,
www.gortsarar.ru

E-Mail: bshahanev@kaluga.ru